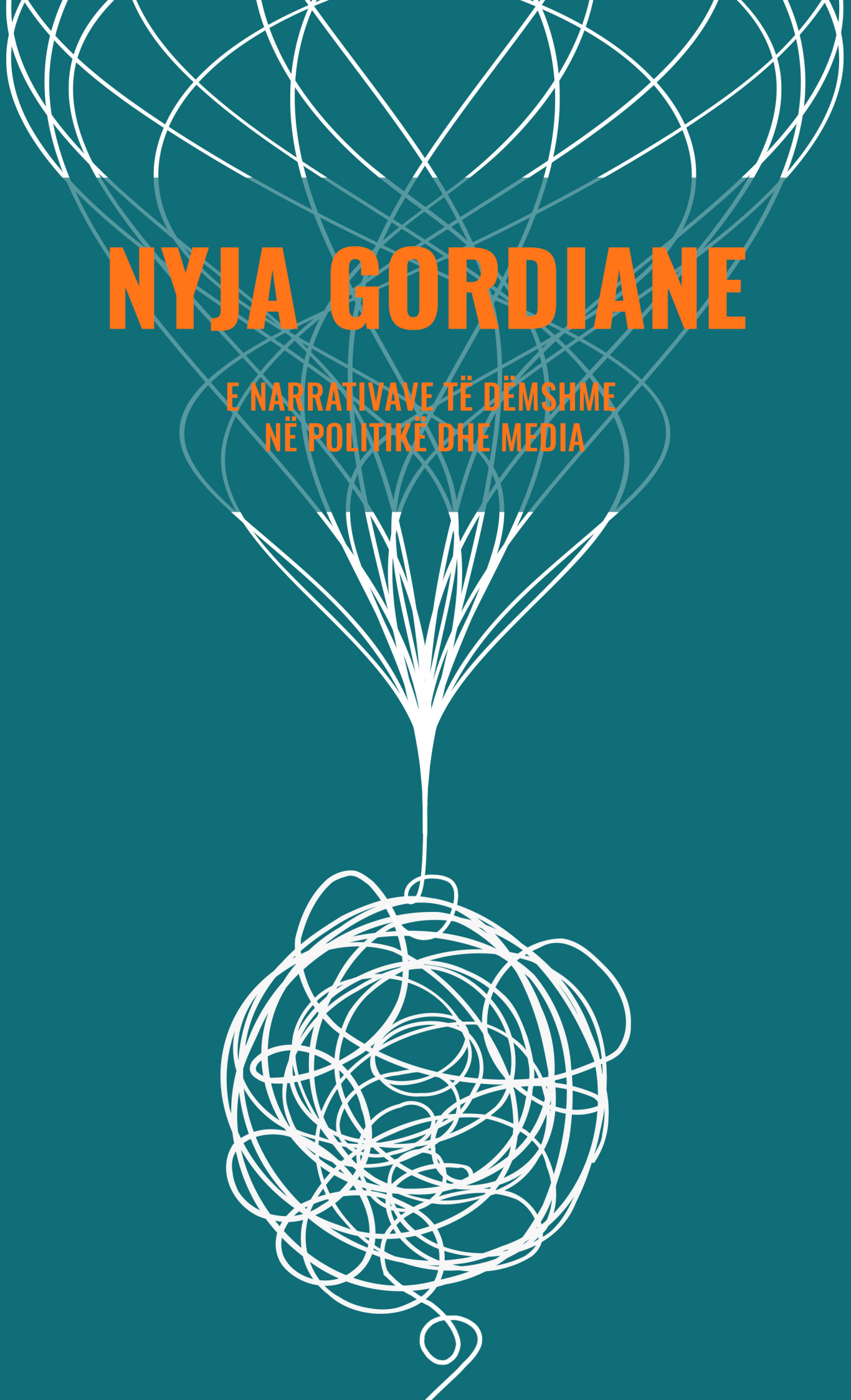
NYJA GORDIANE

E NARRATIVAVE TË DËMSHME NË POLITIKË DHE MEDIA

Институт за комуникациски студии

respublica

Titulli i hulumtimit:
Nyja Gordiane e narrativave të dëmshme në politikë dhe media

Botues:
Instituti për studime të komunikimit
rr. "Jurij Gagarin" 17-1-1, Shkup
www.iks.edu.mk

Për botuesin:
prof. dr. inord. Zaneta Trajkoska

Edicioni:
ResPublica

Autoret:
mr. Mihajlo Lahtov, mr. Biljana Radeva, prof. dr. inord. Zaneta Trajkoska

Redaktorë:
prof. dr. inord. Zaneta Trajkoska, mr. Mihajlo Lahtov

Recenzentë:
prof. dr. Vesna Shopar, dr. Dragan Sekulovski, Vladimir Nikolovski, Aleksandra Temenugova

Titulli i origjinalit:
Гордиевиот јазол на штетните наративи во политиката и во медиумите

Përkthimi nga gjuha maqedonase në shqip:
Vjosa Taipi

Dizajni grafik:
Ivana Temellkoska

Redaktimi teknik:
Dejan Joveski

Viti:
2025

Vendi:
Shkupi

Ky publikim është përpiluar në bashkëpunim me Shoqatën e Gazetarëve të Maqedonisë

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

316.776.23:32-05(497.7)(036)
81'27'42:32-05(497.7)(036)
316.774:[316.776.23:32(497.7)(036)
316.774:[81'27:32(497.7)(036)
316.77:32(497.7)(036)

LAHTOV, Mihajlo
Nyja Gordiane e narrativave të dëmshme në politikë dhe media
[Електронски извор] / [autoret Mihajlo Lahtov, Biljana Radeva, Zaneta Trajkoska ; përkthimi nga gjuha maqedonase në shqip: Vjosa Taipi]. -
Shkup : Instituti për studime të komunikimit, 2025. - (Едиција ResPublica)

Начин на пристапување (URL):
https://respublica.edu.mk/wp-content/uploads/2025/04/nyje-gordiane-e-narrativave-të-dëmshme-në-politikë-dhe-media.pdf/.
- Превод на делото: Гордиевиот јазол на штетните наративи во политиката и во медиумите. - Текст во PDF формат, содржи 81 стр. - Наслов преземен од екранот. - Опис на изворот на ден 08.04.2025. - Фусноти кон текстот.
- Библиографија: стр. 77-79

ISBN 978-608-4805-56-4

1. Radeva, Biljana [автор] 2. Trajkoska, Zaneta [автор] [уредник]
а) Политичари -- Штетни наративи -- Македонија -- Водичи б) Медиумско известување -- Штетни политички наративи -- Македонија -- Водичи в) Политичка комуникација -- Препораки -- Македонија -- Водичи

COBISS.MK-ID 65647877

Përmbajtja

RRETH UDHËZUESIT 5

HYRJE 7

NARRATIVAT E DËMSHME NË DISKURSIN POLITIK MAQEDONAS 9

Karakteristikat e narrativave të dëmshme politike 11

Llojet e narrativave të dëmshme 13

1. Dezinformatat 13

2. Informacione keqdashëse 16

3. Minimi i besimit në institucione dhe media (pa prova) 18

4. Përzgjedhje e njëanshme 21

5. Teoritë konspirative 24

6. Sulme në bazë personale dhe/ose demonizim i kundërshtarëve 27

7. Pretendime të pabazuara për ndikim të huaj 30

8. Nxitja e përçarjeve 33

9. Seksizëm 36

10. Ksenofobia (frika nga të huajt) 37

11. Etnocentrizmi 38

12. Gjuha e urrejtjes dhe/ose gjuha diskriminuese 42

13. Përmbajtja mediatike vizuale manipulative (PMVM) 45

14. Përhapja e panikut, frikës dhe pasigurisë 47

15. Nxitja e patriotizmit ekstrem dhe nacionalizmit 50

16. Populizmi 53

VËZHGIME DHE REKOMANDIME 59
Shkeljet e standardeve etike të komunikimit politik 59
Shkelje e parimit të komunikimit në mbështetje të interesit publik 60
Përhapja e dezinformatave dhe informacioneve selektive për publikun 60
Gjuha ofenduese, sulmet ndaj personit dhe demonizimi i kundërshtarëve politikë në publik . . . 60
Përdorimi i gjuhës populiste në komunikimin publik 61
Përhapja e gjuhës së urrejtjes dhe gjuhës diskriminuese 61
Shkelja e standardeve profesionale gazetareske 62
Transmetim jo kritik i akuzave dhe informacioneve të paplota dhe të pakonfirmuara 62
Transmetimi jo kritik i deklaratave që përhapin panik dhe frikë dhe minojnë besimin në institucione 63
Diskurs jashtëzakonisht tendencioz dhe mosrespektim i theksuar i standardeve profesionale 64
Përdorimi i fjalorit të papërshtatshëm, fyerjet dhe demonizimi i kundërshtarëve politikë 65
REKOMANDIME PËR AKTORËT POLITIKË 66
REKOMANDIME PËR MEDIAT DHE GAZETARËT 72

RRETH UDHËZUESIT

Udhëzuesi *Nyja Gordiane e narrativave të dëmshme në politikë dhe media* është përfundimi i sondazhit të madh "Matja e narrativave politikisht të dëmshme" (DËM-SHME)[1], i kryer nga Instituti për Studime të Komunikimit (IKS) në bashkëpunim me një numër të madh studiuesish dhe ekspertësh në fushën e komunikimit dhe mediave, gazetarëve dhe profesionistëve të mediave, dhe me mbështetjen e Ambasadës Britanike në Shkup.

Për një periudhë prej nëntë muajsh, nga shtatori 2023 deri në maj 2024, janë ndjekur narrativat e aktorëve politikë në Republikën e Maqedonisë së Veriut. Monitorimi mbuloi postimet në faqet zyrtare të internetit dhe profilet në Facebook të dhjetë partive politike parlamentare, udhëheqësve të tyre, si dhe ministrave në qeverinë e atëhershme/aktuale. Për më tepër, u analizuan artikujt e botuar në njëmbëdhjetë media të lajmeve në internet dhe lajmet në transmetimet qendrore të lajmeve të nëntë stacioneve televizive[2].

Zgjedhja e kësaj periudhe nuk ishte e rastësishme, por e zgjedhur me kujdes për shkak të mbajtjes së zgjedhjeve presidenciale dhe parlamentare. Periudhat zgjedhore ofrojnë një pasqyrë të qartë të kulturës politike dhe mënyrës së zhvillimit të diskursit politik në një shoqëri. Ky kontekst kohor gjithashtu mundësoi analizën e raportimit të mediave dhe rolin e mediave në formimin e opinionit publik para dhe gjatë zgjedhjeve.

Tema është e një rëndësie të veçantë, veçanërisht në kontekstin e tendencave globale të rritjes së përdorimit të retorikës manipuluese dhe dezinformuese. Mungesa e hulumtimeve në këtë fushë krijon një hendek serioz në të kuptuarit e evolucionit të diskursit politik dhe mënyrës se si aktorët politikë përdorin mediat për të ndikuar në opinionin publik dhe proceset politike, me theks të veçantë në pasojat e dëmshme të praktikave të tilla.

Ky udhëzues synon të paraqesë dhe shpjegojë rrëfimet e dëmshme në diskursin politik maqedonas, duke përdorur studime të ndryshme të rasteve që u zbuluan gjatë monitorimit nëntë mujor. Udhëzuesi analizon në detaje gjithsej gjashtëmbëdhjetë rrëfime politikisht të dëmshme, duke adresuar gjithashtu pasojat që ato lënë, duke përmbledhur perceptimet e shkeljeve të standardeve dhe parimeve të komunikimit politik dhe raportimit të medias, dhe në të njëjtën kohë duke ofruar rekomandime të destinuara për aktorët politikë dhe gazetarët.

Për më tepër, Udhëzuesi synon të rrisë ndërgjegjësimin e publikut dhe të theksojë rëndësinë e komunikimit politik transparent dhe të përgjegjshëm, respektimin e rivalëve politikë dhe opinioneve

[1] https://respublica.edu.mk/istrazhuvanje-shtetna/

[2] Për më shumë informacion mbi metodologjinë: https://respublica.edu.mk/istrazhuvanje-shtetna/metodologija/

të ndryshme, si dhe nxitjen e një kulture debati të bazuar në argumente. Shpresojmë se do të jetë një mjet i dobishëm arsimor në duart e politikanëve, gazetarëve, studiuesve, studentëve dhe të gjithëve të interesuar për këtë temë, por gjithashtu do të inkurajojë një ndryshim pozitiv në mënyrën e zhvillimit të diskursit publik në të ardhmen.

Jo rastësisht, në prodhimin e këtij publikimi kemi bashkëpunuar edhe me Asociacionin e Gazetarëve të Maqedonisë (ZNM). Prej aty morëm mbështetje në rishikimin e botimit, por edhe në organizimin e tre fokus grupeve me redaktorët e mediave elektronike dhe online kombëtare dhe lokale, në mënyrë që të dëgjonim mendimet e tyre për këtë temë.

Jemi shumë mirënjohës për ekipin e përfshirë në projekt: të gjithë studiuesit, ekspertët në fushën e komunikimit dhe mediave, shkencëtarët politikë, gazetarët, psikologët dhe gjuhëtarët, të cilët kanë punuar profesionalisht dhe me përkushtim në monitorimin, mbledhjen e të dhënave dhe analizën e mediave. Puna e tyre kontribuoi në krijimin e materialeve të rëndësishme shkencore në lidhje me këtë temë.

Së fundi, një falënderim i veçantë shkon për ekipin e Ambasadës Britanike në Shkup, i cili njohu rëndësinë e këtij hulumtimi dhe nevojën për investime të vazhdueshme në transparencë dhe llogaridhënie si mjete për promovimin e zhvillimit demokratik në Republikën e Maqedonisë së Veriut.

HYRJE

Rrëfimi, në forma të ndryshme, është i pranishëm në të gjitha segmentet e jetës njerëzore, nga tekstet e shkruara, bisedat dhe tregimet me gojë, filmat, muzikën, deri te raportimi i mediave dhe diskursi i përdorur në komunikimin politik. Në një kuptim më të gjerë, narrativat janë mënyra se si i kuptojmë dhe i ndajmë përvojat tona. Ato mund të jenë histori personale, mite kulturore ose mesazhe të krijuara nga media që formojnë të kuptuarit tonë të botës: "Ne ëndërrojmë në narrativa, mendojmë në narrativa, shpresojmë, besojmë, dyshojmë, planifikojmë, analizojmë, kritikojmë, ndërtojmë, thashetheme, mësojmë, urrejmë dhe dashurojmë në narrativa".[3]

Narrativa e transmetuar nga media tek publiku i gjerë ndikon në normat, besimet dhe perceptimet shoqërore. Për shembull, mënyra se si media krijon dhe shpërndan narrativën e ndryshimit të klimës dhe mbrojtjen e mjedisit ndikon në mënyrën se si shoqëria e sheh këtë problem dhe sa përpiqet për të përmirësuar situatën.

Diskursi politik bazohet gjithashtu në forma narrative. Politikanët, mediat, por edhe grupet e ndryshme në shoqëri përdorin narrativa politike në mënyrë që të formësojnë opinionin publik, të ndikojnë në politika dhe të arrijnë qëllime të ndryshme politike. Ata shpesh thjeshtojnë realitetet komplekse politike në histori të thjeshta, me heronj, kriminelë, konflikte dhe zgjidhje që prekin emocionet dhe vlerat e publikut. Në këtë mënyrë, situatat komplekse thjeshtohen në një sekuencë ngjarjesh që janë shumë më të kuptueshme për njerëzit. Kjo karakteristikë e narrativave politike, për të paraqitur ideologjitë dhe agjendat politike në një mënyrë që është e njohur dhe lehtësisht e kuptueshme, i bën ato një mjet shumë të fuqishëm për bindje. Për shembull, narrativat në lidhje me identitetin kombëtar, drejtësinë, korrupsionin, zhvillimin ekonomik dhe të ngjashme hasen rregullisht në fjalime dhe fushata nga aktorët politikë, dhe qëllimi i tyre është të fitojnë mbështetjen e votuesve ose të diskreditojnë kundërshtarët. Ata ndihmohen në përhapjen e narrativave të tilla nga mediat që neglizhojnë standardet e përcaktuara të raportimit profesional. Në këtë proces, gjithnjë e më shumë vërehet përdorimi i të ashtuquajturave **narrativa të dëmshme**, të cilat qëllimisht shtrembërojnë informacionin ose manipulojnë emocionet e qytetarëve, duke nxitur frikë, përçarje ose urrejtje.

Narrativat e dëmshme politike u referohen historive/historive, ideve ose mesazheve të promovuara nga individë, grupe ose subjekte politike që kanë pasoja negative për shoqërinë, demokracinë ose mirëqenien e individëve. Këto narrativa mund të manipulojnë opinionin publik, të mbjellin përçarje dhe të minojnë parimet e vendimmarrjes së informuar, racionale dhe kritike në sferën politike[4]. Ato shpesh bazohen në diskriminim, stereotipe ose retorikë që polarizojnë

[3] Hardy, B. (1968). Towards a poetics of fiction: An approach through narrative. Novel: A Forum on Fiction, 2(1), 5–14.

[4] Instituti për Studime të Komunikimit. (2024). *Matja e narrativeve politikisht të dëmshme (SHTET-NA) – Raporti i parë*. Zaneta Trajkoska (ed.). Shkup: Instituti për Studime të Komunikimit. Marrë nga https://respublica.edu.mk/wp-content/uploads/2024/01/shtet-na_prv-izveshtaj-celosna-verzija.pdf

shoqërinë. Ata shpesh kanë potencialin për të shkatërruar besimin në institucione, për të thelluar konfliktet sociale dhe për të reduktuar debatin politik në strategji manipuluese, në vend të argumenteve racionale dhe dialogut konstruktiv.

Veçanërisht në prag të zgjedhjeve, narrativat e dëmshme të krijuara nga aktorët politikë kanë potencial të rëndësishëm për të ndikuar në klimën sociale dhe opinionin publik. Këto rrëfime kryesisht kanë për qëllim diskreditimin e kundërshtarëve, manipulimin e emocioneve të publikut që çojnë në polarizimin e votuesve. Aktorët politikë përdorin me vetëdije narrativa që theksojnë frikën, pasigurinë dhe ndarjet në mënyrë që të mobilizojnë mbështetësit e tyre ose të njollosin kundërshtarët.

Komunikimi nuk është vetëm një mjet për bindje, por është një reflektim i aftësisë udhëheqëse të politikanëve. Shprehjet që përdorin, narrativat që përhapin në sferën publike janë pasqyrim i politikave dhe angazhimeve të tyre për llojin e shoqërisë që duan të ndërtojnë për qytetarët dhe mënyrën se si punojnë në emër të tyre bazuar në besimin që u është dhënë. Politikanët duhet të jenë të vetëdijshëm se me fjalën e tyre të deklaruar publikisht mund të bashkohen ose të ndahen, domethënë të mundësojnë formimin e konsensusit ose të inkurajojnë polarizimin për çështje thelbësore që janë në interes të qytetarëve. Retorika politike e përdorur për të njollosur dhe përhapur ndarjet kërcënon kohezionin shoqëror, ndërsa retorika e përgjegjshme krijon një urë lidhëse midis komuniteteve dhe krijon një dialog gjithëpërfshirës në shoqëri.

Mediat luajnë një rol kryesor në përcjelljen e këtyre narrativave. Për fat të keq, ka shembuj në të cilët ato shërbejnë si një platformë për politikanët për të përhapur mesazhet e tyre, shpesh pa analiza të mjaftueshme dhe rishqyrtim kritik. Për më tepër, një pjesë e mediave, në vend që të përqendrohen në përmbajtjen dhe besueshmërinë e narrativave politike, theksojnë sensacionalizmin, i cili përforcon më tej ndarjet dhe nxit një klimë politike negative. Kjo është veçanërisht e theksuar në kushtet e programit politik të paguar në media, para zgjedhjeve.

Në prag të zgjedhjeve, mediat ndonjëherë janë në rolin e transmetuesve të rrëfimeve të dëmshme dhe në vend që të luajnë rolin e korrigjuesve dhe kontrolluesve të fakteve, ato ndonjëherë kontribuojnë në krijimin e një tabloje të shtrembëruar të realitetit politik, e cila mund të prishë ndjeshëm procesin demokratik dhe ndërgjegjësimin e publikut. Kjo e bën publikun më të ndjeshëm ndaj manipulimit dhe dobëson aftësinë për të menduar në mënyrë kritike në momentet kur është më e nevojshme.

NARRATIVAT E DËMSHME NË DISKURSIN POLITIK MAQEDONAS

Në shoqëritë që janë thellësisht të polarizuara mbi baza të ndryshme, narrativat e dëmshme politike mund të minojnë seriozisht proceset demokratike dhe besimin e publikut. Përveç kësaj, ato krijojnë pasoja afatgjata në kulturën politike, mënyrën në të cilën formohet dhe zhvillohet diskursi publik, si dhe në marrëdhëniet midis qytetarëve dhe institucioneve. Pranimi gradual i narrativave të dëmshme në politikë lë gjurmë në proceset demokratike dhe normalizon fyerjet, intolerancën, gjuhën e urrejtjes, gënjeshtrat, manipulimet dhe informacionin keqdashës.

Hulumtimi "Matja e narrativave politikisht të dëmshme" (DËM-SHME) i kryer nga Instituti për Studime të Komunikimit (IKS), kishte për qëllim njohjen dhe emërtimin e narrativave të dëmshme politike në komunikimin politik publik të partive politike dhe politikanëve në Republikën e Maqedonisë së Veriut, si dhe mënyrën e raportimit të mediave për to, përkatësisht mënyrën e transmetimit dhe përhapjes së tyre. Konkluzioni kryesor që del pas nëntë muajsh monitorimi është se narrativat e dëmshme shumë shpesh përfshihen në komunikimin politik të partive politike dhe udhëheqësve të tyre.

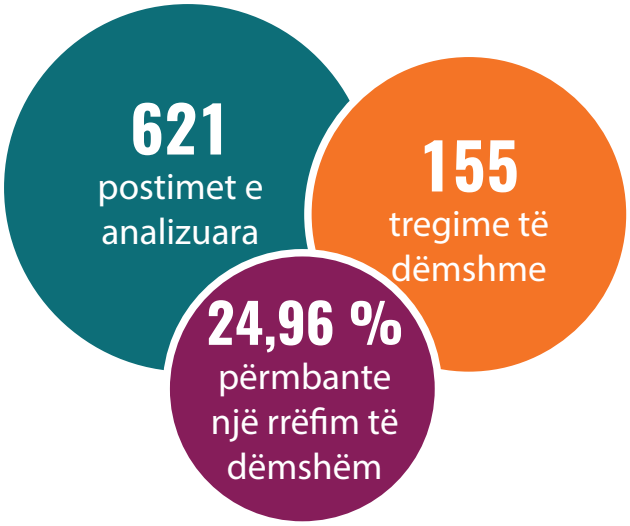
Kur analizuan postimet e **partive politike** në faqet e tyre të internetit dhe në faqet e Facebook**,** studiuesit në 5.062 analizuan postimet e regjistruara deri në **1.104 me rrëfime të dëmshme.** Kjo do të thotë se çdo i pesti botim i partive politike (21.81 %) përmbante një narrativë të dëmshme.

Njoftimet e partive politike në uebsajtet dhe faqet e tyre në Facebook

Për më tepër, një analizë **e komunikimit të liderëve të partive politike në rrjetet sociale** tregoi se gjithsej 621 postime regjistruan **155 postime** në të cilat kishte narrativa të dëmshme, që është një e katërta ose 24.96 %.

Analizë e komunikimit të liderëve të partive politike në rrjetet sociale

Analiza e artikujve të botuar në transmetimet qendrore të informacionit të stacioneve televizive dhe mediave në internet gjithashtu tregoi një prani serioze të narrativave të dëmshme politike. Kjo është veçanërisht alarmante me mediat online ku gjatë monitorimit nëntë mujor u regjistruan gjithsej 1.908 postime me narrativa të dëmshme, ndryshe nga stacionet televizive ku për të njëjtën periudhë u regjistruan 669 artikuj të tillë. Ky dallim serioz midis stacioneve televizive dhe mediave online tregon situatën në gazetarinë online, ku për shkak të mungesës së filtrave seriozë editorialë dhe kornizave të qarta ligjore, kalojnë pothuajse të gjitha narrativat e dëmshme që aktorët politikë prodhojnë dhe shpërndajnë.

Si në stacionet televizive (77 %) ashtu edhe në mediat online (84 %), krijuesit më të zakonshëm të narrativave të dëmshme ishin aktorët politikë, ndërsa roli i mediumit ishte t'i përcillte ato, më së shpeshti pa asnjë ndërhyrje, dhe më rrallë me miratim ose kundërshtim. Megjithëse inkurajon fakti se gazetarët dhe mediat nuk janë angazhuar në krijimin e rrëfimeve të dëmshme, mungesa e filtrave të shëndetshëm, përmes të cilëve do të zbulohen narrativat e dëmshme politike, është një problem serioz që duhet të adresohet.

KARAKTERISTIKAT E NARRATIVAVE TË DËMSHME POLITIKE

Narrativat e dëmshme politike janë një mjet komunikimi përmes të cilit aktorët politikë manipulojnë publikun dhe opinionin publik, mbjellin përçarje dhe minojnë parimet e vendimmarrjes së informuar, racionale dhe kritike të qytetarëve. Ato mund të shtrembërojnë realitetin, të krijojnë frikë ose urrejtje dhe të minojnë vlerat demokratike duke promovuar ndarje, diskriminim ose autoritarizëm. Cilat janë karakteristikat kryesore të pranishme në narrativat e dëmshme?

Përhapja e dezinformatave dhe gënjeshtrave

Narrativat e dëmshme politike shpesh mbështeten në informacione të rreme ose gjysmë të vërteta për të krijuar konfuzion ose për të nxitur një agjendë politike. Rrëfime të tilla synojnë të ndikojnë në opinionin publik dhe të formësojnë perceptimin e qytetarëve për një temë të caktuar përmes manipulimit dhe mungesës së sinqeritetit. Aktorët politikë që gënjejnë qytetarët e tyre distancohen nga vlerat e vërteta demokratike, sepse duke gënjyer u mohojnë atyre të drejtën për të marrë vendime të informuara dhe për të votuar lirshëm.

Përçarjet dhe polarizimi

Një nga karakteristikat më të rrezikshme të narrativave të dëmshme politike është aftësia e tyre për të përçarë shoqëritë. Këto narrativa vazhdimisht theksojnë dallimet, të tilla si feja, etnia, identiteti gjinor dhe orientimi seksual, statusi shoqëror dhe të ngjashme, por edhe përkatësitë politike, "të kuq", "blu", "të djathtë", "të majtë", duke krijuar vazhdimisht një atmosferë "ne kundër tyre" ose më konkretisht, "ne - e mira kundrejt tyre - e keqja". Praktika e shpeshtë e këtij lloji të komunikimit politik publik mund të çojë gjithashtu në ndarje të mëdha shoqërore, dhe nganjëherë në ekstremizëm dhe dhunë.

Akuzat dhe kërkimi i fajtorëve

Narrativat e dëmshme politike shpesh përqendrohen në fajësimin e kundërshtarëve politikë, por edhe grupeve të ndryshme të pakicave/komuniteteve jo-shumicë për problemet në shoqëri. Akuza të tilla pa asnjë provë inkurajojnë politika dhe sjellje diskriminuese, por gjithashtu dëmtojnë debatin argumentues dhe demokratik për tema që janë të rëndësishme në një shoqëri.

Mbjellja e frikës

Krijimi i një atmosfere frike dhe përshkrimi i realitetit përmes kërcënimeve (kolapsi i ekonomisë, interesat kombëtare, devijimi nga rruga e drejtë, etj.) janë një tjetër specifikë e narrativave të dëmshme politike. Narrativat politike të krijuara në këtë mënyrë krijojnë pasiguri dhe ankth dhe ndikojnë që qytetarët të pranojnë qëndrime dhe masa me të cilat nuk pajtohen, vetëm për shkak të frikës se mund të jetë më keq.

Rrënimi i besimit në institucione

Rrëfimet e dëmshme politike gjithashtu minojnë besimin e publikut. Duke përhapur teori konspirative ose duke i keqinterpretuar këto institucione si të korruptuara, joprofesionale ose joefektive, narrativat e dëmshme politike dobësojnë demokracinë dhe krijojnë cinizëm në mesin e publikut, i cili humbet besimin në të gjithë sistemin. Për më tepër, kritika e pajustifikuar politike ndaj institucioneve nuk duhet të ngatërrohet me monitorimin, analizën dhe kritikën ndaj institucioneve nga media dhe sektori civil, të cilat, në fakt, kanë një rol për të luajtur si roje e demokracisë dhe proceseve demokratike.

Përforcimi i stereotipeve

Në fund, një tjetër tipar i rëndësishëm i narrativave të dëmshme politike është përforcimi i stereotipeve negative ndaj grupeve të caktuara në shoqëri. Duke i përsëritur vazhdimisht këto stereotipe, por edhe duke thjeshtuar problemet serioze dhe duke ofruar zgjidhje të menjëhershme që përfshijnë përgjithësimin dhe fajësimin e grupeve të tëra, narrativat e dëmshme politike justifikojnë pabarazinë dhe ruajnë diskriminimin në shoqëri.

LLOJET E NARRATIVAVE TË DËMSHME

Duke u nisur nga karakteristikat kryesore të narrativave të dëmshme, si dhe nga teoria dhe hulumtimi ndërkombëtar mbi këtë temë, 16 narrativa të dëmshme politike janë operacionalizuar dhe analizuar në hapësirën e komunikimit publik në vend[5].

Çdo narrativë e dëmshme shpjegohet, duke theksuar karakteristikat e saj më të rëndësishme, si zhvillohet dhe përhapet në kontekstin maqedonas, veçanërisht në një periudhë specifike parazgjedhore, si dhe pasojat që mund të ketë në demokraci dhe proceset demokratike.

1. DEZINFORMATAT

Dezinformatat *janë informacion ose pretendime që nuk janë të vërteta, qëllimi i të cilave është të shkaktojnë dëm ose të manipulojnë opinionin publik.*[6]

Disa teoricienë gjatë gjithë historisë i kanë kushtuar ndikim të madh rolit dhe ndikimit të gënjeshtrave dhe dezinformatave në shoqëri, domethënë përdorimit të tyre në një kontekst politik. Disa prej tyre e kanë dënuar këtë praktikë, dhe disa e kanë justifikuar.

Niccolo Makiaveli besonte se megjithëse është e dëshirueshme të jesh i sinqertë, duhet të gënjesh nëse është e vlefshme për individin ose për shtetin. Njerëzit që janë pjesë e politikës, thotë Makiaveli, duhet të jenë të gatshëm të gënjejnë dhe të manipulojnë nëse është në favorin e tyre. Sipas tij, njerëzit janë në thelb të këqij dhe të pasinqertë, kështu që ne nuk kemi për detyrë të jemi të sinqertë me ta.[7]

Përkundrazi, Emanuel Kanti besonte se gënjeshtra nuk kishte vend askund, as në politikë. Ndalimi absolut i gënjeshtrës duhet të zbatohet në mënyrë të barabartë për politikanin aktiv, siç vlen për qytetarin e zakonshëm, pavarësisht se në politikë aksionet janë shumë më të larta. Duke përdorur gënjeshtra, një politikan tregon se i sheh dhe i përdor njerëzit si objekte, si një mënyrë për të arritur qëllimin e tij. Në këtë mënyrë, ajo tregon se nuk respekton dinjitetin e votuesve të tij dhe nuk respekton të drejtën e tyre për të formuar jetën e tyre.[8]

Ai që gënjen të tjerët përpiqet t'i bëjë ata të besojnë se realiteti është i ndryshëm nga sa është në të vërtetë. Kjo premisë është veçanërisht e rëndësishme në një kontekst politik, sepse në këtë mënyrë aktorët politikë përpiqen të vendosin pushtetin, duke formuar vullnetin e qytetarëve me ndihmën e gënjeshtrave sipas dëshirave të tyre, dhe jo sipas realitetit objektiv. Nëse e vërteta është fuqi, fshehja e së vërtetës i privon njerëzit nga pushteti. Kështu, i gjithë pushteti kalon nga ata që gënjejnë tek ai që gënjen.[9]

Për fat të keq, gënjeshtrat në politikën moderne nuk janë aspak të lehta për t'u identifikuar dhe njohur. Ndryshe nga Napoleoni, i cili falsifikonte të vërtetën në çdo rast, politikanët e sotëm përpiqen të jenë të saktë kur bëhet fjalë për faktet, sepse ato mund të kontrollohen në çdo kohë. Mungesa e sinqeritetit mund të njihet në mënyrën se si ata paraqesin faktet, por edhe në qëllimet, domethënë premtimet që ata bëjnë për atë që do të bëjnë nëse fitojnë besimin e qytetarëve.

---

[5] Për më shumë informacion mbi metodologjinë: https://respublica.edu.mk/istrazhuvanje-shtetna/metodologija/

[6] Wardle, C., & Derakhshan, H. (2017). Information Disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policymaking. Council of Europe Report.

[7] Machiavelli, N. (2005). The prince (P. Bondanella, Trans.). Oxford University Press.

[8] Kant, I. (1993). The metaphysics of morals. Izdavačka knižarnica Zorana Stojanovića, s. 429.

[9] Svensen, L. H. (2024). *Filozofija laži*. Geopolitika, s. 47–48.

Në hulumtimin "Matja e narrativeve politikisht të dëmshme" (SHTET-NA), shumë shpesh janë regjistruar akuza të përgjithshme pa prova dhe pa argumente ndaj kundërshtarit politik. Megjithëse, më shpesh këto raste ishin në një "zonë gri" dhe nuk ishin të lehta për t'u kategorizuar, mënyra se si aktorët politikë i përgjithësojnë gjërat, akuzojnë pa prova dhe paraqesin realitetin në një mënyrë që u përshtatet atyre, i vendos në kategorinë e dezinformatave.

Në tetor 2023, qeveria e kryeministrit Dimitar Kovaçevski njoftoi se tatimi mbi vlerën e shtuar (TVSH) për disa produkte do të rritet nga 5% në 10%. Shpjegimi i tij ishte se Republika e Maqedonisë së Veriut ka TVSH-në më të ulët në rajon, dhe vendimi u mor nga Ministria e Financave, ekspertë, përfaqësues të sektorit akademik dhe dhomave të tregtisë.

Vendimi për TVSH-në, më të lartë u kritikua nga opozita, veçanërisht nga partia kryesore opozitare VMRO-DPMNE, sipas së cilës "buxheti i shtetit nuk ka para sepse është shpenzuar për tenderë të dyshimtë dhe kriminal".

„...Qytetarët duhet të jenë të vetëdijshëm se çdo qindarkë e vetme që paguajnë më shumë për produktet që deri dje i kanë paguar më lirë, janë drejtpërdrejt para për tenderë privatë të Qeverisë së BDI-së dhe LSDM-së dhe janë drejtpërdrejt para që u paguajnë këtyre njerëzve që janë pjesë e koalicionit të BDI-së dhe LSDM-së".
(Republika, 7 tetor 2023, LINK).

Deklaratat e tilla se paratë janë shpenzuar për tendera kriminal që janë dhënë në katër sy, është vështirë të kontrollohen, ndërsa kanë për qëllim të diskreditojnë kundërshtarët politikë. Përgjithësimet dhe akuzat pa asnjë provë dezinformojnë publikun dhe ndikojnë në krijimin e një imazhi të ngjarjeve shoqërore që nuk mbështetet në fakte dhe informacion të saktë.

Deklarata u publikua nga disa media sepse u tha në një ngjarje publike (pjesë e vizitës në Veles me rastin e fushatës së VMRO-DPMNE-së "Është e rëndësishme! Ndryshimet varen nga ty"), por ajo që është specifike në lidhje me tekstin e botuar në median online Republika është se pala e dytë nuk paraqitet aspak, respektivisht deklarata e kryeministrit të atëhershëm Kovaçevski, i cili mbron dhe shpjegon vendimin.

Përveç akuzave të tilla të përgjithshme, të cilat ishin shumë shpesh pjesë e diskursit parazgjedhor të pothuajse të gjitha partive politike, u bënë deklarata në të cilat aktorët politikë paraqitën informacione të pasakta dhe/ose gjysmë të sakta, të cilat mund të verifikoheshin lehtësisht.

Në hapjen e impiantit fotovoltaik në Novaci në shtator 2023, disa media raportuan deklaratat e kryeministrit Dimitar Kovaçevski dhe ministrit të ekonomisë Kreshnik Bekteshi se në Novaci është "lëshuar impianti më i madh fotovoltaik në Ballkan" dhe se "ditët me diell në vendin tonë janë në numër më të madh në krahasim me të gjitha vendet në botë."

"Jam i bindur se ky impiant fotovoltaik do të japë 20 deri në 25 përqind më shumë se kapaciteti i parashikuar prej 85,000 megavat orë, sepse rrezatimi diellor në vendin tonë është më i miri për sa i përket të gjitha vendeve në botë," tha Kryeministri Dimitar Kovaçevski në hapjen e impiantit."
(TVM 2, 29 shtator 2023).

Faktet e paraqitura nga zyrtarët qeveritarë mund të verifikoheshin shumë lehtë dhe rezultoi se CFV Novaci nuk është centrali më i madh diellor në Ballkan (ka shumë më shumë në Greqi dhe Bullgari[10]), as rrezatimi diellor në Republikën e Maqedonisë së Veriut nuk është më i miri se në të gjitha vendeve në botë.[11]

Politikanët janë të kujdesshëm kur bëhet fjalë për faktet dhe jo shumë shpesh thonë gjëra të pasakta që mund të verifikohen shumë lehtë, siç është rasti me VFV Novaci. Deklaratat me gjetje të paverifikuara janë të shumta, por edhe gjetje që janë të vështira për t'u verifikuar dhe konfirmuar, dhe shërbejnë për të nxirë një kundërshtar politik dhe politikat e tij.

Duke folur për dezinformatat dhe lajmet e rreme, tendenca e shumë aktorëve politikë që përdorin këto terma për të kundërshtuar akuza ose informacione të caktuara nuk duhet të anashkalohet. Kështu, në vend të argumenteve, zakonisht përdorin diskualifikimin, të llojit, "kjo nuk është e vërtetë, këto janë lajme të rreme."

Një shembull është retorika e ministres së atëhershme dhe zyrtarit të lartë të partisë së LSDM-së, Bisera Kostadinovska-Stojçevska, e cila pretendon se VMRO-DPMNE-ja merret me anketa të rreme dhe lajme të rreme. Një fotografi bardh e zi i stemës së partisë VRMO-DPMNE është postuar në faqe me mbishkrimin "Selia për lajme të rreme dhe sondazhe të rreme".

Sipas saj, VMRO-DPMNE-ja ka një sistem të tërë operativ për shpërndarjen dhe publikimin e sondazheve të rreme dhe lajmeve të rreme, gjë që rrezikon seriozisht procesin zgjedhor. Ajo u bën thirrje qytetarëve të mos besojnë në asgjë që del nga "Pallati i Bardhë"[12] sepse propaganda e VMRO-DPMNE-së kujton një të kaluar të errët në të cilën nuk ka të ardhme evropiane dhe liri për qytetarët.

"Bashkimi Evropian thekson Hristijan Mickoskin si burim të dezinformatave. Sot u konfirmua se VMRO-DPMNE-ja ka një sistem të tërë operativ për shpërndarjen dhe publikimin e sondazheve të rreme dhe lajmeve të rreme, gjë që rrezikon seriozisht procesin zgjedhor."
(Faqja në Facebook e Bisera Kostadinovska-Stojçevska, 3 prill 2024, LINK)

[10] Më i madhi aktualisht konsiderohet të jetë ai në Apriltsi, Bullgari, me 834,000 panele diellore të instaluara me një kapacitet prej 400 MW

[11] Burimi: www.balkangreenenergynews.com

[12] I referohet selisë së partisë VMRO-DPMNE (n.d.).

Ekzistenca e një sistemi që prodhon dhe shpërndan sondazhe të rreme dhe lajme të rreme është një akuzë shumë e rëndë dhe pavarësisht se LSDM paraqiti dokumente, nuk ka pasur kurrë një hetim nga Prokuroria publike, dhe as nuk dihet në publik se LSDM-ja paraqiti dokumentet si lëndë në Prokurori. Kështu, akuza të tilla mbeten vetëm një mjet për përplasjen e ndërsjellë politike dhe mbledhjen e pikëve politike. Nga ana tjetër, pretendimi se Bashkimi Evropian e vuri në dukje Presidentin e VMRO-DPMNE-së, si burim dezinformimi është një akuzë e rëndë për të cilën nuk është ofruar asnjë provë (raporti i BE-së ose deklarata që përmbajnë një konstatim të tillë).

Akuzat e pambështetura, të pasakta dhe gjysmë të sakta, por edhe diskualifikimi i kundërshtarëve politikë, me përgjigjen se akuzat janë lajme të rreme, kontribuojnë në zhdukjen e dialogut në shoqëri në të cilën nuk ka debat me pikëpamje dhe qëndrime të arsyetuara, por vetëm akuza dhe përgjithësime.

Gjithashtu, si akuzat e përgjithshme ashtu edhe pretendimet e pakonfirmuara që janë të vështira për t'u verifikuar janë po aq të rrezikshme sepse ato hedhin dyshime mbi institucionet, personat ose proceset legjitime, pa pasur prova konkrete për këtë. Për shembull, pretendimet për konspiracione, mashtrime financiare ose keqpërdorime të politikanëve dhe figurave publike shpesh bazohen në spekulime dhe rrallë mbështeten nga prova.

Akuza të tilla të përgjithshme kanë një ndikim të fortë pasi ato shfrytëzojnë emocionet tona dhe paragjykimet kognitive. Kur një pretendim është vështirë të verifikohet ose demantohet, njerëzit mbeten të pasigurt dhe shpesh preferojnë të besojnë atë që konfirmon më së miri mendimin e tyre tashmë të formuar. Kjo i bën dezinformatat veçanërisht të fuqishëm në kontekstet politike, ku kundërshtarët paraqiten si të korruptuar ose të paligjshëm, ndërsa publiku mbetet pa një pasqyrë të qartë të së vërtetës.

2. INFORMACIONE KEQDASHËSE

Informacione keqdashëse *(ang. Malinformation) janë informacione të vërteta, por kanë për qëllim të dëmtojnë dikë, një person, një organizatë ose një shtet. Bëhet fjalë për informacione personale ose konfidenciale, përhapja e të cilave duhet të turpërojë ose poshtërojë dikë, t'i ekspozojë në publik ose t'i ekspozojë ndaj dhunës (për shembull, zbulimi publik i adresës së dikujt, vendit të punës ose numrit të telefonit), dhe nganjëherë të shkaktojë frikë ose panik*[13].

Në kundërshtim me informacionet e pasakta (ang. Misinformation), të cilat janë të pavërteta, por pa qëllim të shkaktojnë dëm edhe dezinformatat (ang. Disinformation), që janë të pavërteta dhe kanë për qëllim të shkaktojë dëm, informacione keqdashëse përfshijnë përdorimin selektiv të informacioneve të sakta dhe të vërteta me qëllim që të shkaktojë dëm tek individët ose të manipulojë publikun. Kjo i bën ata veçanërisht të rrezikshëm, pasi keqpërdorin të dhëna ose ngjarje reale për t'i shërbyer agjendave keqdashëse.

Në një kontekst politik, shpesh shohim keqpërdorimin e informacioneve private, si dhe të vërtetat selektive për kundërshtarët politikë (për shembull, zbulimi i një ngjarjeje nga e kaluara pa shpjeguar të gjithë kontekstin), ku qëllimi është diskreditimi dhe njollosja e tyre.

[13] Instituti për Studime të Komunikimit. (2023). Fjalor digjital për edukim mediatik. Marrë më 21 janar 2025, nga https://recnik.medium.edu.mk/

Teksti i publikuar në median online Tetova sot, me titull “FOTO/Lidhja ruse e Bilal Kasamit dhe Besës”, shpalos informacione private të anëtarëve të partisë që kanë studiuar në Rusi. Fakti që nëna e njërit prej tyre është nga Rusia dhe ishte anëtare e Shoqatës Ruse në Republikën e Maqedonisë së Veriut lidhet me lidhjet e partisë me Rusinë dhe propagandën ruse në vend:

> ***"Sipas informacionit, Harris dhe Kaltrina kanë studiuar në Rusi. Sikur të mos mjaftonte që kanë studiuar në Rusi, burime nga komuna raportojnë se nëna e Haris Sefulit është gjithashtu nga Rusia. Në një kërkim në Facebook, rezulton se nëna e Harris është Tatjana Sefuli.”***
> ***(Tetova sot, 28 shkurt 2024, LINK).***

Në këtë shembull tipik të informacioneve keqdashëse, media në një mënyrë shumë joprofesionale dhe joetike keqpërdor të dhënat personale të anëtarëve të partisë dhe paraqet marrëdhënie spekulative me qëllim të dëmtimit të individëve dhe partisë.

Gjatë gjithë fushatës zgjedhore, partia politike BDI fajësoi të gjithë opozitën për lidhjet me Rusinë dhe politikat ruse, duke thënë se fitorja eventuale e partive opozitare do ta largonte vendin nga perspektivat e BE-së dhe do ta afronte atë me Rusinë. Në të njëjtën kohë, publikimi i informacionit privat për anëtarët e partisë përmes mediave shërben për të bindur qytetarët se lidhje të tilla ekzistojnë dhe ato janë shumë të forta (një prind me origjinë ruse, Rusia si vend ku janë shkolluar, etj.).

Një shembull i informacionit keqdashës është publikimi i fotografisë së kandidates së atëhershme presidenciale Gordana Siljanovska-Davkova, menjëherë pas promovimit të saj si kandidate presidenciale në fillim të marsit 2024, së bashku me euro-deputetin bullgar Andrej Kovaçev. Kovaçev është i njohur në publikun maqedonas për mosnjohjen e popullit maqedonas dhe për deklaratat e tij negative për Republikën e Maqedonisë së Veriut, kështu që kjo fotografi shkaktoi reagime publike. Për më tepër, në njoftimin e LSDM-së në faqen zyrtare të partisë thuhet se “fotografia e Siljanovskës me Kovaçevin është një konfirmim i bashkëpunimit të VMRO-së maqedonase dhe bullgare” dhe se “Siljanovska me krenari qëndron me Kovaçevin, i cili na mohon si popull” (faqja e internetit e LSDM-së, 7 mars 2024, LINK). Më vonë u konstatua se fotografia ishte e vërtetë, por se ajo datonte pesë vjet më parë (VMRO-DPMNE reagoi me një konferencë për shtyp mbi këtë temë).

Informacionet keqdashëse, siç është vendosja e kësaj fotografie, publikohet me qëllim të manipulimit të publikut ose të çojë në konkluzione të gabuara, duke shtrembëruar kështu imazhin e asaj që është realitet dhe çfarë është gënjeshtër. Në të dy rastet, po flasim për informacione të vërteta ose gjysmë të vërteta (siç është fotografia e Siljanovska-Davkova dhe Kovaçki, por është bërë në një periudhë dhe kontekst tjetër), të cilat shërbejnë për të nxjerrë përfundime të përgjithshme për individët, partitë ose institucionet që ndjekin një agjendë ose politikë të caktuar (të dëmshme), punojnë në dëm të interesave të shtetit dhe qytetarëve.

Në kontekste demokratike, informacioni keqdashës ka potencialin të minojë besimin në zgjedhje, qeverisje dhe sundimin e ligjit duke shtrembëruar perceptimin publik dhe manipulimin e mendimit të votuesve. Ato krijojnë ndarje dhe krijojnë "dhoma të jehonës" në të cilat përforcohen paragjykimet dhe stereotipet (tradhtarë, të korruptuar, të pandershëm...). Kjo, si pasojë, mund të shkaktojë polarizim serioz politik dhe shoqëror.

3. MINIMI I BESIMIT NË INSTITUCIONE DHE MEDIA (PA PROVA)

Minimi i besimit në institucione *i referohet veprimeve ose sjelljeve që dëmtojnë besimin e publikut në qeveri dhe strukturat shoqërore. Kjo kontribuon në krijimin e një perceptimi publik se institucionet nuk po punojnë në favor të tyre, gjë që çon në rënie të besimit.*[14]

Rrënimi i qëllimshëm i besimit në institucione është një nga narrativet më serioze të dëmshme politike që rezulton në dobësimin e rendit demokratik. Aktorët politikë dhe mediat që mbështesin narrativa të tilla, në vend të kritikave të arsyetuara, shpesh përhapin akuza të pabazuara se institucionet si gjyqësori, organet zgjedhore ose mediat janë të korruptuara, të njëanshme ose të paafta, duke krijuar kështu mosbesim në publik, duke shkaktuar dyshime për legjitimitetin e institucioneve që kanë për detyrë të mbrojnë interesin publik.

Kur besimi në institucione lëkundet, qytetarët bëhen më të ndjeshëm ndaj manipulimit dhe nuk respektojnë vendimet ose rekomandimet e këtyre institucioneve. Kjo çon në shkelje të sundimit të ligjit dhe zvogëlon mundësinë e llogaridhënies së liderëve politikë.

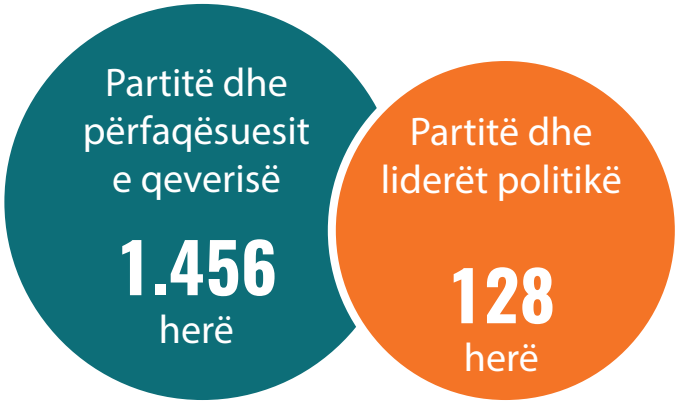
Për më tepër, kur mediat paraqiten si armiq ose si instrument i dikujt, publiku mund të pushojë së besuari në besueshmërinë dhe objektivitetin e tyre. Kjo "hap" mundësinë për dezinformata dhe propagandë, gjë që thellon më tej polarizimin dhe komplikon debatin publik.

Nga ana tjetër, kjo nuk do të thotë aspak se nuk duhet të flitet për llogaridhënien, profesionalizmin dhe transparencën e institucioneve dhe mediave ose se ato "nuk duhet" të kritikohen. Përkundrazi, në shoqëritë demokratike, institucionet dhe mediat duhet t'i nënshtrohen kritikave konstruktive, si dhe proceseve që synojnë përmirësimin e funksionimit të tyre. Megjithatë, kritika duhet të jetë pjesë e një debati të arsyetuar, në të cilin do të analizohen, kritikohen dhe theksohen dobësitë e sistemit dhe do të ofrohen zgjidhje. Sulmet me shuma të mëdha dhe përgjithësimet si "të gjithë janë të korruptuar", "i gjithë gjyqësori është një dorë e zgjatur e qeverisë" nuk kontribuojnë në gjetjen e zgjidhjeve reale dhe polarizojnë shoqërinë.

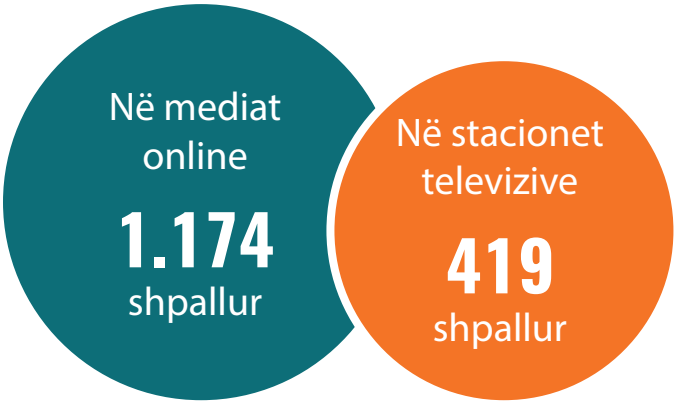
[14] OECD. (2017). *Trust and Public Policy: How Better Governance Can Help Rebuild Public Trust.* OECD Publishing. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2017/03/trust-and-public-policy_g1g74ea6/9789264268920-en.pdf

Minimi i pajustifikuar i besimit në institucione dhe media është narrativa më e zakonshme e dëmshme e regjistruar gjatë monitorimit të narrativeve të dëmshme para dhe gjatë fushatës zgjedhore për zgjedhjet presidenciale dhe parlamentare në vitin 2024. Analiza tregoi se ky narrativ dominon komunikimin politik të partive dhe zyrtarëve qeveritarë (**1,456 herë**), të liderëve politikë (**128 herë**), si dhe në publikimet e mediave (në mesin e stacioneve televizive **419** artikuj dhe në mesin e mediave online **1,174** artikuj).

Narrativa e dëmshme - dëmtimi i besimit në institucione dhe në media në komunikimin politik

Narrativa e dëmshme - dëmtimi i besimit në institucione dhe në media

Disa media në prill publikuan një lajm me të njëjtin titull: "Kovaçki - Llogë-s: Si është ndjenja të jesh varëse e Ahmetit me 2% besim në gjyqësorin e kontrolluar nga BDI-ja?". Teksti, i cili në të vërtetë është një postim në Facebook nga deputeti i atëhershëm i VMRO-DPMNE-së Dragan Kovaçki, është një akuzë drejtuar BDI-së për shkatërrimin e gjyqësorit.

> ***Po të mos ishe ministër i Drejtësisë, publiku nuk do ta dinte fare se ti ekziston. Por pasojat e paaftësisë suaj janë të njohura. Ato numërohen me raportet më katastrofike mbi shtetin për sa i përket drejtësisë. Ju jeni ministër i Drejtësisë kur besimi në gjyqësor është nën 3%. [...] Ky gjyqësor i përket BDI-së. Kjo është arsyeja pse nuk ka asnjë përgjegjësi për asnjë nga BDI-ja dhe shërbëtorët e tyre nga LSD-ja.***
> ***(Kurir, 20 prill 2024, LINK).***

Megjithëse, sipas të gjitha hulumtimeve dhe raporteve të institucioneve ndërkombëtare, pavarësia e gjyqësorit është një nga problemet më serioze në të cilat duhet të përqendrohet shteti[15], sulmet e tilla përgjithësuese dhe atribuimi i fajit ndaj një subjekti nuk janë produktive dhe nuk çojnë në ndryshime reale. Pavarësia e gjyqësorit është një problem kompleks dhe sistematik që kërkon reforma themelore dhe vullnet politik.

Atribuimi i një problemi të tillë një personi ose një partie politike, si dhe akuzat se ata janë të vetmit përgjegjës për situatën, mjegullon natyrën e vërtetë të problemit dhe largon vëmendjen dhe burimet nga reformat e nevojshme. Kështu, krijohet iluzioni i zgjidhjes së problemit, ndërsa mangësitë sistematike mbeten të pazgjidhura. Reformat gjyqësore kërkojnë transparencë, llogaridhënie dhe përmirësime institucionale, jo sulme politike përgjithësuese ose shënjestrim ekskluziv të subjekteve të caktuara.

Nga ana tjetër, besimi në institucionet si gjyqësori, për të cilin flet Kovaçki, gjithashtu dëmtohet nga ky lloj i akuzave dhe denigrimeve të pabazuara. Kur, pa prova, përhapen akuza të rënda ose bëhen deklarata të përgjithshme që njollosin të gjithë sistemin e drejtësisë, kjo jo vetëm që nuk kontribuon në zgjidhjen e problemeve, por shkatërron më tej besimin e qytetarëve në këto institucione. Kjo krijon një klimë mosbesimi dhe cinizmi, e cila mund të ketë pasoja të gjera për stabilitetin e sundimit të ligjit dhe për proceset demokratike. Në fakt, e gjithë atmosfera në shoqëri dhe deklaratat e papërgjegjshme politike që minojnë besimin në institucione kanë kontribuar që

[15] Raporti i Komisionit Evropian (KE) 2024 për sundimin e ligjit në Republikën e Maqedonisë së Veriut ngre shqetësime serioze në lidhje me pavarësinë e gjyqësorit dhe aftësinë për ta mbrojtur atë nga ndikimi. Raporti vëren se perceptimi i pavarësisë së gjyqësorit mbetet shumë i ulët pavarësisht reformave të vazhdueshme dhe strategjisë së re që synon përmirësimin e pavarësisë, efikasitetit dhe profesionalizmit të gjyqësorit.
Sipas raportit të KE-së, vetëm 25% e popullsisë së përgjithshme dhe 20% e kompanive besojnë se niveli i pavarësisë së gjykatave dhe gjyqtarëve është i mirë ose shumë i mirë. Arsyeja kryesore për mungesën e perceptuar të pavarësisë gjyqësore është ndërhyrja ose presioni nga qeveria ose politikanët. https://commission.europa.eu/document/download/e7197a43-7f00-4eac-b02d-818ac71345f0_en?filename=61_1_58090_coun_chap_northmacedonia_nm.pdf.

vetëm 25% e popullsisë dhe 20 e kompanive (jo 2% siç pretendon Kovaçki dhe titulli në media) të besojnë se niveli i pavarësisë së gjykatave dhe gjyqtarëve është i mirë ose shumë i mirë.[16]

Në minimin e besimit në institucione, gjithashtu përfshijmë sulme të pajustifikuara ndaj partive politike, pjesë e peizazhit demokratik të shoqërisë. Një pjesë e konsiderueshme e fushatave zgjedhore iu kushtua sulmeve të pajustifikuara ndaj kundërshtarëve politikë dhe për këtë arsye nuk habit numri i madh i rasteve që lidhen me këtë narrativë të dëmshme.

LSDM-ja dhe BDI-ja shumë shpesh përdorën retorikë në deklaratat e tyre që lidhnin opozitën (më së shpeshti partitë VMRO-DPMNE dhe Levica) me Rusinë dhe afërsinë me agjendën politike ruse. Kështu, në një rast të sulmeve gjithashtu të pajustifikuara të VMRO-DPMNE-së, gjatë së cilave në një fjali renditen akuza të ndryshme për korrupsion dhe krim, LSDM-ja përgjigjet me sulm se VMRO-DPMNE-ja është një parti që vazhdon të zbatojë agjendën ruse: "VMRO mbetet e vetme në agjendën pro-ruse, kundër BE-së dhe pa partnerë koalicioni." (TVM 2, 19 janar 2024).

Ky shembull është veçuar për të demonstruar mënyrën në të cilën nëpërmjet fushatave, përveç besimit në institucione, vazhdimisht minohet besimi në subjektet politike dhe sistemin politik.

Sulmet dhe akuzat e pajustifikuara kontribuojnë në tjetërsimin dhe polarizimin e vazhdueshëm. Njerëzit gjithnjë e më pak dëgjojnë njëri-tjetrin, dhe kjo po e vret debatin.

Dëgjimi i të tjerëve është baza e demokracisë - ai i bashkon njerëzit në një komunitet dhe mundëson komunikimin. Sot, ne gjithnjë e më shumë po dëgjojmë vetëm zërat tanë, të paaftë për të dëgjuar pikëpamjet dhe qëndrimet e të tjerëve. Në një epokë të post së vërtetës, deklaratat mbështeten gjithnjë e më pak në fakte dhe e vërteta zhvlerësohet.

4. PËRZGJEDHJE E NJËANSHME

*Përzgjedhja e **njëanshme është përzgjedhja** e qëllimshme e provave ose fakteve që mbështesin një pikëpamje të veçantë, duke injoruar ose shtrembëruar provat që favorizojnë pikëpamjen e kundërt*[17].

Përzgjedhja e njëanshme e narrativës politike të dëmshme përfshin përzgjedhjen selektive dhe paraqitjen e informacionit në mënyrë që të formësojë opinionin publik në një mënyrë manipuluese. Në diskursin politik, në vend që të tregohen të gjitha aspektet përkatëse të një ngjarjeje ose teme, përzgjedhja e njëanshme përdor vetëm fakte ose të dhëna të caktuara që mbështesin agjendën e dëshiruar politike, ndërsa informacionet e tjera injorohen ose shtypen.

[16] Raporti i Komisionit Evropian (KE) për sundimin e ligjit në Republikën e Maqedonisë së Veriut në vitin 2024, https://commission.europa.eu/document/download/e7197a43-7f00-4eac-b02d-818ac71345f0_en?filename=61_1_58090_coun_chap_northmacedonia_nm.pdf.

[17] Jaradat, I., Zhang, H., & Li, C. (2024). *On Detecting Cherry-picking in News Coverage Using Large Language Models*. arXiv. https://arxiv.org/abs/2401.05650

Kjo krijon një pamje të shtrembëruar të realitetit, duke e lënë publikun me një pamje të gabuar ose jo të plotë të situatës. Për shembull, aktorët politikë ose media mund të nxjerrin në pah vetëm dobësitë e një politike ose grupi të caktuar, duke përforcuar polarizimin dhe duke zvogëluar hapësirën për analiza dhe diskutime objektive. Kështu, përzgjedhja e njëanshme pengon të kuptuarit e kompleksitetit të çështjeve dhe inkurajon publikun të marrë vendime bazuar në informacione të kufizuara ose mashtruese.

Ky rrëfim është i dëmshëm sepse minon të menduarit kritik dhe zvogëlon kapacitetin e qytetarëve për pjesëmarrje të informuar në proceset demokratike.

Në garën për vota, dhe veçanërisht duke fituar simpatinë e një prej trupave më të mëdha të votimit - pensionistëve, LSDM njoftoi rritje të pensioneve deri në 3.000 denarë.

> ***Pensionistët me pensione deri në 14 mijë denarë në muaj do të kenë 3 mijë të shtuara në llogaritë e tyre. Dy grupet e tjera me të ardhura deri në 19 mijë lekë do të marrin më pak. Ndihma e tyre është rrugës për pesë muajt e ardhshëm. (TV Sitel, 28 nëntor 2024).***

VMRO-DPMNE, nga ana tjetër, e injoroi plotësisht këtë njoftim dhe kreu i partisë akuzoi qeverinë se nuk donte të rriste pensionet e pensionistëve sepse ishte shndërruar në një parti elitiste. Duke injoruar masën qeveritare dhe deklaratën e LSDM-së, Mickoski akuzoi LSDM-në se nuk e mbështet propozimin e tyre për rritjen e pensioneve. Edhe pse bëhet fjalë për lojëra dhe premtime zgjedhore, një deklaratë e tillë ende tregon se si bëhet përzgjedhja e njëanshme e fakteve dhe qëndrimeve.

> ***Më vjen shumë keq që LSDM dhe BDI vendosën të jenë kundër pensionistëve dhe menjëherë pas njoftimit tim se brenda një viti pas zgjedhjes së qeverisë VMRO-DPMNE, pensionet do të rriten në mënyrë lineare me 5.000 denarë, ata në vend që ta mbështesin, ata vendosën të jenë kundër këtij vendimi dhe të jenë kundër pensionistëve. Por nuk habitem që LSDM dhe BDI janë parti politike që janë rritur në një elitë politike. (TV Kanal 5, 28 nëntor 2023).***

Ndryshe nga ky shembull, kur shikohet se si aktorët politikë zgjedhin në mënyrë të njëanshme fakte dhe ngjarje, kishte raste gjithashtu të regjistruara kur gazetari dhe media, me dashje ose pa dashje, u përqendruan vetëm në një aspekt të ngjarjes, duke injoruar plotësisht segmente të rëndësishme që janë të nevojshme për publikun për të marrë të gjithë pamjen.

I tillë është teksti i botuar në median online Nova TV, nga një ngjarje kushtuar integrimit në BE e mbajtur në tetor në Shkup. Megjithëse një nga folësit kryesorë në këtë ngjarje ishte ambasadori holandez Dirk Jan Kopp, deklarata e tij "e mprehtë" që kritikon mungesën e reformave në këtë shtojcë nuk është përfshirë fare, por janë përfshirë deklaratat e zyrtarëve qeveritarë që i përgjigjen dilemave të ambasadorit.

> ***Grekovska thekson se ambasadori holandez Dirk Jan Kopp, i cili është ndër pjesëmarrësit në konferencë, shpesh është kritik, veçanërisht në aspektin e reformës gjyqësore, dhe vuri në dukje se kritikat e tij janë të qëndrueshme.***
> ***(Nova TV, 19 tetor 2023, LINK).***

Përgjigja e përfaqësuesit të qeverisë është e rëndësishme për të gjithë kontekstin, por është lënë jashtë deklarata kryesore të cilës i referohet përgjigja e saj. Kjo mënyrë e injorimit dhe përjashtimit të deklaratave dhe detajeve të rëndësishme që duhet t'i mundësojnë shikuesit ose lexuesit të kuptojë situatën dhe të ndërtojë një pamje të plotë të ngjarjeve është plotësisht në kundërshtim me standardet profesionale gazetareske.

Një shembull i ngjashëm i selektivitetit të gazetarit/medias është teksti i botuar në mediat online Republika nën titullin

> ***Kovaçevski pi dhe po bën qef "i zgërdhirë" në Beograd me paratë e populllit, ndërsa populli po i zhytet në varfëri***
> ***(Republika, 28 nëntor 2024, LINK).***

Në fotografi, kryeministri i atëhershëm Dimitar Kovaçevski qëndron me një gotë verë në dorë, dhe gazetari e akuzon atë se ndërsa ekonomia është në kolaps, ai po lodron dhe po pi. Ajo që nuk përfshin ky tekst është informacioni më i rëndësishëm, se Kovaçevski ishte i ftuar në Panairin Ndërkombëtar të Verës, Ushqimit dhe Turizmit në Beograd dhe se fotografia me një gotë verë është pjesë e ambientit të një ngjarjeje të tillë.

Një selektivitet i tillë në përzgjedhjen e informacionit dhe mënyrën e inkuadrimit të ngjarjeve nuk ofron një pamje të plotë për lexuesin dhe kontribuon më tej në polarizimin, ndarjet përgjatë linjave politike dhe etnike. Kur media ose aktorët politikë theksojnë qëllimisht vetëm aspekte të caktuara të tregimit, ata shtrembërojnë realitetin dhe e reduktojnë atë në rrëfime të pjesshme ose jo të plota. Në vend që të informojnë profesionalisht, ata "forcojnë" ndarjet ekzistuese dhe pozicionet konfliktuale midis grupeve të ndryshme.

Ndarja e shoqërive, e cila po bëhet gjithnjë e më e dukshme, kontribuon në një polarizim në rritje në të cilin përkatësia në një opsion, fraksion politik ose besim, paraqet mënyrën për të krijuar identitetin e vet. "Fiset e reja, moderne" në të cilat jemi gjithnjë e më të ndarë, pavarësisht nëse kanë perceptime të krahut të djathtë apo të majtë, nuk ofrojnë mundësi për mospajtim ose refuzim të pikëpamjeve ose qëndrimeve të caktuara[18]. " Diskutimi zëvendësohet nga besimi, nga shenjtëria dhe e vërteta bëhet dytësore. Duke pranuar pretendimet e fisit tonë, pavarësisht nëse bazohen në argumente apo jo, ne identifikohemi dhe ndërtojmë përkatësinë në grup. Ne i konsiderojmë të gjithë ata që janë jashtë fisit tonë si armiq, kështu që ne automatikisht hedhim poshtë të gjitha pikëpamjet, mendimet, argumentet e taborit kundërshtar si të gabuara dhe të dëmshme. Në këtë mënyrë, humbasim dimensionin e tjetërsisë, të diversitetit, nuk respektojmë asgjë që është ose mendon ndryshe nga ne, distancohemi nga gjithçka që paraqet vlerë demokratike.

Një aspekt i ndarjes shoqërore është edhe **selektiviteti i njëanshëm**, në të cilin paraqitet vetëm historia e dikujt, si e vetmja e mundshme dhe e vetmja e saktë. Çdo gjë që devijon nga një narrativë e tillë konsiderohet e gabuar, pavarësisht argumenteve të ofruara. Demokracia është një komunitet dëgjuesish, njerëz që dëgjojnë njëri-tjetrin, pavarësisht nëse janë dakord apo jo. Duke përjashtuar mendimin tjetër nga diskursi, ne mbetemi në dhomëzat tona të jehonës duke dëgjuar vetëm zërin tonë.

5. TEORITË KONSPIRATIVE

Teoritë e konspiracionit *janë besime se pas të gjitha fenomeneve në botë, të parashikuara dhe të paparashikuara, ngjarjeve shoqërore ose fatkeqësive natyrore, qëndron një grup ose grupe njerëzish jashtëzakonisht të fuqishëm dhe të pasur që shkaktojnë dhe kontrollojnë fenomene të tilla[19].*

Teoritë e konspiracionit janë narrativa politike shumë të dëmshme që, mbi të gjitha, minojnë besimin në shkencë, por edhe në institucione, media dhe vetë demokracinë. Aktorët politikë që përdorin teoritë e konspiracionit si pjesë e retorikës së tyre shpesh i përdorin këto rrëfime për të manipuluar publikun dhe për të larguar vëmendjen nga problemet reale. Këto teori "konspirative" krijojnë armiq "të brendshëm" dhe "të jashtëm", duke akuzuar grupe ose individë për plane sekrete që dëmtojnë njerëzit "e zakonshëm". Kjo taktikë shërben për të ndarë shoqërinë dhe për të mobilizuar mbështetjen përmes frikës dhe mosbesimit ndaj të tjerëve.

Gjithashtu, krijimi dhe përhapja e teorive të konspiracionit ndihmon aktorët politikë të shmangin përgjegjësinë për veprimet dhe politikat e tyre, si dhe mungesën e zgjidhjeve reale për problemet. Duke fajësuar "elitat e fshehta" ose "armiqtë e padukshëm", ata shpërqendrojnë vëmendjen nga dështimet e tyre ose vendimet kontraverse.

Sa të dëmshme dhe të përhapura mund të jenë ato u pa gjatë pandemisë COVID-19, kur grupe të shumta arritën të përhapin një sërë teorish konspirative, që synonin mosbesimin në mënyrat e trajtimit të sëmundjes, mosbesimin se ajo madje ekziston, por mbi të gjitha një refuzim për t'u besuar profesionistëve të shkencës, shëndetësisë dhe punëtorëve të shëndesisë.

Rrëfime të tilla u hartuan dhe u drejtuan ndaj atyre grupeve të qytetarëve që më parë kishin qenë të prirë të besonin në teori konspirative, të tilla si futja e çipave në trupat e njerëzve, lëshimi i qëllimshëm i kimikateve nga aeroplanët, ose që toka ishte e sheshtë.

---

[18] Han, B.-C. (2022). *Infocracy*. Polity.

[19] Instituti për Studime të Komunikimit. (2023). Fjalor digjital për edukim mediatik. Marrë më 21 janar 2025, nga https://recnik.medium.edu.mk/

Deklarata e kryetarit të BDI-së, Ali Ahmeti, e bërë në shtator 2023, është një shembull interesant se si zhvillohet një teori e caktuar konspirative (një komplot i qëllimshëm kundër tij dhe partisë), dhe nga ana tjetër, në të njëjtën fjali ai akuzon kundërshtarin politik se është viktimë e një teorie tjetër konspirative (shqiptarët do të marrin shtetin e maqedonasve).

> ***Është një fushatë e mirëmenduar kundër meje personalisht dhe kundër Bashkimit Demokratik për Integrim. Madje mund të them se kjo është një fushatë naziste sepse ata besojnë se BDI dhe shqiptarët do t'ua marrin shtetin dhe ekonominë.***
> ***(TV 21, 17 shtator, 2023).***

Për të mbështetur konspiracionin kundër tij, partisë së tij dhe komunitetit shqiptar, Ahmeti ndau biseda private me ish-ministrat (pa zbuluar emrat), të cilët mendonin se nëse nuk do të kishte pasur diskriminim të hapur ndaj shqiptarëve nga sistemi, nuk do të kishte pasur luftë në vitin 2001. Një shpjegim i tillë i thjeshtuar i ngjarjeve komplekse historike dhe politike, i kombinuar me pretendime jozyrtare dhe të paverifikueshme, është një element klasik i teorive konspirative. Kjo jo vetëm që nuk ofron një pamje të plotë dhe objektive, por gjithashtu përforcon paragjykimin dhe mosbesimin në sistem dhe shoqëri, dhe në këtë rast ndikon në besimin midis komuniteteve të ndryshme etnike dhe rrit polarizimin përgjatë vijave etnike.

Teoritë e konspiracionit, të tilla si kjo, shpesh mbështeten në burime sekrete dhe biseda private që janë të vështira për t'u verifikuar, duke i bërë ato ideale për manipulim publik. Ata shmangin kontekstet komplekse politike dhe sociale dhe në vend të kësaj ofrojnë shpjegime të thjeshta që zvogëlojnë përgjegjësinë për disa njerëz ose grupe. Me rrëfime të tilla, aktorët politikë shpërqendrojnë vëmendjen me sukses nga problemet dhe sfidat sistematike dhe i kthejnë ato në konflikte personale ose etnike, duke polarizuar kështu më tej publikun.

Një teori interesante konspirative po zhvillohet nga Levica, për një bashkëpunim të fshehtë midis partive më të mëdha dhe kundërshtarëve politikë, LSDM-së, VMRO-DPMNE-së dhe BDI-së, të cilët punojnë së bashku për interesa të huaja. Kjo narrativë, në variacione të ndryshme, është përdorur nga Levica gjatë gjithë kësaj periudhe, veçanërisht gjatë fushatës zgjedhore. Sipas Levicës, anëtarësimi në NATO është i dëmshëm për Republikën e Maqedonisë së Veriut, dhe në favor të politikave imperialiste të Perëndimit. Përveç kësaj, në shënjestër të sulmeve nga e majta nuk janë vetëm partitë në pushtet, por edhe partia më e madhe opozitare VMRO-DPMNE, e cila është bashkëfajtore në këto politika:

Heshtja e VMRO-DPMNE-së për politikën e jashtme dhe të sigurisë vasale (të LSDM-së dhe BDI-së) është vetëm mbështetje dhe erë në shpinë, për vazhdimin e saj nga Qeveria e LSDM-së dhe BDI-së. Për interesa të kujt funksionon maja e "elitës politike"?
(Independent, 24 nëntor 2024, LINK).

Një rast tjetër, shumë specifik i një rrëfimi të tillë të ngjashëm, por këtë herë që opozita është një krah i zgjatur i politikave ruse në Republikën e Maqedonisë së Veriut, u shit nga BDI gjatë gjithë fushatës. Megjithëse në vitet e fundit janë bërë hulumtime në rajon që provojnë ndikimin rus në sfera të ndryshme të shoqërisë, narrativa e BDI-së që u zhvillua gjatë gjithë periudhës parazgjedhore mund të shihet si një teori konspirative. Në çdo deklaratë dhe veprim të opozitës (përfshirë VMRO-DPMNE-në, Levicën dhe opozitën e bashkuar shqiptare), BDI-ja pa elemente ruse dhe vendosjen e politikave ruse. Një shembull është deklarata e BDI-së nga prilli 2024, në të cilën ata shprehin keqardhje që VMRO-DPMNE distancohet nga partnerët ndërkombëtarë të Republikës së Maqedonisë së Veriut dhe shpallin politikat ruse dhe serbe, ndërsa ata gjithashtu i bëjnë thirrje opozitës shqiptare të mos mbështesë politikat pro-ruse.

Bashkimi Demokratik për Integrim shpreh shqetësim të thellë për politikën e ndarjes dhe izolimit të VMRO-së dhe Mickoskit, duke shpallur hapur politikat ruse dhe serbe në lidhje me Republikën e Kosovës dhe shqiptarët në përgjithësi. Ne gjithashtu i bëjmë thirrje opozitës shqiptare të mbështesë politikat dhe qëndrimet e partnerëve tanë ndërkombëtarë dhe të mos promovojë politika pro-ruse që kërkojnë të destabilizojnë Maqedoninë e Veriut dhe rajonin në tërësi.
(Shtypi i lirë, 16 prill 2024, LINK)

Teoritë e konspiracionit janë veçanërisht të pranishme në kohë krize, dhe globalisht bota është në një krizë politike dhe ekonomike, dhe, siç thotë teoricieni Chul-Han, edhe në një krizë serioze narrative. Digjitalizimi zëvendësoi narrativën me informacionin dhe kjo kontribuoi që të jemi të mirinformuar, por edhe të çorientuar[20]. Sepse vetë informacioni, i cili është i zbrazët nga konteksti, nuk është i mjaftueshëm për të kuptuar gjërat në mënyrë të vërtetë dhe për të hyrë në thelbin e tyre. Edhe me një çorientim të tillë, teoritë e konspiracionit janë mënyra më e lehtë dhe më e shpejtë për të "kuptuar" gjërat.

[20] Han, Byung-Chul. *Infocracy*. Cambridge: Polity, 2022.

Por ajo që është specifike për teoritë e konspiracionit është roli i tyre në krijimin e identiteteve tona. Duke pranuar në mënyrë jokritike një teori konspirative, ne identifikohemi me grupin ose komunitetin me të cilin ndajmë të njëjtat pikëpamje dhe duam të jemi pjesë e saj. Në një kontekst të tillë, ato përbëjnë një argument të shkëlqyeshëm për stereotipet dhe paragjykimet që kemi për grupe dhe komunitete të ndryshme.

Specifike për teoritë e konspiracionit është se fiksioni shndërrohet në një realitet të çuditshëm, të shtrembëruar. Prandaj, suksesi i tyre lidhet edhe me rezistencën ndaj përpjekjeve për të verifikuar faktet, sepse teoritë e konspiracionit janë rrëfime që, pavarësisht karakterit të tyre fiktiv, ofrojnë një kornizë themelore përmes së cilës ndjekësit e tyre e perceptojnë realitetin. Shpjegimet e tyre universale, ose gënjeshtrat universale, largojnë pasigurinë dhe paqartësinë stresuese dhe ofrojnë një përgjigje të thjeshtë për ndërlikimet e jetës.

6. SULME NË BAZË PERSONALE DHE/OSE DEMONIZIM I KUNDËRSHTARËVE

Një sulm në baza personale *(latinisht ad hominem) është një kritikë e karakterit, zakoneve ose pamjes së një kundërshtari, jo e ideve, pretendimeve ose fakteve që ai bën*[21].

Demonizimi *është poshtërimi, denigrimi ose satanizimi i një personi ose grupi, më së shpeshti duke sulmuar karakteristikat personale të një personi ose udhëheqësi të grupit*[22].

Sulmet personale dhe demonizimi i kundërshtarëve janë narrativa të dëmshme që minojnë diskursin publik "të shëndetshëm". Këto lloj narrativash nuk kanë për qëllim debatin racional ose kritikën konstruktive, por personalizimin e problemeve duke sulmuar individët në vend të qëndrimeve dhe pikëpamjeve të tyre. Sulmet personale, të njohura edhe si sulme ad hominem, shpesh përdoren për të diskredituar një kundërshtar pa hyrë në thelbin e argumenteve që ai paraqet. Kjo taktikë jo vetëm që krijon një mjedis toksik për debat, por gjithashtu parandalon përpjekjet për të gjetur zgjidhje për problemet reale.

Qëllimi kryesor i sulmeve ad hominem është të zvogëlojë vlerën e kundërshtarit dhe argumentet e tij në sytë e publikut. Kjo shpesh çon në shpërqendrime nga problemet reale dhe një përqendrim në sulmet personale, gjë që degradon cilësinë e diskutimit. Kjo është e dëmshme për dialogun konstruktiv sepse në vend të shkëmbimit të ideve dhe fakteve, debati reduktohet në sulme të ndërsjella që përjashtojnë mundësinë e shkëmbimit racional të mendimeve. Me fjalë të tjera, sulmet ad hominem mjegullojnë kufijtë midis fakteve dhe emocioneve dhe ulin në mënyrë drastike cilësinë e debatit.

Kur kundërshtarët demonizohen, ata paraqiten si të rrezikshëm dhe të dëmshëm, që është një mënyrë tjetër në të cilën shoqëria polarizohet dhe ndahet në "ne, të mirët" dhe "ata, të këqijtë". Kjo lloj retorike është veçanërisht e dëmshme në një kontekst politik dhe mediatik, pasi nxit frikën dhe mosbesimin e publikut ndaj atyre që kanë pikëpamje ose besime të ndryshme. Në vend që të ndërtojë dialog ose mirëkuptim, demonizimi krijon ndarje të thella dhe përjashton bashkëpunimin dhe dialogun konstruktiv.

[21] Instituti për Studime të Komunikimit. (2023). Fjalor digjital për edukim mediatik. Marrë më 21 janar 2025, nga https://recnik.medium.edu.mk/

[22] Instituti për Studime të Komunikimit. (2023). Fjalor digjital për edukim mediatik. Marrë më 21 janar 2025, nga https://recnik.medium.edu.mk/

Debati politik, veçanërisht në periudhën para zgjedhjeve, pritet të jetë i mprehtë dhe luftarak. Megjithatë, edhe në kushte të tilla, komunikimi i denjë dhe i civilizuar pritet nga mbajtësit e funksioneve publike dhe kandidatët për poste publike, bazuar në prova, pa fyerje, sulme dhe demonizim të kundërshtarëve politikë, në përputhje me praktikat demokratike të etikës dhe profesionalizmit. Megjithatë, monitorimi i mediave dhe faqet zyrtare të internetit dhe profilet e partive politike në mediat sociale dhe udhëheqësve të tyre kanë treguar të kundërtën. Sulmet, fyerjet dhe demonizimi ishin disa nga rrëfimet më të zakonshme të dëmshme pas minimit të besimit dhe përzgjedhjes së njëanshme.

Partia politike Levica dhe lideri i saj Dimitar Apasiev postuan përmbajtje me një numër fyerjesh ndaj kundërshtarëve politikë në faqen zyrtare të internetit dhe në profilet në Facebook[23]. Ata i quajtën kundërshtarët e tyre në skenën politike "shërbëtorë", "kriminelë", "antipopullorë" dhe autoritetet e "kuislingë", "UÇK-istë", "terroristë", "ballistë" dhe "banditë".

Në një postim në faqen e tij në Facebook, lideri i partisë Dimitar Apasiev raporton lajme për Presidentin e Guajanës Mohamed Irfan Ali, ose intervistën e tij në të cilën ai kritikon Perëndimin dhe politikat perëndimore. Apasiev, duke mirëpritur pikëpamje të tilla në postimin në Facebook, do të shkruajë:

> ***Një PRESIDENT të tillë dua! Dhe jo si Pendarovski.***
> ***(postimi në faqen e Apasievit në Facebook, 31 mars 2024, LINK).***

Përveç Pendarovskit, lideri i Levicës e ofendoi kryeministrin e atëhershëm të Qeverisë Teknike Talat Xhaferi:

> ***A i dënoi kryeministri-terrorist i Severxhanistanit sulmet terroriste***
> ***në Moskë dhe pse jo? #Kolegë***
> ***(postim në faqen e Apasievit në Facebook, 23 mars 2024, LINK).***

[23] Partia Levica në periudhën e anketës kishte gjithsej 53 postime në faqen e internetit dhe në profilin në Facebook që përmbanin fyerje dhe demonizim të kundërshtarit politik, ndërsa udhëheqësi i partisë Dimitar Apasiev kishte gjithsej 45 postime.

Arritja e dy pozicioneve më të larta në vend në një mënyrë kaq ofenduese nuk është vetëm një shenjë e mungesës së respektit, por edhe një goditje e drejtpërdrejtë ndaj parimeve demokratike. Në një demokraci, kritika ndaj liderëve politikë është e pritshme dhe e nevojshme, por kur bëhet fjalë për fyerje personale, thelbi i debatit humbet dhe çështjet e rëndësishme politike mjegullohen. Në vend që të përqendrohen në aspekte politike ose profesionale, sulme të tilla degradojnë diskutimin dhe krijojnë një kulturë të intolerancës, ku kundërshtarët politikë nuk shihen si pjesë e sistemit pluralist, por si armiq për t'u sulmuar, fyer dhe diskreditуar.

Fyerjet ndaj zyrtarëve publikë nuk e forcojnë demokracinë, por e dobësojnë atë, sepse e largojnë vëmendjen nga argumentet dhe sfidat reale politike në sulme të ulëta personale. Kjo inkurajon që diskursi publik të bëhet toksik dhe dekurajon dialogun konstruktiv, i cili është thelbësor për ruajtjen e sistemit demokratik.

Levica iu referua LSDM-së si "SDS", "SDS e vendit tonë", si dhe "kuislingë", "kleptomani kalimtare". Për Levicën, zëvendëskryeministri i atëhershëm Bojan Mariçiç ishte një "byhtrash", ndërsa VLEN, ashtu si BDI, u etiketuan si "neo-ballistë". Për VMRO-DPMNE nga Levica, ata përdorën shprehje të tilla si "patriotë të rremë", "neo-supremacistë nga DPMNE", "vmroidë të pa arritur", "vmroidë të gërditshëm", "vmroidë", dhe kreu i partisë Hristijan Mickoski u quajt "voivoda" dhe "Micika".

Fyerjet, emërtimet dhe pseudonimet e papërshtatshme nuk ishin vetëm dekorime të narrativës politike të Levicës. Fyerje të ngjashme ishin të dukshme nga një numër aktorësh dhe partish politike, megjithëse jo aq vulgare dhe radikale sa ato nga Levica.

Në një postim në Facebook, Izet Mexhiti, kreu i Lëvizjes Demokratike, e quajti zëvendëskryeministrin e atëhershëm Artan Grubi - "Artan kazinomani" dhe e ofendoi atë me përfundimin se nuk ka asgjë për të pritur nga njerëzit që në politikë shërojnë komplekset fëmijërore dhe ngushëllojnë veten për faktin se askush nuk i pëlqen ata, pavarësisht se sa shumë përpiqen (postoni në faqen e Izet Mexhitit në Facebook, 10 mars 2024, LINK).

Fyerja "kazinoman" nuk lidhet me veset e pretenduara bixhozxhinjve të Grubit, por me Projektligjin e atëhershëm për Lojërat e fatit, për ndryshimet e së cilës këmbëngulën më së shumti nga partia BDI[24]. Sipas koalicionit opozitar shqiptar Vlen, këmbëngulja e BDI-së për ndryshimin e ligjit lidhet me interesat e tyre të biznesit, pra nofka ofenduese për Grubin.

Nga ana tjetër, BDI e quajti opozitën shqiptare "një pulë që i vuri krahët një shqiponje", duke aluduar në patriotizmin e tyre të pamjaftueshëm dhe mungesën e potencialit për të mbrojtur interesat shqiptare.

Grubi përfaqësuesit e opozitës shqiptare i quajti "vasalë të Mickoskit", LSDM për VMRO-DPMNE-në tha se ata janë një "regjim" dhe do ta fusnin vendin në "errësirë" dhe për opozitën VMRO-DPMNE-ja fokusi ishte tek kryeministri i atëhershëm Dimitar Kovaçevski, të cilin ata e quajtën një politikan "të paaftë" dhe "të pasinqertë". Presidenti i Shtetit Pendarovskit ishte "kukull" për opozitën, Arben Taravari nga Aleanca për Shqiptarët "i ikur nga mendja", Ali Ahmeti "humbi busullën" ose u quajt "komandant kërmilli".

[24] Ligji u miratua në procedurë të shkurtuar, me flamur evropian. Parlamenti më pas, me 55 vota pro, miratoi ndryshimet që parashikonin që bastoret dhe kazinotë të ishin të paktën 500 metra larg shkollave fillore dhe të mesme. Megjithatë, ligji nuk u nënshkrua nga Presidenti Stevo Pendarovski, me arsyetimin se flamuri evropian ishte keqpërdorur, kështu që ndryshimet në ligj nuk morën vota të mjaftueshme gjatë rivotimit.

Përdorimi i termave të tilla nga aktorët politikë në diskursin publik inkurajon normalizimin e zbatimit të fjalorit fyes në skenën publike dhe në komunikimin publik. Kur fjalori fyes nuk dënohet, përdorimi i tij nuk kufizohet, atëherë pas një periudhe të gjatë mund të pranohet si pjesë e fjalorit të përgjithshëm të gjuhës, duke lejuar kështu përhapjen e narrativave të dëmshme dhe kulturën e ulët të të folurit në publik. Politikanët padyshim e përdorin atë sepse në këtë mënyrë ata besojnë se flasin një gjuhë të afërt me elektoratin dhe shpesh pranohen dhe miratohen, ndërsa mediat e shohin atë si një shans për shikueshmëri/lexueshmëri më të madhe. Mediat, dhe veçanërisht programet informative, nuk duhet të jenë një platformë për një fjalim të tillë të papërshtatshëm, në të cilin nuk ka asgjë tjetër përveç një spektakli të rremë dhe populizmit të lirë.

7. PRETENDIME TË PABAZUARA PËR NDIKIM TË HUAJ

Ndikimi i huaj *i referohet përpjekjeve të qeverive, organizatave ose individëve të huaj për të ndikuar ose për të pasur efekt në politikat, vendimet ose veprimet e vendeve të tjera për të ndjekur interesat e tyre*[25].

Akuzat e pabazuara për ndikim të huaj *janë pretendime ose akuza për përfshirje ose ndikim nga faktorë të huaj që nuk mbështeten nga prova të besueshme. Këto akuza shpesh përdoren për të diskreditуar individë, organizata ose ide të caktuara, duke krijuar dyshime dhe mosbesim midis publikut.*

Akuzat për ndikim të huaj si një narrativë e dëmshme përdoren më së shpeshti nga aktorët politikë dhe mediat për të krijuar frikë dhe dyshim midis qytetarëve, veçanërisht në kontekstet ku ka tensione politike, ekonomike ose sociale. Kjo narrativë përdoret për të fajësuar forcat e jashtme për problemet e brendshme, duke sugjeruar që një shtet, organizatë ose grup i huaj manipulon ngjarjet, politikat ose opinionin publik në një vend. Ndërsa ndikimet e huaja janë një realitet në politikën ndërkombëtare, kjo retorikë shpesh përdoret si një mënyrë për të diskreditуar aktorët vendas dhe kundërshtarët politikë dhe për të shmangur përgjegjësinë për problemet e veta.

Ky rrëfim është i dëmshëm sepse ushqen nacionalizmin dhe ksenofobinë, duke nxitur frikën nga të huajt dhe mosbesimin ndaj partnerëve ndërkombëtarë. Ai krijon një mjedis të polarizuar ku çdo mosmarrëveshje ose kritikë mund të interpretohet si rezultat i ndikimit të huaj dhe jo si pjesë e një debati të ligjshëm demokratik. Kështu, akuza të tilla shpesh shërbejnë për të heshtur kritikët ose për të manipuluar publikun. Gjithashtu, narrativa e ndikimit të huaj ka potencialin për të diskreditуar aktorët dhe institucionet politike si ndërkombëtarisht ashtu edhe për të kërcënuar reputacionin ndërkombëtar të vendit.

Aspekti më i dëmshëm i këtij rrëfimi është se ai shpërqendron nga problemet reale në shoqëri për të cilat nuk kërkohet zgjidhje reale. Në vend që të përballen me dobësi ose mangësi strukturore në politika, udhëheqësit shpesh përdorin fajësimin e faktorëve të huaj si një mënyrë për të shmangur llogaridhënien dhe për të ruajtur pushtetin dhe pozicionet e tyre.

[25] University of South Florida. (n.d.). *What is foreign influence?* Compliance & Ethics. Marrë më 20 janar 2025,nga https://www.usf.edu/compliance-ethics/foreign-influence/resources/what-is-fi.aspx

Shqetësim i veçantë është tendenca në disa vende evropiane, ku po propozohen ligje kundër "agjentëve të huaj", që është kufizim i hapësirës qytetare. Këto masa, të paraqitura si mbrojtje e sovranitetit kombëtar, shumë lehtë mund të keqpërdoren për të etiketuar dhe diskreditуar organizatat, mediat dhe aktivistët që promovojnë transparencën, të drejtat e njeriut dhe vlerat demokratike.

Gjatë vëzhgimit dhe analizimit të narrativave politikisht të dëmshme, u dalluan dy lloje të kundërta akuzash për ndikim të huaj. Nga njëra anë, partitë politike në pushtet LSDM dhe BDI akuzuan opozitën për ndikim rus dhe zbatimin e një agjende pro-ruse në Republikën e Maqedonisë së Veriut, dhe nga ana tjetër, e Majta e opozitës akuzoi qeverinë për bindje të verbër ndaj Shteteve të Bashkuara dhe "fuqive të tjera imperialiste". Të dy ata i bindën qytetarët për ekzistencën e ndikimeve të forta të huaja në vend, të cilat u ndihmuan dhe u zbatuan nga aktorë politikë vendas.

Gjatë promovimit të profesoreshës Biljana Vankovska si kandidate presidenciale e Levicës, deklarata e partisë thoshte se Levica hedh një dorezë në fytyrën e partive borgjeze dhe hyn në luftë në zgjedhjet presidenciale! Ky njoftim përdor fjalë të tilla si shovinizëm i huaj, politika imperialiste dhe presidenti nuk duhet të bëhet "kukull e ambasadave të huaja dhe vasal i interesave të huaja shtetërore".

> ***...në një epokë kur populli dhe shteti maqedonas janë nën sulm të fortë nga shovinizmi i huaj dhe politikat imperialiste, ne po përballemi me sfidën në të cilën populli maqedonas duhet të dalë fitues dhe se një president nuk duhet të lejohet të jetë një kukull e ambasadave të huaja dhe një vasal i interesave të huaja shtetërore.***
> ***(Ueb faqja zyrtare e Levicës, 7 shkurt 2024, LINK).***

Natyrisht, Levica përpiqet ta paraqesë veten si një parti që do të përfaqësojë ekskluzivisht interesat maqedonase, por e bën këtë përmes narrativave që akuzojnë të gjitha partitë e tjera politike për ndjekjen e interesave të huaja.

Nga ana tjetër, gjatë gjithë periudhës para zgjedhjeve, BDI-ja shumë shpesh përdori narrativën e dëmshme të ndikimit të huaj kundër opozitës që synonte VMRO-DPMNE-në dhe VLEN-in, jo vetëm duke akuzuar për ndikimin rus në vend, por edhe për lidhjet e ngushta të këtyre partive me Rusinë dhe politikat ruse. Fushata e udhëhequr nga BDI-ja u bazua në tezën e ndikimit të huaj "Po për BE-në – JO për Rusinë", e cila paraqet se shteti është në rrezik nga ndikimi rus dhe se me zgjedhjen e duhur (dmth, zgjedhjen për BDI-në) shteti do të lëvizë drejt BE-së, dhe do të largohet nga Rusia:

Ne kërkojmë që VMRO-DPMNE të flasë kundër Rusisë, për Evropën dhe të distancohet nga pikëpamjet poetike pro-putiniste të kandidates së tyre dikur të mposhtur ruso-nostalgjike Davkova... ndikimi rus që ka prekur ekonominë tonë, infrastrukturën kritike, partitë politike, mediat, komunitetet fetare, shoqërinë civile dhe synon të destabilizojë shoqërinë tonë. Një shoqëri e brishtë multietnike, multifetare dhe multikulturore për të promovuar domino efekt në të gjithë rajonin.
(Uebfaqja zyrtare e BDI-së, 24 shkurt 2024, LINK).

LSDM përdori një narrativë të ngjashme, duke akuzuar opozitën për ndjenjën anti-BE dhe lidhjet me Rusinë dhe politikat ruse. Megjithatë, mënyra se si LSDM-ja e bën këtë është më delikate dhe e tërthortë, zakonisht duke akuzuar opozitën se po e largon vendin nga perëndimi dhe Bashkimi Evropian.

DPMNE nuk ka mbështetur asnjë vendim mbi integrimin euro- atlantik të vendit. Përkundrazi, ajo bëri gjithçka për të bllokuar të ardhmen evropiane të vendit. Nën pengun e Levicës pro-ruse, ata organizuan protesta kundër propozimit evropian, duke përhapur në mënyrë histerike gënjeshtra për bullgarizimin dhe asimilimin... Për 11 vjet, DPMNE-ja e ka mbajtur vendin të izoluar, jashtë BE-së dhe NATO-s, dhe sot ajo është pengesa kryesore për integrimin evropian."
(Video postim në faqen e LSDM-së në Facebook nga një konferencë për shtyp nga Darko Kaevski – zëdhënës dhe deputet nga LSDM, 2 tetor 2023, LINK).

VMRO-DPMNE e përdori mosmarrëveshjen me Bullgarinë jo vetëm për të demonstruar ndikim të huaj, por edhe afërsinë e LSDM-së me figura të caktuara politike nga ky vend.

Një postim në faqen e partisë në Facebook paraqiti përmbajtje manipuluese audiovizuale të redaktuar nga intervistat me Pendarovskin dhe Kovaçevin, duke pretenduar se Pendarovski në mënyrë të turpshme ia atribuoi origjinën etnike bullgare Goce Delçevit – "ai veproi sikur të ishte anëtar i komisionit historik, por nga pala bullgare". (Facebook, 10 mars 2024, LINK)

Ndikimi i huaj në shoqërinë maqedonase është një temë e ndjeshme dhe aktorët politikë duhet të jenë shumë të kujdesshëm se si e përdorin atë. Politikanët që udhëheqin ose pretendojnë të udhëheqin vendin, dhe tregojnë për ndikimin e huaj në vend, duhet të ofrojnë dëshmi të mekanizmave specifikë jodemokratikë përmes të cilëve ushtrohet ndikim dhe ku është rreziku në mënyrë që qytetarët të kuptojnë se si vota e tyre për një opsion të veçantë politik lidhet me zgjedhjen midis BE-së dhe Rusisë.

Duke vepruar kështu, është e nevojshme të dallohet se cili është **ndikimi i huaj malinj ose i dëmshëm** dhe cili është ndikimi i përgjithshëm i shteteve, shoqërive ose kulturave. Ndikimi i dëmshëm i huaj përfshin **mjetet jodemokratike** të përdorura nga shtete të caktuara të huaja për të arritur qëllimet e tyre të ndikimit në sfera të caktuara në shoqëri të tjera. Këto mjete të ndikimit mund të mbështesin aktorë të caktuar politikë që ndajnë ideologjinë e liderëve të caktuar politikë për të ardhur në pushtet, në mënyrë që të formojnë partneritete strategjike për të arritur qëllime më të gjera politike.

8. NXITJA E PËRÇARJEVE

Polarizimi *është akti i ndarjes së diçkaje, veçanërisht diçka që përmban njerëz ose mendime të ndryshme, në dy grupe krejtësisht të kundërta*[26].

Nxitja e përçarjeve konsiderohet si një nga narrativat më të rrezikshme të dëmshme politike në shoqëritë moderne, sepse promovon në mënyrë aktive de-homogjenizimin dhe polarizimin e grupeve të ndryshme në shoqëri, qofshin ato komunitete etnike, fetare, politike, sociale ose ekonomike. Kjo narrativë krijon një mentalitet "ne kundër tyre", ku formohen kufij të qartë dhe të fortë midis grupeve të ndryshme, duke i paraqitur ata si kundërshtarë të papajtueshëm. Kjo dëmton aftësinë e njerëzve për t'u angazhuar në dialog konstruktiv dhe për të bashkëpunuar, duke rezultuar në fragmentim dhe armiqësi të thellë shoqërore.

Ndarjet shpesh nxiten nga aktorë politikë ose media që kanë interes të forcojnë autoritetin e tyre duke krijuar konflikte artificiale. Në vend që të promovojnë bashkimin dhe zgjidhjen e problemeve, këta aktorë përdorin strategjinë e ndarjes për të mobilizuar njerëzit kundër një "armiku" të përbashkët. Kjo narrativë e bën skenën politike të paqëndrueshme, sepse në vend që të debatojë për politika ose ide, ajo argumenton për identitete dhe besnikëri. Një mjedis i tillë politik është terren pjellor për manipulim dhe dezinformim.

Dëmtimi i ndarjeve inkurajuese mund të vërehet në nivele të shumëfishta. Në nivel individual, kjo retorikë përforcon stereotipet dhe paragjykimet, duke i bërë njerëzit më pak të hapur ndaj diversitetit. Në nivelin social, ndarjet gërryejnë kohezionin social dhe besimin midis qytetarëve, gjë që është e nevojshme për komunitete të qëndrueshme dhe të përparuara. Hulumtimet tregojnë se shoqëritë me një nivel të lartë të polarizimit shoqëror janë më pak efektive në trajtimin e krizave, pasi mosbesimi midis grupeve të ndryshme i bën më të vështira përpjekjet për të zgjidhur problemet së bashku[27].

[26] Cambridge University Press. (n.d.). *Polarization*. In *Cambridge Dictionary*. Marrë më 20 janar 2025 nga https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/polarization#google_vignette

[27] Levin, S. A., Milner, H. V., & Perrings, C. (2021). The dynamics of political polarization. *Proceedings of the National Academy of Sciences, 118*(50), e2116950118. https://doi.org/10.1073/pnas.2116950118

Ndarja e fiseve, e përmendur më parë, është pasojë e drejtpërdrejtë e këtij lloji i narrativave dhe dallohet për afërsinë dhe identifikimin me botëkuptimin e grupit të saj, opsionin politik, fenë dhe ngjashëm. Në një atmosferë të tillë, një dialog në të cilin do të dëgjohen mendimet dhe pikëpamjet e të tjerëve është thjesht i pamundur. Pranimi i verbër i gjithçka që lind nga grupi të cilit i përket është një çështje identiteti, një mënyrë për të krijuar identitetin e vet përmes kolektivit.

Në profilin e partisë LDP, u botua një intervistë nga Monika Zajkova për Frontline të mediave online vendase, ku vërehen gjetje dhe formulime të paverifikuara që denigrojnë një grup të caktuar njerëzish në mënyrë që të shkaktojnë ndarje dhe mosmarrëveshje midis nesh/ne/tonat dhe ju/formulimet tuaja dhe populiste që promovojnë ideologjinë e tyre.

Për shembull, në citimin:

> ***Kur e shihni se ne e bllokojmë veten nga brenda, disi diferencohet siç e quani një front evropian ose një front që është kundër Evropës,***

ju bëni një pretendim që është i vështirë për t'u verifikuar ose provuar, dhe me "diferencimin e tillë" dhe "frontin kundër Evropës" zhvillohet një narrativë polarizuese në të cilën promovoni ndarjen e fronteve politike, ndarjen e këta dhe ata, pro dhe kundër BE-së, domethënë, të mirë dhe të keqe.

Gjithashtu, Zaikova tha në intervistë:

> ***Unë nuk besoj se ata janë as kundër Evropës dhe për këtë arsye nuk e di se për çfarë arsyesh dhe motivesh i gjithë procesi është ngecur, sepse fitimi i pikëve të përditshme politike në kurriz të interesave shtetërore është një lojë shumë e keqe", përsëri paraqiten gjetje të paverifikuara dhe "pala tjetër" akuzohet në mënyrë të paarsyeshme për shkelje të interesave shtetërore për qëllime personale, duke e etiketuar politikën e "të tjerëve" si një "lojë të keqe".***
>
> ***(profili LDP në Facebook, 6 tetor 2023, LINK).***

Shembuj të tillë ishin të zakonshëm sidomos në mesin e opozitës që përpiqej ta paraqiste qeverinë si pjesë të elitës, të painteresuar për problemet reale të popullit.

Një shembull i tillë është kronika e TV Alpha, në të cilën raportohet deklarata e kryetarit të VMRO-DPMNE-së Hristijan Mickoski, ku ai denigron qeverinë dhe portretizon kundërshtarin politik si një parti e elitës që përfaqëson interesat e vetëm një grupi të ngushtë të qytetarëve më me ndikim.

> ***LSDM dhe BDI janë parti politike që janë rritur në një elitë politike dhe janë të interesuara vetëm për interesat e disa që janë pjesë e asaj elite politike, për të qenë të saktë, vetëm në krye të asaj elite politike. (TV Alpha, 28 nëntor 2023).***

Për më tepër, tregimi i dëmshëm përforcohet në shpalljen e kronikës, ku përsëriten fjalët kryesore që janë pjesë e këtij narracioni dhe theksohet: "Lideri Hristijan Mickoski akuzoi dy partitë në pushtet se janë kundër një standardi më të lartë të pensionistëve sepse vetëm disa nga elita e tyre politike janë të rëndësishme për ta." (Alpha TV, 28 nëntor 2023)

Konkluzioni që del nga ky shembull është se opozita, nëpërmjet përdorimit të termave të tillë si "elitë" dhe "krye", krijon qëllimisht një narrativë që e portretizon qeverinë si të ndarë nga problemet reale të qytetarëve. Kjo qasje, e dukshme në kronikën e TV Alfa dhe deklaratat e Mickoskit, synon të forcojë perceptimin se partitë në pushtet nuk kujdesen për interesat e popullatës më të gjerë, por vetëm për interesat e një grupi të ngushtë individësh të privilegjuar. Përsëritja e formulimeve të tilla në media e forcon më tej këtë narrativë negative dhe përforcon ndarjen midis aktorëve politikë, duke përcjellë mosbesim tek publiku.

Një shembull tjetër në të cilin mund të shohim se si po njolloset kundërshtari politik, duke inkurajuar kështu ndarjet, është deklarata e LSDM-së, e cila akuzon opozitën se vendi po ngec në integrimin në BE pikërisht për shkak të tyre, dhe kjo konfirmohet nga raporti i Komisionit Evropian:

> ***Raporti i Komisionit Evropian konfirmoi faktet, DPMNE, Mickoski dhe Levica janë frenat e përparimit drejt BE-së. Problemi kryesor për raportin e Komisionit Evropian dhe vërejtjet në të është se Kuvendi është i bllokuar nga opozita. (MTV 1, 8 nëntor, 2023).***

Këto lloj deklaratash, ku aktorët politikë fajësojnë njëri-tjetrin për probleme të ndryshme në shoqëri, pa folur në mënyrë të arsyeshme për të gjetur zgjidhje reale, rezultojnë në ndarje serioze dhe polarizim në rritje përgjatë linjave dhe ideologjive politike.

Narrativa e dëmshme e nxitjes së ndarjeve minon demokracinë. Kur inkurajohen ndarjet, institucionet demokratike dhe mediat janë nën presion për të favorizuar një pjesë të shoqërisë në kurriz të tjetrës. Politikanët që përdorin narrativa të tilla mund të abuzojnë me këtë ndarje për të fituar mbështetje dhe pushtet, por në planin afatgjatë, kjo çon në erozionin e demokracisë, pasi shoqëria kthehet në një arenë konflikti në vend të një platforme për bashkëpunim dhe kompromis.

9. SEKSIZËM

Seksizmi *është një grup paragjykimesh dhe diskriminimi ndaj njerëzve në bazë të seksit ose gjinisë*[28].

Seksizmi mund të jetë një veprim, gjest ose sjellje përmes së cilës një person i caktuar perceptohet të jetë në një pozicion vartës për shkak të gjinisë ose gjinisë së tyre dhe shoqërohet me stereotipe të dëmshme gjinore. Ai mund të shfaqet publikisht ose privatisht dhe ka për qëllim të shkelë dinjitetin e individëve ose të krijojë një mjedis armiqësor, frikësues ose ofendues në të cilin individët nuk do të kenë mundësi të realizojnë plotësisht potencialin e tyre ose të gëzojnë të drejtat e tyre njerëzore. Kjo vërehet në formën e fyerjeve, etiketimit, nënçmimit të personave të caktuar, paragjykimeve dhe sjelljes diskriminuese ndaj një personi ose grupi vetëm për shkak të përkatësisë së ndryshme gjinore. Ndonjëherë mund të shprehet edhe përmes humorit, idiomave, proverbave nga arti popullor që janë seksiste dhe u drejtohen kryesisht grave, duke ilustruar një situatë me shembuj të papërshtatshëm që janë seksiste ose duke i shprehur ato me fjalë ose ton që nënvlerësojnë personat që i përkasin grupit që janë subjekt i seksizmit[29]. Gjithashtu, me shfaqjen e rrjeteve sociale, janë shfaqur raste të keqpërdorimit të fotografive private të disponueshme në profile, dhe në vitet e fundit është bërë më e zakonshme. Një abuzim i tillë jo vetëm që mund të shkaktojë dëm të madh për personat e prekur, por është gjithashtu një shkelje e Ligjit për mbrojtjen e të dhënave personale.

Dëmi i seksizmit si narrativë në diskursin publik, veçanërisht në komunikimin publik nga aktorët politikë që janë politikëbërës dhe vendimmarrës, është se kur përdoret, kontribuon në përhapjen e fjalimit fyes dhe degradues ndaj individëve që i përkasin një grupi të caktuar.

Hulumtimi vëren një përdorim shumë të rrallë të diskursit seksist në periudhën e monitoruar. Në profilin e tij në Facebook dallohet një postim i liderit të partisë politike Levica, Dimitar Apasiev, i cili është koment i Apasievit për tema të ndryshme në shoqëri. Profili në Facebook ishte mediumi kryesor përmes të cilit udhëheqësi i Levicës zakonisht komunikonte pikëpamjet e tij politike për publikun. Ato shpesh ishin pa korrektësinë e pritur politike për udhëheqësin e një partie politike, me gjuhë të qartë dhe të thjeshtë, të

[28] Instituti për Studime të Komunikimit. (2023). Fjalor digjital për edukim mediatik. Marrë më 21 janar 2025, nga https://recnik.medium.edu.mk/

[29] Council of Europe. (n.d.). Elements for a Council of Europe definition of sexism. Marrë më 21 janar 2025 nga https://rm.coe.int/16806fbc0d

kuptueshme për publikun e gjerë, të shkruara me ton të ashpër ose me fyerje, etiketim dhe diskurs diskriminues ndaj kundërshtarëve politikë.

Teksti në postim (profili në Facebook i Dimitar Apasiev, 18 dhjetor 2023 LINK) është "Në kthetrat e gubernatores" (e ngjyrosur) 😍",
dhe hashtagët e përdorur janë #ВазаленМенталитет (Mentalitet vasal) dhe #ГоспожаМинистерка (Zzonja Ministreshë)
Publikimi me elemente seksiste është një mesazh i shkurtër i shoqëruar me një foto të ambasadores amerikane Angela Ageler dhe ministres së atëhershme të kulturës Bisera Kostadinovska-Stojçevska, në të cilën ato janë të përzemërt me njëra-tjetrën.

Hashtagu #GospozhaMinisterka mund të konsiderohet një diskurs seksist pasi shprehja pezhorative "Gospozha" përdoret në vend të "Gospogja", dhe sintagma "gospozha ministerka" në gjuhën maqedonase përdoret për të fyer gratë, veçanërisht gratë që kanë funksione në sferën publike.

Njoftimi gjithashtu përmban një term fyes si "gubernatorka" për ambasadoren amerikane në vend, domethënë një person që menaxhon me gubernia[30], duke identifikuar kështu Republikën e Maqedonisë së Veriut me një territor që nuk ka pavarësinë e vet si shtet.

Politikanët, domethënë mbajtësit e funksioneve publike siç janë deputetët në Kuvend ose anëtarët e ekzekutivit të cilëve u është dhënë besimi i qytetarëve për të kryer funksione publike në emër të qytetarëve, duhet të praktikojnë një diskurs politik që nuk është diskriminues dhe ofendues për sa i përket përkatësisë gjinore. Nëse politikanët shpesh e përdorin atë, dhe një fjalim i tillë nuk dënohet ose ekspozohet nga aktorët politikë ose media, atëherë nuk mund të krijohet ndërgjegjësim në mesin e publikut të gjerë, për të sensibilizuar për atë që është seksizmi dhe cili është ndikimi i tij i dëmshëm, dhe për të përhapur dhe normalizuar diskursin seksist në sferën publike. Nga vendimmarrësit dhe politikëbërësit pritet të punojnë drejt krijimit të një shoqërie gjithëpërfshirëse të qytetarëve të barabartë, çrrënjosjes së dhunës me bazë gjinore, paragjykimeve, stereotipeve, diskriminimit dhe krijimit të një mjedisi të favorshëm në të cilin gratë mund të gëzojnë të gjitha të drejtat dhe të marrin pjesë plotësisht dhe në mënyrë të barabartë në sferat private, publike dhe politike.

10. KSENOFOBIA (FRIKA NGA TË HUAJT)

Ksenofobi *janë qëndrime, paragjykime dhe sjellje që refuzojnë, përjashtojnë dhe shpesh denigrojnë njerëzit dhe bazohen në perceptimin se ata janë të huaj në një komunitet, shoqëri ose identitet kombëtar të veçantë*[31].

[30] Guvernator - guvernator i një guvernatori, një rrethi administrativ, gjatë Rusisë Cariste. Njësitë administrative - qeverisjet ekzistojnë ende në Rusi.

[31] European Migration Network. (n.d.). *Glossary*. European Commission. Marrë më 21 janar 2025, nga https://home-affairs.ec.europa.eu/networks/european-migration-network-emn/emn-asylum-and-migration-glossary/glossary/xenophobia_en

Ksenofobia ose frika nga të huajt vjen nga termi grek *xenos* (ksenos) që do të thotë "i huaj" dhe *phobos* (fobos) që do të thotë "frikë" ose fjalë për fjalë "frikë nga i huaji". Në diskursin publik, ksenofobia mund të shfaqet si retorikë përmes së cilës propagandohet se kultura e huaj e dikujt nuk është e mirë dhe nuk ka ndikim pozitiv në shoqërinë vendase, dhe se prania e të huajve mund të çojë në pasoja negative për shoqërinë.

Rrëfimet ksenofobike kanë terren pjellor për përhapje, veçanërisht kur rrëfimet etnocentrike ose nacionaliste përhapen edhe në diskursin publik. Në një kontekst të tillë, mund të nxitet fjalimi i intolerancës ose fjalimi ndezës në publik, duke lejuar kështu individë ose grupe radikale që tregojnë rezistencë ndaj të huajve, ndaj emigrantëve, të kenë marrëdhënie më të ngushta me vende ose popuj të caktuar për të fituar shikueshmëri më të madhe. Përhapja e diskursit ksenofobik, domethënë diskursi negativ për kulturat e huaja dhe qytetarët e huaj, mund të nxisë intolerancën, gjuhën nxitëse dhe madje edhe gjuhën e urrejtjes që mund të çojë në polarizim në shoqëri ose, në raste ekstreme, krime të urrejtjes. Këshilli i Evropës në Rekomandimin nr. R (97) 20[32] thotë se "gjuha e urrejtjes" përfshin të gjitha format e shprehjes që përhapin, nxisin, promovojnë ose justifikojnë urrejtjen racore, ksenofobinë, antisemitizmin ose format e tjera të urrejtjes bazuar në intolerancë, duke përfshirë: intolerancën e shprehur përmes nacionalizmit agresiv dhe etnocentrizmit, diskriminimin dhe armiqësinë ndaj pakicave, emigrantëve dhe njerëzve me origjinë emigrante.

Udhëzimet e UNHCR-së për trajtimin e ksenofobisë dhe racizmit përshkruajnë përkufizimin e propozuar të Raportuesit Special të OKB-së për format bashkëkohore të racizmit, diskriminimit racor, ksenofobisë dhe intolerancës së lidhur me të se "ksenofobia është sjellje që bazohet në mënyrë specifike në perceptimin se të tjerët janë të huaj ose kanë origjinë jashtë komunitetit ose kombit[33]." Gjithashtu konsiderohet se ksenofobia ekziston kur individëve u mohohen të drejta të barabarta në bazë të origjinës reale ose të perceptuar gjeografike të personave ose grupeve në fjalë ose vlerave, besimeve dhe/ose praktikave të lidhura me to me të cilat ata konsiderohen të huaj.

Si pjesë e hulumtimit, nuk u shënua asnjë publikim ksenofobik nga aktorët politikë dhe raportimi i mediave që ishin subjekt i monitorimit.

11. ETNOCENTRIZMI

***Etnocentrizmi** është një pikëpamje e botës që e konsideron kulturën e vet si një shembull, mbi bazën e të cilit gjykohen njerëzit nga kulturat e tjera. Shfaqet duke i dhënë përparësi grupit të vet etnik.*[34]

[32] Council of Europe. (1997). Recommendation CM/Rec(97)20 of the Committee of Ministers to member States on combating hate speech. Marrë më 21 janar 2025

[33] United Nations Special Rapporteur on Contemporary Forms of Racism, Racial Discrimination, Xenophobia and Related Intolerance. (2016). Report to the UN Human Rights Council on xenophobia (A/HRC/32/50, 13 May 2016). Marrë më 21 janar 2025, nga https://undocs.org/A/HRC/32/50

[34] Instituti për Studime të Komunikimit. (2023). Fjalor digjital për edukim mediatik. Marrë më 21 janar 2025, nga https://recnik.medium.edu.mk/

Diskursi etnocentrik lind kur jepen shembuj të pikëpamjeve në dukje të arsyetuara se si një komunitet është më i mirë për diçka, në krahasim me një tjetër që vendoset në një pozitë të varur dhe që është drejtësia me gjenetikën, zhvillimin, vetitë kulturore ose mënyrën e jetesës. Parimi i *pars pro toto*[35],përdoret shpesh, kur një shembull i vetëm i një dukurie negative në një grup të caktuar përdoret për të etiketuar të gjithë komunitetin si kriminel, inferior ose të pazhvilluar.

Në shoqërinë maqedonase, diskursi etnocentrik është më së shpeshti i pranishëm në deklaratat e aktorëve politikë duke iu referuar marrëdhënieve midis dy komuniteteve më të mëdha etnike, asaj maqedonase dhe shqiptare. Monitorimi në sondazh tregoi se në periudhën parazgjedhore, veçanërisht në periudhën kur u zhvillua fushata e dyfishtë për zgjedhjet presidenciale dhe parlamentare, kishte një prani të shtuar të ngarkesës emocionale në komunikimin politik publik, ku qëndrimet etnocentrike u shprehën nga aktorët politikë, të cilët gjithashtu u transferuan në raportimin e mediave dhe kështu krijuan një mjedis në të cilin u përhap e folura e intolerancës dhe e folura nxitëse.

Në të njëjtën kohë, diskursi etnocentrik është më së shpeshti i pranishëm në deklaratat dhe paraqitjet publike të përfaqësuesve të lartë të partive politike që i kanë kushtuar përpjekje të konsiderueshme politikës së identitetit në agjendën e tyre.

Një shembull i një deklarate etnocentrike është nga mbajtja e akademisë solemne me rastin e 28 nëntorit, Ditës së Flamurit, një festë shtetërore në Shqipëri që festohet edhe nga shqiptarët në Republikën e Maqedonisë së Veriut. Zëvendëskryeministri Artan Grubi mbajti një fjalim me rastin e festimit në nëntor 2023, dhe simbolet e ndryshme që njohin elemente të etnocentrizmit dhe nacionalizmit ishin gjithashtu të dukshme. BDI portretizohet si një parti që mbron identitetin kombëtar shqiptar, ndryshe nga subjektet e tjera politike që nuk respektojnë Marrëveshjen e Ohrit, nuk njohin pavarësinë e Kosovës, nuk njohin flamurin dhe gjuhën shqiptare dhe janë kundër BE-së dhe NATO-s:

> ***Nëse nëntori do të kishte etni, do të ishte shqiptar. Dhe ne duhet të bëjmë punën tonë, dhe fatin e kombit ia kemi lënë atij të cilit i kemi dhënë besimin tonë, Ali Ahmetit. Rroftë kombi dhe flamuri shqiptar. Forever be Albania.***
> ***(postimi në facebook nga Artan Grubi, 28 nëntor 2023 LINK)***

Përveç diskursit etnocentrik dhe nacionalist të përdorur në këtë postim duke iu referuar një ngjarjeje partiake, ai u postua edhe në profilin zyrtar në Facebook të zëvendëskryeministrit të parë të atëhershëm në Qeveri, i cili abuzoi me një profil zyrtar për propagandë partiake.

[35] Lat. pars pro toto do të thotë 'pjesë e së tërës' ose se një pjesë e diçkaje përdoret për të përfaqësuar të tërën. Kjo figurë e të folurit është e kundërta e totum pro parte, ku e tëra përdoret për të përfaqësuar një pjesë të saj.

Fjalimi etnocentrik është i pranishëm edhe në zyrtarë të tjerë të lartë të BDI-së si Bujar Osmani, i cili ishte gjithashtu ministër i punëve të jashtme nga radhët e BDI-së dhe kandidati i tyre për president të vendit. Publikimi është një kritikë ndaj opozitës shqiptare e cila i quan ato

> ***derivate që mbetën jashtë procesit të lustrimit dhe reformës së BDI-së" dhe të cilat tani duan të zëvendësojnë "dorën e fortë shqiptare – BDI (faqja në Facebook e MPJ Bujar Osmani, 11 shkurt 2024)***

Publikimi gjithashtu përmban akuza për VMRO-DPMNE-në se ata dyshohet se nxitën ndikim të huaj, serb, si dhe etiketa negative për mediat që akuzohen për bojkotimin e aktiviteteve të kryeministrit të parë shqiptar, të cilat zhvillojnë një narrativë etnocentrike se këto forca të kombinuara duan të hakmerren ndaj Ali Ahmetit. Ka kritika dhe akuza ndaj mediave maqedonase se kanë bojkotuar aktivitetet e "kryeministrit të parë shqiptar" që nga dita e parë e emërimit të tij. Në postim thuhet gjithashtu se fushata po zhvillohet për të shkatërruar BDI-në sepse partia është një avokate e vërtetë e interesave të shqiptarëve, dhe presidenti i partisë dëshiron të hakmerret për konfliktin e vitit 2001 dhe barazinë që ka sjellë, duke treguar kështu përsëri Ahmetin si udhëheqësin e vërtetë të shqiptarëve në Republikën e Maqedonisë së Veriut. Postimi u fshi nga llogaria e ministrit Osmani në Facebook pas disa orësh, por tezat që u paraqitën ishin ato që bartën barrën më të madhe gjatë fushatës së BDI-së se niveli i patriotizmit që ata tregojnë, partitë e tjera shqiptare nuk kanë dhe i shërbejnë interesave të Rusisë dhe Serbisë. Në fakt, motoja e fushatës së BDI-së ishte "Po për Evropën, jo për Rusinë", duke u paraqitur në mënyrë populiste si një opsion politik i orientuar drejt Evropës, dhe se të gjitha përpjekjet për të hequr BDI-në nga pushteti janë përpjekje për ta kthyer vendin kundër kursit evropian, duke inkurajuar kështu ndarjen ndër-etnike në vend.

Në faqen në Facebook të Levicës, etnocentrizmi shënohet në një postim të datës 20 nëntor me titull "HESHTJE për REKLAMËN SKANDALOZE TË 'BECHTEL dhe ENKA' për GJUHË MAQEDONASE VERIORE":

Rezultatet e sundimit të SDS tradhtare dhe secesionistëve nga BDI janë jashtëzakonisht të dëmshme për shtetin dhe mirëqenien e përgjithshme. Diktatura e korporatave, të cilën e zyrtarizuan me flamur europian për t'i lejuar Artanit GRUBI-t (GRUB-në mk i ashpër) të pasurohet. Qeveria, e cila përbëhet nga kuislingët impotentë të LSD dhe secesionistët etnotriballistë të BDI-së, lejon një korporatë të plotësojë projektin e ripërcaktimit të tipareve të identitetit shtetëror. Politika anti-maqedonase e LSD-së dhe BDI-së tradhtare rezulton në një ridefinim të plotë të identitetit antifashist maqedonas në identitetin NATO-ist maqedono verior

Në tekst mund të vërehen gjetjet e paverifikuara, fyerjet dhe etiketimet, pretendimet për korrupsion, por mund të vërehet edhe etnocentrizmi, duke akuzuar kështu kompaninë dhe palët në pushtet për "degradim flagrant të gjuhës dhe identitetit maqedonas". Narrativa etnocentrike gjithashtu zhvillohet në patriotizëm ekstrem me formulimin populist:

E majta në programin e saj mbron anulimin e të ashtuquajturës Marrëveshje të Prespës me Greqinë dhe ndryshimet kushtetuese të paligjshme penale që rrjedhin prej saj për mosrespektim të së drejtës për vetëvendosje!

Polarizimi shtesë dhe përhapja e narrativave të dëmshme kryhet gjithashtu sepse kur ka paraqitje të tilla publike, nuk ka asnjë dënim nga aktorë të tjerë politikë dhe një thirrje për uljen e tensioneve, dhe shpesh ka një kundër-reagim nga aktorë të tjerë politikë që intensifikon polarizimin, në vend që të veprojë me ndjeshmëri dhe të punojë për të depolarizuar diskursin publik. Mbajtësit e funksioneve publike dhe personat që janë kandidatë për funksione, të cilët kërkojnë besimin e qytetarëve për të qeverisur vendin në emër të tyre, duhet t'i kushtojnë vëmendjen e duhur mënyrës dhe përmbajtjes së komunikimit të tyre me publikun. Etnocentrizmi mund të inkurajojë ndarje shtesë në shoqëri dhe të krijojë intolerancë midis komuniteteve, veçanërisht në vende si Republika e Maqedonisë së Veriut, ku marrëdhëniet ndëretnike janë të brishta dhe kanë nevojë për investime të vazhdueshme nga politikanët për të krijuar një shoqëri gjithëpërfshirëse, si dhe për të zvogëluar, jo rritur, tensionet ndëretnike.

Një shembull i tillë është intervista e transmetuar e Elvis Hoxhës nga Vetëvendosja, e transmetuar në Alsat M (intervista e Elvis Hoxhës, 20 nëntor 2023 Alsat-M LINK), ku i ftuari i referohet maqedonasve si sllavomaqedonas, dhe shqiptarët, thotë ai, duhet të jenë kundër Republikës së Maqedonisë së Veriut, sepse nuk është paraqitur si shteti i tyre:

> ***Shqiptarët duhet të jenë opozitarë, duhet të jenë kundër këtij shteti. Maqedonia nuk është shtet i shqiptarëve, ajo kurrë nuk është paraqitur si e tillë. BDI është një parti e regjimit në Maqedoni, në të cilën shqiptarët nuk ekzistojnë dhe në të cilën ata nuk janë krijuesit e pushtetit në Maqedoni.***

Transmetimi i një fjalimi të tillë në media pa distancim dhe dënim publik në një shoqëri multietnike mund të nxisë intolerancë, të ushqejë ndjenjat nacionaliste ose etnocentrike të komuniteteve të caktuara. Glorifikimi i komunitetit etnik personal, në krahasim me komunitetet e tjera (më pak të vlefshme), ka potencialin të nxisë akte të dhunshme dhe për këtë arsye duhet të dënohet në mënyrë përkatëse. Megjithëse media dhe gazetari në këtë rast të veçantë nuk janë ata që krijojnë një narrativë të tillë, megjithatë roli i tyre është të sigurojnë dënimin dhe të distancohen nga ky fjalim, gjë që ata nuk e bënë.

Në skenën politike maqedonase, retorika etnocentrike nuk është e panjohur, por përdorimi i saj i shpeshtë mund të kontribuojë në zhvillimin e një "politike të frikës" duke krijuar intolerancë ose urrejtje ndaj një grupi të caktuar etnik, i cili gjithashtu mund të përdoret si "kurban" për problemet në shoqëri dhe të krijojë konstruktin se një grup i caktuar është grupi i rrezikshëm për kombin e vet, përkatësisht për bashkësinë etnike. Kur fjalori etnocentrik nuk dënohet, përdorimi i tij nuk çrrënjoset, atëherë pas një periudhe të gjatë mund të gjejë vendin në diskursin politik publik dhe kështu të lejojë përhapjen e narracioneve të dëmshme dhe praktikave të dobëta të komunikimit në komunikimin publik, si dhe polarizimin dhe intolerancën në shoqëri midis grupeve të ndryshme etnike.

12. GJUHA E URREJTJES DHE/OSE GJUHA DISKRIMINUESE

Gjuha e urrejtjes *është një diskurs verbalisht i dhunshëm, i cili përmban urrejtje dhe poshtërim të bashkëbiseduesit për arsye të ndryshme, shovinizëm kombëtar ose gjinor, ksenofobi, racizëm, vulgaritete, fyerje*[36].

Kohët e fundit, përveç të gjitha formave të mëparshme, gjuha e urrejtjes është drejtuar edhe ndaj emigrantëve dhe personave me prejardhje emigrante. Ai është i rrezikshëm në sferat publike, në platformat sociale, ku vepron në mënyrë provokuese dhe shpejt has në mbështetës, ndërsa një

[36] Instituti për Studime të Komunikimit. (2023). Fjalor digjital për edukim mediatik. Marrë më 21 janar 2025, nga https://recnik.medium.edu.mk/

dhunë e tillë verbale mund të përkthehet në realitet. Gjuha e urrejtjes gjithashtu ndodh si gjuhë e intolerancës midis politikanëve ose grupeve politike, që gjithashtu është veçanërisht e rrezikshme sepse fshihet pas lirisë së shprehjes dhe gjithashtu mund të përkthehet në zgjidhje sistematike të diskriminimit ndaj individëve ose grupeve.[37] Në disa raste, gjuha e urrejtjes mund të jetë një nxitje ose kufizim fillestar për individët ose grupet për të kryer vepra penale nga urrejtja.

Megjithëse në literaturë mund të gjenden interpretime më të ngushta dhe më të gjera, Komiteti i Ministrave të Këshillit të Evropës në mënyrë implicite e përcakton atë si një term që mbulon të gjitha format e shprehjes që përhapin, nxisin, promovojnë ose justifikojnë urrejtjen racore, ksenofobinë, antisemitizmin ose format e tjera të urrejtjes bazuar në intolerancë, duke përfshirë: intolerancën e shprehur në formën e nacionalizmit agresiv dhe etnocentrizmit, diskriminimin dhe armiqësinë ndaj pakicave, emigrantëve dhe personave me origjinë emigrante[38]. Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut në vendimet e saj në lidhje me gjuhën e urrejtjes rrjedh nga ky përkufizim i gjuhës së urrejtjes ose të kuptuarit e saj si gjuhë që përfshin "të gjitha format e shprehjes që përhapin, nxisin, promovojnë ose justifikojnë urrejtjen bazuar në intolerancë".

Gjuha e urrejtjes i nënshtrohet sanksioneve në shumë vende, dhe gjithashtu i nënshtrohet kufizimeve në lirinë e shprehjes, në mënyrë që të parandalojë përhapjen e saj, si dhe veprat penale të mundshme të urrejtjes. Në Republikën e Maqedonisë së Veriut, gjuha e urrejtjes dhe shpërndarja e materialeve në internet që promovojnë ose nxisin urrejtje, diskriminim ose dhunë, ndaj çdo personi ose grupi, mbi çdo bazë diskriminuese janë veprime të dënueshme. Ndryshimet në Kodin penal nga fillimi i vitit 2014 (Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë 27/14) gjithashtu parashikojnë dënime me burg për personat që do të shkaktojnë ose provokojnë urrejtje, mosmarrëveshje ose intolerancë në bazë të gjinisë, racës, ngjyrës së lëkurës, gjinisë, përkatësisë në një grup të margjinalizuar, përkatësisë etnike, gjuhës, shtetësisë, origjinës sociale, fesë ose besimit fetar, llojeve të tjera të besimeve, arsimit, përkatësisë politike, statusit personal ose shoqëror, aftësisë së kufizuar mendore ose fizike, moshës, statusit familjar ose martesor, statusit të pasurisë, statusit shëndetësor ose çdo baze tjetër të parashikuar me ligj ose me një marrëveshje ndërkombëtare të ratifikuar. Dënimet me burg parashikohen edhe për personat që shpërndajnë materiale raciste dhe ksenofobike përmes një sistemi kompjuterik dhe mjeteve të tjera të informimit publik.

Gjuha e urrejtjes në bazë të përkatësisë politike dhe/ose etnike është forma më e përfaqësuar në komunikimin publik të aktorëve politikë të përfshira në sondazhin "SHTET-NA", megjithëse është vërejtur përdorim i rrallë.

[37] Instituti për Studime të Komunikimit. (2023). Fjalor digjital për edukim mediatik. Marrë më 21 janar 2025, nga https://recnik.medium.edu.mk/

[38] Rekomandimi nr. R (97) 20 të Komitetit të Ministrave të Këshillit të Evropës për 'gjuhën e urrejtjes' http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/doc/cm/rec%281997%29020&expmem_EN.asp në Liria e shprehjes dhe gjuha e urrejtjes, 2013 https://www.osce.org/files/f/documents/e/8/116610.pdf

Një nga aksionet e kryera nga Levica ishte kundërshtimi i Udhëzimeve të miratuara nga Ministri i Drejtësisë Krenar Lloga dhe ndryshimet në Ligjin për evidencën amë, me çka vendoset një kolonë për përkatësinë etnike në certifikatat e lindjes. Levica paraqiti iniciativë në Gjykatën Kushtetuese të Republikës së Maqedonisë së Veriut, pas së cilës Gjykata Kushtetuese miratoi një masë të përkohshme në certifikatat e lindjes, martesës dhe vdekjes të mos shënohet kombësia, dhe pastaj një vendim përfundimtar – nuk ka më asnjë shënim të kombësisë në certifikata. Me rastin e vendimit të Gjykatës Kushtetuese, Levica lëshoi një deklaratë me titull

> ***Levica mundi ballistin Krenar Lloga: Është hequr kolona etnike në certifikatat e lindjes dhe është penguar segregacioni i mëtejshëm i shtetit. (faqja zyrtare e Levicës, 28 shkurt 2024 LINK)***

Partia paraqitet si mbrojtëse e interesave të qytetarëve që kanë arritur të parandalojnë "ndarjen" e shtetit. Në deklaratë thuhet se "përpjekjet për të shpërbërë kombin dhe shtetin maqedonas, përmes secesionizmit të të ashtuquajturave " parti shqiptare "të lejuara nga LSD dhe DPMNE, me praktika të ekstremit të djathtë dhe naziste për segregim dhe ndarje të shoqërisë – duke minuar konceptin e një shteti NJË KOMB, shkohet në ripërcaktimin e konceptit shtetëror përmes politikave të aparteidit. Levica i kundërshton me vendosmëri këto procese katastrofike".

Në të njëjtën kohë, ministri i atëhershëm i Drejtësisë Krenar Lloga u emërua "Ballisti Lloga". Për më tepër, thuhet se "Levica dhe Gjykata Kushtetuese i japin një goditje etnotribalizmit, i cili, në mungesë të ideve për të përmirësuar jetën e qytetarëve dhe për të shpërbërë unitetin kombëtar maqedonas, promovohet nga partitë kriminale BDI, Besa dhe Aleanca e Shqiptarëve, të cilat mbështesin në heshtje LSD-në anti-maqedonase dhe patriotët e rremë të DPMNE-së."

Termi "ballist" në fjalorin e gjuhës maqedonase[39] përcaktohet si term që përdoret për 'anëtar i organizatës nacionaliste shqiptare, fashist shqiptar', të cilin Levica e përdor për ministër të drejtësisë Lloga. Neologjizmi "etnotribalizëm" i etiketon partitë politike si BDI dhe e degradon atë si një subjekt politik që praktikon politikën që shkakton ndarje dhe polarizim në shoqëri.

Funksionarët e zgjedhur dhe të emëruar, si dhe pretendentët për post politik, disponojnë me burime shtetërore pasi kanë fituar besimin e qytetarëve në procesin zgjedhor dhe duhet të marrin vendime dhe të krijojnë politika në emër të qytetarëve, për të shmangur përdorimin e gjuhës së urrejtjes, sepse krijojnë një model komunikimi të cilin publiku i gjerë mund ta miratojë dhe praktikojë. Gjuha e urrejtjes mund të thellojë ndarjet sociale, në një shoqëri tashmë të polarizuar si ajo maqedonase, të nxisë armiqësinë midis grupeve të ndryshme dhe të minojë kohezionin shoqëror. Gjuha që synon komunitete të caktuara mund të nxisë dhunë

[39] Fjalori zyrtar digjital i gjuhës maqedonase. (n.d.). Ballist. Makedonski.gov.mk. Marrë më 25 janar 2025, nga https://makedonski.gov.mk

dhe diskriminim, duke vënë në rrezik komunitete të caktuara, shpesh të margjinalizuara dhe të shkaktojë vepra penale nga urrejtja.

Politikanët që përdorin gjuhën e urrejtjes mund të humbasin besimin e publikut, pasi minojnë reputacionin, besueshmërinë dhe integritetin e tyre, dhe kjo mund të shkaktojë gjithashtu procedura ligjore për përgjegjësi. Gjuha e urrejtjes ngulfat mënyrën konstruktive të komunikimit me publikun dhe parandalon krijimin e një kulture të dialogut, besimit dhe një shoqërie gjithëpërfshirëse. Politikanët janë të detyruar me sjelljen e tyre në publik të tregojnë një shembull të komunikimit korrekt, të hapur dhe të përgjegjshëm, të promovojnë gjithëpërfshirjen dhe respektin në mënyrë që të krijohet një mjedis politik më i shëndetshëm, ndërsa me këtë një shoqëri më harmonike dhe demokratike.

13. PËRMBAJTJA MEDIATIKE VIZUALE MANIPULATIVE (PMVM)

Përmbajtja mediatike vizuale manipulative (PMVM) *ndryshohet ose transformohet përmbajtja vizuale në mënyrë që të krijojë një efekt të dëshiruar, shpesh duke përfshirë teknika që ndryshojnë pamjen vizuale.*[40]

Përdorimi i fotografive/imazheve, videove dhe audio regjistrimeve të ndryshuara për të mashtruar/hutuar publikun ose për të promovuar narrativë të caktuara konsiderohet përmbajtje mediatike vizuale manipuluese. Dallon nga satira dhe parodia, ku njerëzit tallen qëllimisht dhe hapur/qartë me foto/imazhe të fotoshopuara dhe elemente të caktuara të shtuara. Përdorimi i PMVM-së përdor regjistrime audio, fotografi ose regjistrime ekzistuese që modifikohen, redaktohen dhe kontekstualizohen në situata të caktuara për përdorim për të kritikuar dhe diskreditуar persona të caktuar ose persona juridikë. Ato mund të krijohen me programe për dizajnim, ose të përdorin mjetet e inteligjencës artificiale. Duke pasur parasysh se çdo ditë e më shumë dalin mjete të përparuara për modifikim ose gjenerim të përmbajtjeve audio, foto dhe video, dhe inteligjenca artificiale mundëson krijimin e produkteve gati të përsosura, PMVM mund të jetë një mjet efektiv për përhapjen e narrativave të dëmshme nga aktorët politikë.

Hulumtimi konstatoi se aktorët politikë të monitoruar në Republikën e Maqedonisë së Veriut herë pas here kanë përdorur PMVM-në, në mënyrë që të ngatërrojnë publikun, të promovojnë narrative të caktuara ose të minojnë besimin në kundërshtarët politikë dhe kështu të ndikojnë në opinionin publik dhe zgjedhjen që qytetarët do të bëjnë në ciklin zgjedhor. Gjithashtu theksohet se PMVM rrallë përdoren më vete, por shoqërohen me ndonjë narrativë tjetër, në mbështetje të ndonjë pozicioni politik ose për të diskreditуar kundërshtarin politik.

Një shembull mbresëlënës i PMVM-së që u përdor në periudhën parazgjedhore janë prerjet e videove të vendosura nga partia kryesore opozitare VMRO-DPMNE, që synonin në mënyrë kritike presidentin e atëhershëm të vendit, Stevo Pendarovski, i cili ishte gjithashtu kandidat në zgjedhjet presidenciale në 2024. Videot ishin produkt i deklaratave të prera dhe të redaktuara nga intervistat dhe paraqitjet publike të Pendarovskit, në lidhje me qëndrimet e caktuara që ai mbajti për çështje me interes për shtetin dhe popullin, dhe kur ato u publikuan, VMRO-DPMNE-ja shprehu qëndrimin e saj kritik.

[40] Fiveable. (n.d.). *Image manipulation*. Marrë më 25 janar 2025, nga https://library.fiveable.me/key-terms/cognitive-psychology/image-manipulation

VMRO-DPMNE publikoi një video (LINK facebook - faqe 2 mars) e cila thoshte se

> ***Pendarovski bërtiste para zgjedhjeve se do të dëgjonte popullin, dhe pastaj tha se funksionari duhet t'i tregojë popullit dhe nuk duhet të pyesë elektoratin.***

Videoja përmban një deklaratë të Pendarovskit nga një tubim zgjedhor në vitin 2019 ku ai thotë "unë nuk kam zakon të shpjegoj, unë kam zakon të dëgjoj njerëzit dhe dua të dëgjoj prej tyre se çfarë duhet bërë më pas." Videoja përmban copa të prera nga intervista e tij televizive në të cilën nxirren mesazhe se funksioneri duhet t'i tregojë popullit dhe nuk duhet të pyesë elektoratin, lidhur me një deklaratë se nëse qeveria do të kishte dëgjuar popullin për ndryshimin e emrit, ndryshimi nuk do të kishte ndodhur. Në përmbledhje, në fillim të videos shkruhet teksti "Nuk do të bëjmë fushatë të zezë kundër LSD-së dhe Pendarovskit, por në mënyrë burimore dhe konsekuente do të theksojmë vazhdimisht deklaratat e tij, publiku mund të gjykojë vetë." Në fjalinë përfundimtare të krijuar nga partia politike, shkruhet: "GJYKONI VETË se çfarë personi është Stevo Pendarovski". Përpilimi është një shembull i përmbajtjes manipuluese audio-vizuale në të cilën përzgjedhja e njëanshme zbatohet përmes deklaratave jo të plota, gjë që minon besimin në Pendarovskin si politikan.

Qëllimi i këtyre videove ishte të tregojnë se Pendarovski ka pikëpamje jokonsistente dhe të dëmshme për vendin, ku vetë materialet përmbanin narrativë të dëmshëm si minimi i besimit në institucione, sulmi i personalitetit, populizmi, pretendimet për ndikim të huaj, duke demonstruar kështu "përfitimet" e shumta që aktorë të caktuar politikë mund të marrin nga PMVM si një lloj i veçantë i narrativit të dëmshëm.

Me publikimin dhe përhapjen e përmbajtjes mediatike vizuale manipuluese, manipulohet publiku, me shtrembërimin e fakteve dhe krijimin e një pamje të paqartë të asaj që është e vërtetë dhe asaj që është e rreme. PMVM-të janë të dëmshme për diskursin publik sepse duke publikuar dhe shpërndarë fotografi, video ose përmbajtje audio të ndryshuar, mund të shpërndahen informata të gabuara, dezinformata ose informacione me qëllim të keq, me të cilat publiku mund të formojë një pamje ose konkluzion në lidhje me një politikë, aktivitete ose qëndrime të veçanta të aktorëve politikë bazuar në informacione të manipuluara, ndërsa në këtë mënyrë edhe përfundimi mund të jetë i gabuar. Nga ana tjetër, nëse aktorët politikë shpesh shpërndajnë PMVM në komunikimin e tyre publik, ndërsa ato konfirmohen se janë përmbajtje manipuluese, publiku mund të humbasë besimin në aktorë të caktuar politikë. Nëse përmbajtjet publikohen nga mediat, mund të dëmtohet edhe besimi ndaj tyre dhe kështu mund të vihet në pikëpyetje kredibiliteti i tyre.

Për më tepër, PMVM-të mund të kontribuojnë në polarizimin e shoqërisë sepse disa prej tyre mund të shkaktojnë emocione të forta midis qytetarëve, si dhe përhapjen e përmbajtjes fyese në diskursin publik. Shfaqja e shpeshtë e PMVM-së mund të normalizojë shprehjen jodemokratike në publik, përdorimin e lajmeve të rreme, dhe gjithashtu të defokusohet nga çështjet kryesore që duhet të jenë temë e debatit demokratik. Në këtë drejtim, aktorët politikë si dhe mediat kanë detyrimin të mos prodhojnë PMVM, por edhe të parandalojnë përhapjen e tyre, t'i identifikojnë dhe ekspozojnë ato, dhe kështu të njoftojnë publikun kur bëhet fjalë për informacione të manipuluara.

14. PËRHAPJA E PANIKUT, FRIKËS DHE PASIGURISË

Përhapja e panikut, frikës dhe pasigurisë *është një aktivitet përmes të cilit përhapen histori të ndryshme me qëllim të frikësimit ose shqetësimit të njerëzve*[41].

Ndarja e deklaratave me qëllim të përhapjes së panikut, frikës dhe pasigurisë në mesin e qytetarëve rreth një teme të caktuar politike, ngjarjes shoqërore, ndikimit që vjen nga jashtë, proceseve që fillojnë në vetë shoqërinë ose përfaqësimit të ndonjë armiku të jashtëm ose të brendshëm nuk janë taktika të reja në politikë. Proceset zgjedhore në të gjithë botën janë më së shpeshti rasti për të aktivizuar këto teknika të komunikimit me publikun, ku përhapja e frikës është një teknikë e dobishme për mobilizimin e trupit të votuesve për të marrë pjesëmarrje më të lartë të votuesve, si dhe mbështetje për një politikë të caktuar.

Në politikën maqedonase, përhapja e frikës, panikut dhe pasigurisë në mesin e popullatës nuk është një fenomen i ri në retorikën politike.

Gjatë periudhës së monitorimit të hulumtimit, u shënuan disa deklarata nga aktorë politikë, të cilat përhapën frikë, panik dhe pasiguri për stabilitetin e vendit. Narrative të tilla të dëmshme ishin veçanërisht të pranishme në periudhën parazgjedhore dhe zgjedhore kur retorika e politikanëve u bë më e ashpër dhe ofenduese për kundërshtarët.

Partia më e madhe maqedonase në pushtet LSDM shpesh ka përhapur narrativën se nëse opozita VMRO-DPMNE vjen në pushtet, shoqëria nuk do të lulëzojë, perspektiva e integrimit evropian të vendit do të humbasë, ndërsa me këtë do të humbasin perspektivat për zhvillim ekonomik. Një nga njoftimet me këtë lloj mesazhi është në ditët para zgjedhjeve, në të cilat partia thotë se "me kthimin e VMRO-DPMNE-së, lejojmë një bllokadë të sigurt të Maqedonisë dhe tensione të brendshme etnike", (faqja zyrtare e LSDM-së, 1 majit 2024 LINK), ndërsa kreu i atëhershëm i LSDM-së Dimitar Kovaçevski thotë se asgjë nuk ka ndryshuar në VMRO-DPMNE dhe me ardhjen e tyre në pushtet "regjimi" do të kthehej –

> ***Nëse një parti e krahut të djathtë si VMRO-ja fiton një fuqi të tillë, me të gjitha burimet shtetërore në dispozicion të saj, mund të përballemi me fundin e perspektivës sonë evropiane. VMRO-ja do të prolongojë integrimin evropian për një kohë të pacaktuar, siç bëri Gruevski***

Ky narrativ përhap panik, frikë dhe pasiguri në mesin e qytetarëve për pasigurinë e së ardhmes së tyre, si dhe të ardhmen e vendit dhe anëtarësimin e tij në Bashkimin Evropian.

[41] Oxford Learner's Dictionaries. (n.d.). *Fearmongering*. Marrë më 21 janar 2025, nga https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/fearmongering

Partia më e madhe opozitare VMRO-DPMNE e bazoi agjendën e saj të komunikimit në periudhën parazgjedhore dhe zgjedhore në mesazhe në të cilat ajo është mbrojtësi kryesor i qytetarëve dhe popullit, se shteti duhet t'i kthehet popullit, ndërsa nëse LSDM-ja dhe BDI-ja lejohen të fitojnë, shteti do të jetë në rrezik. Këto lloj postimesh gjenden edhe në postimet e kreut të partisë, si dhe zyrtarëve të tjerë të lartë të partisë.

Gjatë vizitës në Zvicër në periudhën parazgjedhore dhe takimit me komitetet e huaja dhe diasporën maqedonase, të cilat u publikuan nga partia, pati një sinkronizim të mesazheve nga kreu i VMRO-DPMNE-së Hristijan Mickoski dhe deputeti i VMRO-DPMNE-së dhe anëtari i Komitetit Ekzekutiv Dragan Kovaçki. Një nga postimet (Facebook profil 3 shkurt 2024 LINK) i liderit të partisë Mickoski shprehu shqetësimin për faktin se

shteti po merret nga populli për shkak të krimit, sulmeve të identitetit, agjendave të huaja dhe fshirjes së maqedonizmit. Se e vetmja rrugëdalje janë ndryshimet që vijnë me unitet, bashkim dhe angazhim të fortë ndaj Maqedonisë.

Teksti shoqërohet me fotografitë e takimit në të cilin shfaqet flamuri shtetëror, ish flamuri shtetëror me diellin e Verginës dhe flamurin e partisë.

Në rastin e zyrtarit të partisë Kovaçki (faqja zyrtare e VMRO-DPMNE-së, 4 shkurt 2023 LINK), thuhet se

së bashku do të kemi sukses në rrëzimin e kësaj qeverie jokombëtare që ka kapur Maqedoninë dhe se partitë në pushtet kanë një interes të përbashkët - cili do të plaçkisë më shumë Maqedoninë

Për më tepër, diaspora thirret të vijë në votime në Republikën e Maqedonisë së Veriut,

të bashkohemi për kauzën kombëtare maqedonase sepse ky është momenti i fundit, është gjenerata e fundit e politikanëve maqedonas që mund ta shpëtojnë Maqedoninë, sepse nëse këta mbeten në pushtet, konsideroni se nuk do të kemi shtet.

Përveç diskursit populist të përcjellë në këto deklarata, ato përmbajnë edhe një narrativë që përhap panik, frikë dhe pasiguri në mesin e popullatës se shteti mund të destabilizohet.

BDI drejtoi fushatën nën mesazhin "Po për Evropën, jo për Rusinë!", ndërsa para zgjedhjeve formuan një koalicion në të cilin përfshinë disa parti më të vogla dhe dolën nën emrin Fronti Evropian. Gjatë fushatës, pati një narrativë të përhapur se kishte forca që punonin që Republika e Maqedonisë së Veriut mos anëtarësohet në BE, se punojnë për të polarizuar shoqërinë nëpërmjet vijave etnike, duke lejuar kështu që nacionalizmi të zgjohej midis shqiptarëve etnikë, në mënyrë që të mobilizonte elektoratin për të shkuar në votime. Në fushatën zgjedhore, BDI i drejtoi mesazhet e saj kryesisht tek opozita shqiptare, e bashkuar në koalicionin Vlen. Por përveç Vlen-it, BDI-ja i dërgoi mesazhe edhe VMRO-DPMNE-së, veçanërisht pas deklaratave të shpeshta të Mickoskit se VMRO-DPMNE-ja, nuk do të hynte në koalicion me BDI-në, se BDI-ja ishte parti e korruptuar dhe se ishte koha që ajo të largohej në opozitë.

Një nga postimet e BDI-së (faqja zyrtare e BDI-së, 7 prill 2024 LINK) thotë se Vlen janë në shërbim të agjendës pro-ruse, vazhdon përpjekjet e saj për të ndarë shqiptarët përmes lajmeve të rreme dhe shpifjeve, gjithmonë në shërbim të VMRO-së dhe Levicës; si dhe se Izet Mexhiti dhe "derivatet e tjera të Moskës" duan t'i paraqesin shqiptarët si një faktor kriminal dhe korruptiv në Republikën e Maqedonisë së Veriut me çdo kusht.

Përveç opozitës shqiptare si kundërshtari kryesor politik i BDI-së, në fushatën zgjedhore BDI-ja pati retorikë të ashpër ndaj VMRO-DPMNE-së dhe liderit të saj Hristijan Mickoski, veçanërisht pas deklaratave të tij të shpeshta se VMRO-DPMNE-ja nuk do të hyjë në koalicion me BDI-në, se BDI-ja është parti e korruptuar dhe se është koha që ajo të largohet në opozitë. Në njoftimin (faqja e internetit 20 prill LINK) thotë se lideri i VMRO-DPMNE-së Hristijan Mickoski dhe VMRO-DPMNE "kërkojnë publikisht Maqedoninë pa shqiptarë. Ai madje u bëri thirrje hapur të gjithë maqedonasve të bashkohen kundër Ali Ahmetit dhe BDI-së. Në tubimin në Kratovë, Mickoski kërkoi bashkimin e të gjithë maqedonasve në mënyrë që shqiptarët të mos marrin asnjë deputet të vetëm në zonën e tretë zgjedhore... Ne i bëjmë thirrje opozitës shqiptare të veprojë me mendje të kthjellët dhe të mos bëhet mjet i agjendës ruse që e proklamon VMRO-ja."

Aktorët politikë, si dhe media duhet të jenë të vetëdijshëm se liria e shprehjes aq sa është një e drejtë dhe një mundësi, në të njëjtën kohë sjell me vete përgjegjësi etike, politike dhe ligjore. Kështu, deklaratat e aktorëve politikë, si dhe raportimi në media, kanë një "peshë të ndryshme" nga ato të qytetarëve të zakonshëm. Kur një aktor i caktuar politik bën deklarata që pretendojnë skenarë destabilizimi ose armiq të jashtëm dhe të brendshëm, atëherë përgjegjësia është më e madhe sepse qytetarët mund t'i marrin ato seriozisht dhe të krijojnë me të vërtetë një opinion në mesin e publikut të gjerë se shteti ka sfida serioze.

15. NXITJA E PATRIOTIZMIT EKSTREM DHE NACIONALIZMIT

Patriotizmi ekstrem *ose "super patriotizmi"*[42] *është ndjenja se individi e do vendin e tij më shumë se çdo gjë tjetër. "Nacionalizmi është një ideologji që thekson besnikërinë, përkushtimin ose lojalitetin ndaj një kombi ose shteti komb dhe konsideron se detyrime të tilla tejkalojnë interesat e tjera individuale ose grupore në superioritetin dhe lavdinë kombëtare."*[43]

Nacionalizmi është kategori që shoqërohet me ndjenjë personale të përkatësisë dhe besnikërisë ndaj kombit, por shpesh mund të kalojë edhe në fanatizëm ose atë që teoria politike e quan nacionalizëm destruktiv ose agresiv. Komunikimi publik politik që përmban narrativa të patriotizmit ekstrem dhe nacionalizmit në mesin e popullatës nxit ndjenjat se ekziston një armik nga i cili duhet të mbrohet shteti, emocionet e krenarisë, si dhe nevojën për të forcuar vetëdijen kombëtare dhe për të mbrojtur kombin ose shtetin e vet, ku kombi shpesh identifikohet me shtetin.

Retorika nacionaliste është pothuajse një shoqëruese e rregullt në komunikimin e aktorëve politikë në Republikën e Maqedonisë së Veriut, veçanërisht pasi partitë kryesore politike më së shpeshti kanë një komunitet etnik dominues midis anëtarëve dhe mbështetësve të tyre (i ashtuquajturi nacionalizëm etnik). Partitë më të mëdha maqedonase dhe shqiptare ende dominohen nga etnopolitika si kursi kryesor i politikës, përkatësisht partitë politike zakonisht u drejtohen vetëm votuesve maqedonas ose shqiptarë. Në të njëjtën kohë, partitë e mëdha maqedonase më së shpeshti flasin vetëm në gjuhën maqedonase, ndërsa partitë shqiptare vetëm në gjuhën shqipe, dhe në pjesën më të madhe platformat zgjedhore të fundit kanë për qëllim vetëm promovimin e statusit dhe të drejtave të shqiptarëve etnikë në Republikën e Maqedonisë së Veriut pa elaborim më të madh të pikëpamjeve për çështje të tjera sociale si zhvillimi ekonomik, politikat sociale, kujdesi mjedisor, etj.

Kjo retorikë ishte veçanërisht e pranishme në periudhën parazgjedhore dhe gjatë fushatës për zgjedhjet presidenciale dhe parlamentare në vitin 2024. Pothuajse të gjitha partitë kryesore politike kanë dalë në zgjedhje me teza kombëtare për të mbrojtur interesat e popullit. VMRO-DPMNE-ja kryesisht akuzoi LSDM-në për patriotizëm të pamjaftueshëm, ndërsa LSDM-ja pretendoi se me VMRO-DPMNE-në, Republika e Maqedonisë së Veriut do të kthehej në kohë më të errëta. Midis partive shqiptare, deklaratat ishin të shpeshta për të theksuar se cila parti ose aktor politik kontribuoi më shumë në promovimin e të drejtave të shqiptarëve në Republikën e Maqedonisë së Veriut, dhe cila parti ose politikan shqiptar u shërbente interesave të politikanëve maqedonas, dhe kështu kritikohej një parti e veçantë maqedonase.

[42] Cambridge Dictionary. (n.d.). Super-patriotism. Marrë më 21 janar 2025, nga https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/super-patriotism

[43] Enciklopedia Britannica (n.d.). *Nationalism*. Marrë më 10 janar 2025, nga https://www.britannica.com/topic/nationalism

Në paraqitjen publike të Krenar Llogës, atëherë ministër i Drejtësisë dhe sekretar i degës së partisë politike Aleanca për Shqiptarët e udhëhequr nga Ziadin Sela, në një intervistë me TV Shenja (Facebook profil 23 shkurt 2024 LINK), ka narrativa të dëmshme të disa llojeve, përfshirë diskursin nacionalist. Ndër të tjera, ai kritikon se institucionet dhe aktorët politikë në Republikën e Maqedonisë së Veriut që janë pjesë e komunitetit maqedonas po punojnë kundër komunitetit shqiptar dhe marrëdhënieve të mira ndëretnike. Në intervistë midis deklaratave të tij, të dukshme janë komente të tilla si "Maqedonasit bojkotojnë kryeministrin" (duke iu referuar kryeministrit teknik Talat Xhaferi, i cili udhëhoqi qeverinë kalimtare për të organizuar zgjedhjet e vitit 2024) se Akademia e Shkencave dhe Arteve të Maqedonisë (ASHAM) është "një djep i serbizmit", dhe se

> ***presidenti i ASHAM-it që flet kundër balancuesit dhe për kthimin e shtetit unitar është babai i një anëtari të Unionit të Forcave të Reja të VMRO-DPMNE-së***

Ai gjithashtu në intervistë tha se "oligarkia maqedonase dhe shteti i thellë i Maqedonisë kanë zënë kapur gjyqësor", dhe se

> ***supernacionalizmi maqedonas është i kamufluar me një pamje evropiane, me rroba evropiane ata duan të transformojnë instrumentet që na lejojnë të drejtat***

dhe se "zgjedhjet më 8 maj do të jenë fillimi i një përplasje të vërtetë midis maqedonasve dhe shqiptarëve."

Një diskurs specifik ndodh me zyrtarin e lartë të BDI-së Artan Grubi, i cili ishte gjithashtu një zyrtar i lartë qeveritar. Komunikimi i tij me publikun, edhe pse përgjithësisht shpesh ndiqte linjën e BDI-së, shpesh promovon stilin e tij personal që është më provokues dhe më i mprehtë, me cinizëm dhe ironi, duke kontribuar në polarizim më të madh në shoqëri.

Në një nga postimet (Facebook profili, 20 prill 2024 LINK) në të cilin Artan Grubi bën thirrje për pjesëmarrje në tubimin e BDI-së më 21 prill, opozita shqiptare akuzohet se nuk reagoi ndaj deklaratave të Mickoskit, VMRO-DPMNE-së dhe Levicës sepse nuk guxojnë sepse u është thënë:

> ***Hesht, zërin mos ua dëgjoj! Maqedonia vetëm e maqedonasve, për VMRO-në dhe Levicën, VLEN mund të jetë e VLEFSHME, por nuk e kalon vijën e Frontit, Frontit për Barazi, Frontit për Integrim, Frontit Evropian. Dilni në shesh, merrni me vete të gjithë ata që njihni, ftoni të gjithë, le të jehojë kënga e Shkurtes dhe Ilirit [44] bashkë me zërat tanë nga mesi i Shkupit në veshët e atyre që nuk duan ta dëgjojnë bashkë me mercenarët e tyre në opozitën "shqiptare".***
> ***E diel, 21 prill, ora 20:00, Sheshi Maqedonia, Shkup.***

Me një diskurs të tillë që glorifikon etninë e tij, BDI promovohet si mbrojtëse e interesave të shqiptarëve, si luftëtare më e madhe për të drejtat dhe statusin e shqiptarëve në Republikën e Maqedonisë së Veriut, sesa opozita shqiptare, e cila e kritikon atë ashtu siç kritikon VMRO-DPMNE-në që nuk janë parti politike që kujdesen për mirëqenien e shqiptarëve, që kontribuojnë në përhapjen e fjalës nxitëse dhe polarizimit në shoqëri dhe forcimin e qasjes nacionaliste ndaj politikës.

Në kanalin e dytë të shërbimit publik, MTV 2, u transmetua një deklaratë nga Bujar Osmani, ministri i atëhershëm i Punëve të Jashtme dhe kandidati presidencial i BDI-së, i cili përmban elemente të nacionalizmit:

> ***VMRO-DPMNE dhe aleatët e tyre përsërisin teza nacionaliste çdo ditë, koketojnë me rryma pro-ruse, kërcënojnë hapur luftën e lavdishme në vitin 2001, nxisin tensione midis komuniteteve etnike dhe fetare të vendit.***

[44] Ilir Shakiri është këngëtar i këngëve patriotike nga Kosova. Kënga "Mora fjalë" është një këngë shumë e njohur shqiptare në Republikën e Maqedonisë së Veriut, Kosovë, Shqipëri dhe këndohet në shumë festa, festa publike dhe është si një himn i dytë midis shqiptarëve, dhe veçanërisht dëgjohet dhe këndohet kur luan futboll Shqipëria.

Deklaratat në të cilat aktorët politikë i cilësojnë kundërshtarët e tyre politikë për nacionalizëm duhet të mbështeten me argumente, në mënyrë që të ndihmohet publiku të kuptojë kontekstin politik dhe dëmet e narrativës, në vend që të zëvendësojë tezat. Duhet të jenë shumë të kujdesshëm me deklaratat që prekin ndjenjat kombëtare në një shoqëri multietnike, sepse një diskurs i tillë mund të prodhojë pasoja të rënda. Për më tepër, mediat, si ndërmjetës midis aktorëve politikë dhe publikut, kanë përgjegjësi të sigurojnë komunikim të saktë dhe të ekuilibruar. Ato nuk duhet të kontribuojnë në përhapjen e diskursit të dëmshëm politik, ndërsa nëse e përhapin atë, është e nevojshme të shpjegohet dëmi prej tij dhe të theksohet se cilat parime të komunikimit politik shkelen. Kështu, të gjithë gazetarët duhet të respektojnë Kodin e Etikës, të udhëhequr nga parimet e profesionalizmit, objektivitetit dhe përgjegjësisë ndaj publikut

Në një shoqëri multietnike siç është Republika e Maqedonisë së Veriut, është një praktikë e njohur e aktorëve politikë të përdorin retorikën nacionaliste, e cila lehtë mund të inkurajojë mobilizimin e qytetarëve për të protestuar për një kauzë të veçantë ose votuesit për një opsion të veçantë politik. Publikut shpesh i serviret patriotizmi dhe nacionalizmi ekstrem i kombinuar me populizmin, i cili mund të kontribuojë në një ndarje më të madhe në shoqëri dhe, në vend të promovimit të komunikimit publik, të normalizojë fjalimin që shkakton intolerancë.

Aktorët politikë, ata që janë në funksione dhe ata që pretendojnë të marrin detyrën duhet të jenë model i promovimit të kulturës së tolerancës dhe bashkëjetesës midis komuniteteve të ndryshme, në vend që të kontribuojnë me deklaratat e tyre në nxitjen e intolerancës ndëretnike dhe normalizimin e diskursit të dëmshëm politik në komunikimin publik.

16. POPULIZMI

Populizmi *është një filozofi politike që përfaqëson ose përpiqet të tregojë se përfaqëson interesat e njeriut të zakonshëm*[45].

Populizmi është i lehtë përdorim, sepse është "një kornizë komunikimi që synon njerëzit, identifikohet me ta dhe pretendon të flasë në emër të tyre... një lloj kornize themelore në të cilën mund të paketohen një larmi temash"[46].

Komunikimi politik përcaktohet nga synimet për të ndikuar në mjedisin politik, sepse faktori kryesor që e bën komunikimin "politik" nuk është burimi i mesazhit, por përmbajtja dhe qëllimi i tij[47]. Komunikimi efektiv i aktorëve politikë që marrin vendime në emër të qytetarëve, si dhe të atyre që pretendojnë të udhëheqin institucionet, janë veçanërisht të rëndësishëm në kohë krize, në kohë zgjedhjesh ose gjatë proceseve kyçe strategjike për vendin. Në kohë të tilla, është më e lehtë të perceptohen qëllimet, kapacitetet, kujdesi për interesin publik dhe kujdesi për qytetarët. Praktika na tregon se aktorët politikë komunikojnë shumë më shpesh informacione që mund të konsiderohen populiste, si dhe informacione

[45] Instituti për Studime të Komunikimit. (2023). Fjalor digjital për edukim mediatik. Marrë më 21 janar 2025, nga https://recnik.medium.edu.mk/

[46] Jagers, J., & Walgrave, S. (2016). Populism as political communication style: An empirical study of political parties' discourse in Belgium. во T. Aalberg, F. Esser, C. Reinemann, J. Strömbäck, & C. H. de Vreese (Eds.), *Populist political communication in Europe* (p. 13). Routledge. https://doi.org/10.4324/9781315623016

[47] McNair, B. (2017). An introduction to political communication (6th ed.). Routledge. https://doi.org/10.4324/9781315750293

në të cilat publiku ka një interes të madh, dhe ato nuk janë gjithmonë informacione që janë në interes të publikut, që përfshijnë "të drejtat dhe detyrimet e individëve dhe komunitetit ndaj shtetit, si dhe detyrimet e institucioneve shtetërore për të mbrojtur dhe promovuar disa të drejta të përfshira në ligj (kushtetutë, ligje, akte nënligjore, traktate ndërkombëtare, etj.)"[48]. Në këtë drejtim, megjithëse politikanët pritet të publikojnë informacion të saktë dhe të verifikuar, të komunikojnë politika, qëndrime dhe informacione që janë në interes të publikut, përvoja tregon se populizmi është në rritje.

Hulumtimi tregoi se populizmi është dukshëm i pranishëm në deklaratat e aktorëve politikë në Republikën e Maqedonisë së Veriut. Populizmi u detektua pothuajse në të gjitha partitë, veçanërisht në ato më të mëdha. Karakteristika kryesore është se veçanërisht temat sociale dhe ekonomike, por edhe temat e korrupsionit u shfrytëzuan për të ndërtuar një narrativë populiste. Këtu protagonistët politikë paraqiten si të afërt me popullin, kuptojnë problemet e tyre, në krahasim me "të tjerët" që i përkasin elitës dhe strukturave kriminogjene që kujdesen vetëm për interesat e tyre.

Sipas partive në pushtet LSDM dhe BDI, ata po e çojnë vendin në drejtimin e duhur, drejt së ardhmes evropiane të Republikës së Maqedonisë së Veriut. LSDM promovohet si aleat dhe shpëtimtar i qytetarëve, ndërsa për VMRO-DPMNE konsideron se është "antievropiane", "anti-demokratike", "anti-BE", "bllokuese e integrimit evropian", por pa shpjeguar pse është opsioni evropian dhe kundërshtarët nuk janë, duke përhapur kështu vetëm diskursin populist.

Një shembull në të cilin përdoret një temë sociale – ndërtimi i banesave sociale që ndërtohet nga fondet e shtetit, pra nga buxheti publik i financuar nga të gjithë qytetarët, përdoret nga partia e atëhershme në pushtet për të mbledhur pikë politike. Partia publikon një deklaratë (faqja zyrtare e LSDM-së 19 nëntor 2023 LINK) në të cilën në vend të informacionit dhe shpjegimit të masave dhe politikave të ndërmarra, fokusi është se po ndërtohet ndërtesa më e madhe me 312 apartamente në Komunën e Butelit. Shtohet se

> ***Për LSDM-në, të gjithë janë të rëndësishëm, kujdesi i të gjithëve është i rëndësishëm. Në krahasim me kohën e DPMNE-së, vlera e kësaj ndërtese prej 10 milionë euro është e barabartë me 4 monumente luanë, nga Shkupi 2014. Ky është një dallim thelbësor midis LSDM-së dhe DPMNE-së. LSDM-ja kujdeset për një jetë më të mirë për qytetarët, DPMNE-ja për monumentet. LSDM-ja nuk mbjell palma dhe shelgje në Vardar, por investon në nevojat e qytetarëve.***

[48] Гоцевски, Д., & Илиевска, Ф. (2015). *Dekonstruktimi i konceptit të interesit publik në Republikën e Maqedonisë: (keq)përdorimi në emër të qytetarëve.* Shkup: Instituti për Studime të Komunikimit.

Njoftimet që publikojnë vetëm shifra të caktuara të rezultateve pozitive për punën e aktorëve të caktuar politikë shërbejnë për promovimin e tyre dhe për të mbushur hapësirën informative, pa dhënë cilësi shtesë në mbulimin mediatik për një temë specifike të punës së qeverisë ose aktorëve kryesorë politikë.

Në postimet populiste të LSDM-së, partia zakonisht vendoset në anën e popullit, se opsioni i tyre politik sjell stabilitet dhe zhvillim në vend, ndryshe nga kundërshtarët politikë. Deklaratat populiste shpesh gjenden midis disa zyrtarëve të LSDM-së, si nga kryetari i partisë ashtu edhe nga zyrtarë qeveritarë, deputetë ose kandidatë për poste publike.

Ministrja e atëhershme e Kulturës Bisera Kostadinovska-Stojçevska në një postim në profilin e saj zyrtar në Facebook komentoi një deklaratë të kreut të atëhershëm të VMRO-DPMNE-së, Hristijan Mickoski, në lidhje me koalicionet e mundshme me disa parti, përfshirë Levicën. Në njoftim, ajo i referohet Levicës dhe VMRO-DPMNE-së si partnerë të mundshëm të koalicionit që ndajnë të njëjtat vlera dhe "nga një partner i botës demokratike, i Shteteve të Bashkuara dhe BE-së" ata

> ***duan ta kthejnë vendin në kohën kur ishte i izoluar dhe i kapur. Kjo do të sjellë pasiguri ekonomike, pengesa dhe bllokime. Qytetarët nuk i pëlqejnë politikanët anti-evropianë. Qytetarët duan politikanë që punojnë për një të ardhme të sigurt, paga më të larta, standarde më të mira jetese, në mënyrë që të rinjtë të mund të ndërtojnë të ardhmen e tyre në një shtet evropian, në shtëpi, në atdheun e tyre"***
> ***(postimi në Facebook nga Bisera Kostadinovska-Stojçevska 26 nëntor 2023, LINK).***

Te VMRO-DPMNE-ja, në diskursin populist, përveç vërshimeve të përgjithshme të aktorëve politikë që ata punojnë për interesat e popullit, për mirëqenien e të gjithëve dhe të gjithë shoqërisë, ekziston edhe një ton patriotik, në të cilin partia shfaqet edhe si mbrojtëse e identitetit kombëtar. Për më tepër, Qeveria pretendon se nuk punon për qytetarët dhe promovon ideologjinë e VMRO-DPMNE-së si më të mirë se ajo e kundërshtarëve politikë – LSDM-së.

Një shembull i diskursit populist është mesazhi i liderit të VMRO-DPMNE-së Hristijan Mickoski drejtuar qytetarëve para heshtjes zgjedhore për raundin e dytë të zgjedhjeve presidenciale (njoftimi në Facebook, 6 maj 2024, LINK). Nën titullin "MESAZH PËR ÇDO QYTETAR TË MAQEDONISË", VMRO-DPMNE promovon ofertën e saj, duke kritikuar kundërshtarët politikë. Teksti thotë se

> ***"ne angazhohemi dhe japim fjalën tonë se nuk do t'ju zhgënjejmë"; "rruga do të jetë e vështirë, por nuk ka asnjë pengesë që së bashku nuk do të mund ta kapërcejmë"***

Gjithashtu në mënyrë populiste thuhet se

> ***ne qëndrojmë në prag të një kapitulli të ri në historinë e kombit tonë, për të kapur këtë moment me guxim dhe vendosmëri, dhe me kokën lart, krenarë t'i mposhtim së bashku!***

Mesazhi është një diskurs populist, ku nuk paraqiten hapat konkretisht se si do të arrihen ndryshimet, si do të bëhet një mjedis më i mirë për zhvillimin e shoqërisë dhe qytetarëve, por përdoren përgjithësime me premtimin e mirëqenies dhe kujdesit për qytetarët, me kritika ndaj kundërshtarit politik. Qasja e zakonshme populiste ku përdoret retorika që mund të mbulojë "në mënyrë elastike" një mori temash, pa shpjeguar në mënyrë specifike vendimet, politikat ose hapat e politikave. Në të kundërt, diskursi populist që haset në partinë politike Levica, zakonisht gjendet në dikotominë e një klase të pretenduar punëtore kundrejt elitizmit.

Gjatë promovimit të profesoreshës Biljana Vankovska si kandidate presidenciale e Levicës (faqja zyrtare, 7 shkurt 2024, LINK), thuhet se

> ***Levica hedh një dorezë në fytyrën e partive borgjeze dhe hyn në #Luftë në zgjedhjet presidenciale! Në këtë orë historike, ne propozojmë Biljana VANKOVSKA, një majtiste e shquar që ka mbrojtur shtetësinë maqedonase, si kandidate për presidente"***

Teksti përmban shprehje populiste, me të cilat Levica ngrihet si një parti që punon për interesin shtetëror kundër partive të tjera politike dhe se ata janë përfaqësues të "popullit" - klasës punëtore, si dhe se qëllimi është "Të marrim Maqedoninë nga elitat" dhe ta kthejmë atje ku e ka vendin "në duart e popullit!", domethënë Levica, duke ndjekur ideologjinë e majtë, paraqitet si një parti që nuk është pjesë e elitave politike, por është së bashku me popullin.

Midis partive shqiptare, gjuha populiste përfaqësohet në kuadrin e asaj se kush punon më shumë për interesat e shqiptarëve në Republikën e Maqedonisë së Veriut. Për shembull, partitë e opozitës shqiptare ia drejtojnë deklaratat e tyre BDI-së, ndërsa Vlen promovohet si koalicion pro-evropian. Deklarata të tilla janë veçanërisht të shpeshta pasi që nga fillimi i vitit 2024 tashmë ka pasur një bashkim të partive të opozitës shqiptare si kundërpeshë ndaj partisë kryesore shqiptare në pushtet BDI dhe paraqitjes së tyre të përbashkët gjithnjë e më të spikatur. Kështu që ata përdorën të gjitha paraqitjet dhe ngjarjet publike për të promovuar agjendën e tyre.

Në një nga deklaratat e Vlen të dhëna në një konferencë shtypi (postim në Facebook, 23 shkurt 2023 LINK), thuhet se BDI pretendon në mënyrë të rreme se është për BE dhe kundër ndikimit rus. BDI paraqitet si strukturë elitare dhe korruptive, ndryshe nga Vlen, dhe thuhet se

> ***Çdo ditë e më shumë qytetarë po i bashkohen koalicionit të vërtetë proevropian, duke iu bashkuar koalicionit opozitar VLEN. Kjo është arsyeja pse Arben Taravari do të fitojë bindshëm si kandidat presidencial, sepse qytetarët e dinë se kush VLEN! Më 8 maj, guri që përpiqeni të hidhni ndaj të tjerëve do të bjerë mbi kokën tuaj dhe më 9 maj, vendi do të heqë qafe Rusinë, ndërsa fryma pro-evropiane dhe pro-amerikane do të triumfojë, sepse kjo është gjithçka që VLEN!***

Në një frymë të ngjashme është shembulli i publikimit të Alternativës (postimi në Facebook, 11 shkurt 2024, LINK) nga promovimi i koalicionit me një mesazh të shkurtër - një citat dhe një foto të liderit Afrim Gashi që u publikua si në profilin e tij ashtu edhe në atë të partisë

> ***Që nga sonte, beteja jonë politike është bërë edhe më e qartë. Pyetja në zgjedhjet e 8 majit do të jetë: "A jeni me Vuçiqin e Serbisë dhe Ali Ahmetin apo jeni me opozitën e përbashkët shqiptare – Bashkimin Evropian për Ndryshim dhe Albin Kurtin?". Nuk mund të jetë më pastër se kaq. Është gjithashtu më e lehtë të vendosësh.***

Populizmi bie në një nga narrativat më të lehta të dëmshme për përdorim sepse receta konsiston në komunikimin e mesazheve që do të ishin tërheqëse për elektoratin. Mesazhet janë sipërfaqësore, pa elaboruar se si zbatohet një masë ose politikë e veçantë, por përkundrazi duke u përqendruar në atë se sa një opsion ose aktorë të veçantë politikë kujdesen për popullin. Mund të shoqërohet me narrativa të tjera të dëmshme që amplifikojnë veprimin, duke krijuar kështu një pamje të paqartë midis publikut se cilat janë pikëpamjet kryesore të aktorëve politikë. Kështu, qytetarët janë të kufizuar në aftësinë e tyre për të formuar një pamje të plotë dhe të vërtetë të zhvillimeve shoqërore dhe ofertës politike, dhe kështu të bëjnë një zgjedhje të sinqertë kur ushtrojnë të drejtën e tyre demokratike, që është e drejta e votës.

VËZHGIME DHE REKOMANDIME

SHKELJET E STANDARDEVE ETIKE TË KOMUNIKIMIT POLITIK

Interneti dhe mediat e reja digjitale ofrojnë qasje të menjëhershme në informacion, të menjëhershme në informimin dhe rritjen e transparencës së partive dhe institucioneve politike, por në të njëjtën kohë kontribuojnë në përhapjen dhe komunikimin dinamik të narrativave të dëmshme. Hapësira online është një terren shumë pjellor për transmetimin e narrativave të dëmshme të krijuara nga aktorët politikë, duke krijuar një lloj të caktuar të kulturës politike që ndikon negativisht në proceset demokratike në shoqëri.

Aktorët politikë kanë një përgjegjësi të veçantë kur komunikojnë me publikun pasi mesazhet e tyre pasqyrojnë vlerat që ata përfaqësojnë, politikat që ata mbrojnë dhe vendimet që ata marrin në emër të qytetarëve. Kur aktorët politikë veprojnë njëkohësisht nga një pozicion pushteti, paraqitjet e tyre publike pasqyrojnë politikën shtetërore që udhëheqin dhe mënyrën se si ata menaxhojnë burimet e saj në emër të qytetarëve.

Si bazë për përcaktimin e narrativave të dëmshme të propaganduara nga aktorët politikë, hulumtimi "SHTET-NA" u udhëhoq nga disa dokumente që përcaktonin standardet dhe parimet për komunikim politik jodiskriminues dhe transparent, duke përfshirë:

- Deklarata e Përbashkët e OSBE-së për Lirinë e Shprehjes dhe Zgjedhjet në Epokën Digjitale 2020;
- Deklarata e përbashkët për politikanët dhe nëpunësit publikë dhe lirinë e shprehjes 2021, e lëshuar nga OSBE;
- Kodi i përforcuar i praktikës për dezinformata 2022, i lëshuar nga Bashkimi Evropian;
- Rekomandimi CM/Rec(2022)16 i Komitetit të Ministrave për Shtetet Anëtare (Këshilli i Evropës) i nxjerrë nga Këshilli i Evropës;
- Kodi i etikës për nëpunësit publikë të Qeverisë së Republikës së Maqedonisë;
- Kodi i sjelljes për funksionarët dhe anëtarët e LSDM-së[1].

Hulumtimi identifikoi disa shkelje më të zakonshme të standardeve dhe parimeve të komunikimit të përgjegjshëm dhe etik, ku narrativat e dëmshme më të përdorura nga aktorët politikë ishin minimi i besimit, përzgjedhja e njëanshme, sulmet në baza personale, populizmi dhe nxitja e ndarjeve.

SHKELJE E PARIMIT TË KOMUNIKIMIT NË MBËSHTETJE TË INTERESIT PUBLIK

Kur përdoren narrativa të dëmshme për të minuar besimin në institucione, aktorët politikë shpesh bëjnë pretendime për kundërshtarët politikë të korrupsionit, jotransparencës, të cilat nuk mbështeten nga fakte dhe argumente. Kjo mund ta çojë publikun në përfundime të gabuara dhe të minojë legjitimitetin e institucioneve demokratike, mediave ose zyrtarëve publikë, gjë që është thelbësore për një demokraci funksionale. Humbja e besimit në institucione dhe sistem reflektohet nga apatia, mungesa e interesit të qytetarëve për të qenë pjesë e ndryshimeve në shoqëri, demotivimi për pjesëmarrje në zgjedhje, por edhe perceptimi i publikut se të gjithë politikanët janë të njëjtë dhe qytetarët nuk mund të presin ndryshime pozitive në shoqëri.

Në një shoqëri ku qytetarëve shpesh u shërbehet informacion për punën korruptive, të paligjshme dhe jotransparente të aktorëve politikë, pa u mbështetur në mënyrë adekuate në fakte dhe argumente, krijohet një imazh negativ i efektivitetit të institucioneve dhe zvogëlohet besimi se institucionet janë funksionale. Ekspozimi i vazhdueshëm ndaj informacioneve në të cilat komunikohen lajme negative për situatën në shoqëri, punën e institucioneve, politikanëve që udhëheqin shtetin dhe ata që pretendojnë ta udhëheqin, mund të kontribuojë në një ndjenjë të përgjithshme të pasigurisë në mesin e popullatës.

PËRHAPJA E DEZINFORMATAVE DHE INFORMACIONEVE SELEKTIVE PËR PUBLIKUN

Përzgjedhja e njëanshme vërehet si një dukuri e shpeshtë në deklaratat e aktorëve politikë, duke paraqitur kështu të dhëna për një ngjarje që duket se konfirmon një pozicion, duke injoruar të dhëna të tjera që e hedhin poshtë atë pozicion. Në këtë mënyrë, publiku mund të çohet në përfundime të gabuara sepse aktorët politikë zgjedhin se cilat të dhëna do të shfaqin dhe nuk mund të formohet një pamje e plotë e veprimeve që kanë ndodhur ose qëndrimet që kanë politikanët.

Në përzgjedhjen e njëanshme, nëse aktorë të caktuar politikë kritikojnë kundërshtarët, për shembull, për mbrojtjen e interesave kombëtare, punën e paligjshme dhe korruptive, mënyrën e shpenzimit të parave të buxhetit, shpenzimet e bëra nga funksionarët, paratë e paguara për subvencione në bujqësi, privilegjet e funksionarëve, ndërkaq pa paraqitur fakte dhe argumente për të mbështetur pretendimet për paligjshmëri, tek qytetarët shkaktohet me vetëdije pasiguri dhe mosbesim.

Politikanët janë të detyruar të respektojnë standarde të caktuara në komunikimin publik dhe të jenë transparentë dhe të qasshme për mediat. Ato duhet të përfaqësojnë interesin publik në komunikim dhe nuk duhet të jenë burim dezinformimi dhe informacioni të paverifikuar. Aktorët politikë nuk duhet të përdorin gjuhën e urrejtjes ose gjuhë diskriminuese dhe të respektojnë dhe mbrojnë lirinë e fjalës. Mënyra në të cilën aktorët politikë komunikojnë shpreh identitetin e grupit të cilit i përkasin dhe audiencës së cilës i drejtohen.

GJUHA OFENDUESE, SULMET NDAJ PERSONIT DHE DEMONIZIMI I KUNDËRSHTARËVE POLITIKË NË PUBLIK

Gjuha e përdorur nga aktorët politikë pasqyron kulturën e tyre politike, mënyrën se si ata e shohin shoqërinë, identitetin e tyre, qëndrimet dhe politikat që ata mbrojnë dhe kulturën e sjelljes që promovojnë për publikun. Kur aktorët politikë përdorin sulme ndaj personalitetit dhe demonizimin e kundërshtarëve politikë, mund të kontribuojnë në polarizimin e mëtejshëm të

shoqërisë, për të provokuar emocione të forta negative, si dhe për të zhvlerësuar sistemin politik duke i lejuar qytetarët ta shohin politikën vetëm si një megdan për hakmarrje personale sesa një dialog konstruktiv.

Përdorimi i shpeshtë i narrativave të dëmshme që përmbajnë elemente të diskriminimit, sulmeve të personalitetit ose ndarjeve kontribuon në normalizimin e atmosferës së intolerancës dhe zvogëlimin e hapësirës për dialog publik të hapur dhe konstruktiv. Një gjuhë e tillë e pahijshme, që ka potencialin të ndikojë në kohezionin social në shoqëri, shkatërron të gjitha përpjekjet e individëve, grupeve dhe iniciativave qytetare për të punuar së bashku drejt një qëllimi të përbashkët – krijimit të një shoqërie gjithëpërfshirëse, të shëndetshme dhe demokratike.

PËRDORIMI I GJUHËS POPULISTE NË KOMUNIKIMIN PUBLIK

Diskursi populist shpesh vihet re në retorikën e aktorëve politikë kur e paraqesin veten si opsionin më të mirë për qytetarët. Partitë e ndryshme politike përdorin një temë tjetër përmes së cilës mund të promovohen më së miri se janë në anën e popullit dhe janë opsioni më i mirë për ta.

Përdorimi i retorikës populiste mund të kontribuojë në debatin e kufizuar publik në shoqëri, ku temat nuk do të diskutohen me fakte dhe argumente, por me emocione dhe pretendime sipërfaqësore. Populizmi mund të inkurajojë refuzimin e mendimeve të ekspertëve, fakteve shkencore dhe mendimit kritik që do të paraqitej si jashtë kontaktit me nevojat e qytetarëve, elitist, abstrakt dhe jorealist. Megjithëse në terma afatshkurtër populizmi mund të jetë efektiv, sepse komunikon drejtpërdrejt me qytetarët dhe në emër të popullit, në terma afatgjatë mund të kontribuojë në uljen e cilësisë së diskursit publik dhe në një deficit në zhvillimin demokratik.

PËRHAPJA E GJUHËS SË URREJTJES DHE GJUHËS DISKRIMINUESE

Retorika e ndarjeve dhe etiketimi i kundërshtarëve politikë në “ne - e mira” kundrejt “ju - e keqja” mund të ketë një ndikim më të gjerë në shoqëri. Përdorimi i narrativave të dëmshme në të cilat kundërshtarët politikë sulmohen lehtë mund të kontribuojë në thellimin e ndarjeve sociale, duke vënë kundër njëri-tjetrit grupet e mbështetësve politikë, votuesve ose komuniteteve Kur personat që kanë një ndikim të rëndësishëm në formimin e opinionit publik, siç janë aktorët politikë, përdorin një diskurs të tillë, pa u kritikuar, dënuar ose sanksionuar, deri te publiku më i gjerë dërgohet mesazh se sulmi ndaj individëve dhe grupeve të caktuara, përhapja e gjuhës së urrejtjes dhe gjuha diskriminuese janë të pranueshme nga shoqëria.

Mesazhet e ndarjes kontribuojnë në forcimin e polarizimit në shoqëri, normalizimin e komunikimit të dëmshëm politik, dhe gjithashtu mund të kontribuojnë në mosbesimin dhe rritjen e intolerancës midis komuniteteve të ndryshme në shoqëri, gjë që komplikon më tej mundësinë e dialogut konstruktiv dhe krijimin e një mjedisi demokratik në shoqëri.

SHKELJA E STANDARDEVE PROFESIONALE GAZETARESKE

Në procesin e monitorimit dhe përcaktimit të narrativave të dëmshme, si dhe shkeljeve dhe mosrespektimit të standardeve profesionale gazetareske, u morën në bazë rregulloret në fuqi që parashikojnë punën e mediave dhe garantojnë lirinë e shprehjes. Gjithashtu, nga pikëpamja e respektimit të standardeve dhe parimeve profesionale gazetareske, referimi themelor ishin kodet e shoqatave esnafe dhe manualet gazetareske:

– **Kodi i Gazetarëve të Maqedonisë** të Shoqatës së gazetarëve të Maqedonisë;
– **Udhëzime për raportimin etik të mediave online (Zbatimi i Kodit të gazetarëve në sferën online)** të Këshillit për etikë në media në Maqedoni;
– Vlerat, standardet dhe praktikat profesionale të përshkruara në **Doracakun e Interesit publik në gazetari** të Institutit për studime të komunikimit;
– Manuali për gazetarët dhe redaktorët **njeh dhe parandalon: Mjetet gazetareske për trajtimin e dezinformatave** të Institutit për Studime të komunikimit.

Gjatë procesit të analizës, ishte e rëndësishme të përcaktohej se si gazetarët i trajtojnë temat, nëse ato ofrojnë kontekst, perspektiva të balancuara dhe nëse i kontrollojnë deklaratat para publikimit.

Vëmendje e veçantë iu kushtua identifikimit të rasteve kur mediat, pavarësisht ndjekjes formale të rregullave, siç është sigurimi i hapësirës për të gjithë aktorët politikë të parashikuar në Kodin Zgjedhor, ishin ende një hallkë e rëndësishme në përhapjen e narrativave të dëmshme përmes transmetimit jokritik të deklaratave ose duke përjashtuar zërat që mund të ofrojnë një perspektivë tjetër, dhe kështu potencialisht të prishin pluralizmin politik në raportim. Në raste të tilla, mungesa e qasjes profesionale gazetareske shumë shpesh rezulton në minimin e interesit publik dhe informacionit të paanshëm.

TRANSMETIM JO KRITIK I AKUZAVE DHE INFORMACIONEVE TË PAPLOTA DHE TË PAKONFIRMUARA

Shumica e narrativave të dëmshme që u regjistruan gjatë monitorimit të stacioneve televizive dhe mediave online rrjedhin nga aktorët politikë, dhe gazetarët më së shpeshti i kanë përcjellë këto narrativa pa asnjë ndërhyrje ose duke mbajtur anë, përveç në raste të rralla kur gazetari e ka përcjellë narrativën e dëmshme duke treguar pajtim ose mospajtim.

Kjo tregon se gazetarët shpesh marrin rolin vetëm të transmetuesve pasivë të informacionit, në vend të ndërmjetësve aktivë që analizojnë dhe rishqyrtojnë në mënyrë kritike deklaratat e aktorëve politikë. Sipas nenit të parë të Kodit të Gazetarëve të Maqedonisë, "[...] Gazetari duhet të publikojë informacione të sakta, të verifikuara dhe të mos fshehë të dhëna thelbësore ose të falsifikojë dokumente. Nëse informacioni nuk mund të konfirmohet, ose bëhet fjalë për supozim përkatësisht spekulim, kjo duhet thënë dhe publikuar. Saktësia e informacionit duhet të kontrollohet sa të jetë e mundur.[49]"

[49] Shoqata e Gazetarëve të Maqedonisë. (2001). Kodi i Gazetarëve të Maqedonisë. Marrë më 18 nëntor 2024, nga https://znm.org.mk/kodeks-na-novinarite-na-makedonija/

Monitorimi tregoi se kishte shembuj kur media zbatoi një qasje të njohur si "ai tha, ajo tha", duke përcjellë deklaratat dhe akuzat e palëve në mënyrën se si u thanë dhe duke vlerësuar kështu se ata kishin përmbushur standardet e objektivitetit dhe ekuilibrit, duke u dhënë hapësirë të barabartë të gjithë palëve të interesuara.

Për fat të keq, kjo praktikë çon në raportim sipërfaqësor, i cili vetëm gjoja plotëson kriteret e objektivitetit dhe ekuilibrit. Duke transmetuar deklarata pa analizë ose kontroll të fakteve, media rrezikon të legjitimojë propagandën, populizmin dhe manipulimin. Kjo qasje jokritike i lë qytetarët pa kontekstin e nevojshëm dhe pa një kuptim të kompleksitetit të temave, gjë që ndikon në ndërgjegjësimin e tyre. Në vend të objektivitetit real, fitohet një neutralitet që nuk pasqyron marrëdhëniet reale të pushtetit dhe imazhin real.

Detyra kryesore e gazetarit, siç thekson pika e parë e Kartës Globale për Etikën e Gazetarëve të Federatës Ndërkombëtare të Gazetarëve, është të "respektojë faktet dhe të drejtën e publikut për të ditur të vërtetën[50]". Në këtë proces, siç thuhet në hyrjen e kësaj Karte, përgjegjësia që gazetari ka ndaj publikut është shumë më e madhe sesa përgjegjësia ndaj autoriteteve ose punëdhënësve. Në mënyrë që e vërteta të arrijë tek qytetarët dhe të arrijë objektivitetin dhe ekuilibrin e vërtetë, gazetarët duhet të marrin një rol aktiv në kontrollin e fakteve, ekspozimin e narrativave manipuluese dhe sigurimin e një konteksti që lejon publikun të perceptojë informacionin nga aspekte të shumta. Nëse informacioni nuk mund të konfirmohet, ose bëhet fjalë për supozim, përkatësisht spekulim, kjo duhet thënë dhe publikuar.

TRANSMETIMI JO KRITIK I DEKLARATAVE QË PËRHAPIN PANIK DHE FRIKË DHE MINOJNË BESIMIN NË INSTITUCIONE

Ka shembuj kur mediat raportuan në mënyrë jokritike deklaratat e palëve të interesuara politike në situata ku ato kishin për qëllim të shkaktonin frikë dhe panik, duke ndikuar gjithashtu në besimin e qytetarëve në institucione. Nëpërmjet narrativave të tilla që theksojnë ndarjen në "tanët" dhe "tuajt", u nxitën ndarjet dhe mosmarrëveshjet, si dhe efekti i rrezikut të vazhdueshëm të humbjes së shtetit, kërcënimeve të ndikimeve të jashtme, shkatërrimit të indit kombëtar ose braktisjes së agjendës evropiane.

Në një atmosferë politike të elektrizuar siç janë zgjedhjet, mediat duhet të jenë shumë të kujdesshme se si do të përcjellin deklaratat politike, të shmangin sensacionalizmat dhe ekskluzivitetin e rremë, por gjithashtu të jenë të vetëdijshëm se zgjedhja e fjalëve, terminologjia dhe inkuadrimi i ngjarjeve ndikon në situatën në shoqëri dhe reflektohet tek qytetarët. Kjo është veçanërisht e rëndësishme kur deklaratat politike kanë potencialin për të provokuar intolerancë, gjuhë urrejtjeje ose për të inkurajuar ndarje midis grupeve të ndryshme shoqërore. Është përgjegjësia e medias të sigurojë raportim objektiv, të ekuilibruar dhe etik që nuk përforcon paragjykimin ose nxit diskriminimin.

Kjo theksohet edhe nga Karta Globale për Etikën e Gazetarëve të Federatës Ndërkombëtare të Gazetarëve, e cila thotë se "Gazetarët, përmes shkëmbimit të informacionit ose mendimeve, nuk do të kontribuojnë në përhapjen e urrejtjes ose paragjykimit dhe do të bëjnë gjithçka në fuqinë e tyre për të shmangur përhapjen e diskriminimit për shkak të origjinës gjeografike, sociale ose etnike, racës, seksit, orientimit seksual, gjuhës, fesë, aftësisë së kufizuar, arsyeve politike dhe të tjera.[51]"

[50] International Federation of Journalists (IFJ). (n.d.). Global Charter of Ethics for Journalists. Marrë më 18 nëntor 2024, nga https://www.ifj.org/fileadmin/user_upload/Global_Charter_of_Ethics_EN.pdf

[51] International Federation of Journalists (IFJ). (n.d.). Global Charter of Ethics for Journalists. Marrë më 18 nëntor 2024, nga https://www.ifj.org/fileadmin/user_upload/Global_Charter_of_Ethics_EN.pdf

Gjithashtu, Udhëzimet për Raportimin Etik të Mediave Online theksojnë se mediat, kur raportojnë për akuzat e ndërsjella të subjekteve politike, do të përpiqen të raportojnë në mënyrë objektive dhe të paanshme, por edhe se ata vetë "do të shmangin përdorimin e retorikës dhe akuzave nxitëse[52]."

DISKURS JASHTËZAKONISHT TENDENCIOZ DHE MOSRESPEKTIM I THEKSUAR I STANDARDEVE PROFESIONALE

Raportimi nga proceset politike, dhe veçanërisht nga zgjedhjet, duhet të jetë i paanshëm dhe i ekuilibruar, ndërsa "gazetari duhet të sigurojë distancë profesionale nga subjektet politike[53]." Për fat të keq, kjo distancë profesionale nuk është gjithmonë kështu. Ndërsa në disa raste raportimi i njëanshëm është lehtësisht i dallueshëm për shkak të qasjes së theksuar tendencioze, në të tjerat ai fshihet përmes mënyrës së inkuadrimit të kronikave, zgjedhjes së burimeve dhe bashkëbiseduesve dhe një sërë praktikash të ngjashme që ndikojnë në mënyrë delikate në publik dhe krijojnë një pamje të shtrembëruar të proceseve politike. Këto praktika jo vetëm që dëmtojnë besimin në media, por gjithashtu kërcënojnë demokracinë duke manipuluar opinionin publik.

Ky rol i gazetarit është në kundërshtim me standardet gazetareske dhe bie ndesh me parimet e profesionalizmit, paanshmërisë dhe ekuilibrit. "Të gjithë gazetarët kanë mendimet e tyre personale, por për të mundësuar mbulimin gjithëpërfshirës dhe profesional të lajmeve dhe ngjarjeve aktuale, ata duhet të ngrihen mbi pikëpamjet e tyre personale," thuhet në Parimet etike dhe profesionale të RTM-së për mbulimin mediatik të proceseve zgjedhore.[54] Sipas këtyre parimeve të publikuara nga Shërbimi Publik në vitin 2016, është shumë e rëndësishme të vendoset një ekuilibër në raportim, domethënë të kujdeset që programet të mos jenë "pro ose kundër ndonjë partie, koalicioni ose kandidati. Balanca duhet të arrihet si në aspektin cilësor ashtu edhe në atë sasior.[55]"

Raportimi i mediave për programet partiake ose debatet midis kandidatëve "duhet të jetë në një mënyrë që u lejon qytetarëve të bëjnë një krahasim dhe të nxjerrin konkluzione bazuar në të vetë,[56]" thekson Doracaku për raportimin etik të zgjedhjeve.

[52] Këshilli për etikë në media në Maqedoni. (2021). Udhëzime për raportimin etik të mediave online - (Zbatimi i Kodit të Gazetarëve në sferën online). Nga 29 nëntor 2024

[53] Shoqata e Gazetarëve të Maqedonisë. (2001). Kodi i Gazetarëve të Maqedonisë. Marrë më 18 nëntor 2024, nga https://znm.org.mk/kodeks-na-novinarite-na-makedonija/

[54] Radiotelevizioni i Maqedonisë (n.d.). MRT Parimet etike dhe profesionale për mbulimin mediatik të proceseve zgjedhore. Marrë më 29 nëntor 2024, nga https://semm.mk/wp-content/uploads/2014/10/Eticki-kodeks-na-MTV1.pdf

[55] Radiotelevizioni i Maqedonisë (n.d.). MRT Parimet etike dhe profesionale për mbulimin mediatik të proceseve zgjedhore. Marrë më 29 nëntor 2024, nga https://semm.mk/wp-content/uploads/2014/10/Eticki-kodeks-na-MTV1.pdf

[56] Tuneva, M., Çadikovski, M., Bislimi, N., Janevska, E. (2020). Manual për raportimin etik të zgjedhjeve. Shkup: Shoqata e Gazetarëve të Maqedonisë. Marrë më 29 nëntor 2024, nga https://znm.org.mk/wp-content/uploads/2021/04/prirachnik-za-etichko-izvestuvane-od-izbori-vo-severna-makedonija.pdf

PËRDORIMI I FJALORIT TË PAPËRSHTATSHËM, FYERJET DHE DEMONIZIMI I KUNDËRSHTARËVE POLITIKË

Fyerjet dhe demonizimi ndaj kundërshtarëve politikë ishin një nga specifikat e këtyre zgjedhjeve politike. Shumë tema serioze, të rëndësishme për qytetarët dhe shoqërinë, sesa përmes debatit të vërtetë, u ndoqën përmes fyerjeve dhe akuzave politike. Kjo qasje, e bazuar në fyerje dhe demonizim, jo vetëm që minon parimet themelore demokratike, por gjithashtu krijon një atmosferë intolerance që mund të zvogëlojë besimin e publikut në procesin politik.

Liria e fjalës është e drejtë e të gjithëve, përfshirë politikanët dhe figurat publike, dhe gazetari duhet të sigurojë qasjen e tij në hapësirën mediatike. Por një e drejtë e tillë në asnjë rast nuk duhet të nënkuptojë leje për fjalë të pahijshme, fyerje dhe demonizim. Nëse aktorët politikë tashmë kanë harruar parimet e komunikimit politik korrekt dhe të denjë, gazetaria profesionale ka për detyrë të ndërhyjë, të dënojë një narrativë të tillë dhe ta sfidojë atë.

Roli i gazetarit në situata të tilla është thelbësor për ruajtjen e parimeve demokratike dhe interesit publik. Kur deklaratat politike janë të papërshtatshme ose përmbajnë fyerje, është përgjegjësia e gazetarëve t'i përcjellin ato në kontekst, t' i analizojnë dhe t'i dekonstruktojnë, në mënyrë që publiku të marrë informacion, por edhe të kuptojë dëmin nga një dialog i tillë.

Në raste të tilla, media ka një detyrë të dyfishtë: të respektojë të drejtën e fjalës së lirë, por edhe të parandalojë përhapjen e gjuhës së urrejtjes, vulgarizmave dhe gjuhës së pahijshme. Kjo është veçanërisht e rëndësishme gjatë fushatave zgjedhore, kur besimi i publikut në institucione vihet në test. Gazetaria profesionale duhet të njohë potencialin për përshkallëzimin e retorikës politike dhe të marrë një rol aktiv në dënimin e këtij lloji të narracionit.

REKOMANDIME PËR AKTORËT POLITIKË

01

Politikanët duhet të kontribuojnë për një mjedis të shëndetshëm dhe konstruktiv politik të dialogut në interes të shoqërisë në tërësi.

Narrativat e dëmshme në komunikimin politik krijojnë një sferë publike toksike dhe kontribuojnë në thellimin e ndarjeve dhe intolerancës. Është një detyrim demokratik që politikanët të punojnë për të depolarizuar diskursin publik, çështjet komplekse të zhvillimit të shtetit nuk zgjidhen përmes zgjedhjes së "ne - e mira" kundrejt "ju - e keqja", kjo vetëm ndikon më tej në ndarjen midis qytetarëve, votuesve. Nevojitet diskutim, dialog i kundërshtarëve politikë.

Aktorët politikë duhet të përfshihen në diskutime, të synojnë dialog me kundërshtarët politikë, në vend që të kontribuojnë në ndarje më të mëdha, duke nxitur kështu diskutime produktive. Ata janë të detyruar të mos përhapin gjuhën e urrejtjes dhe gjuhën diskriminuese dhe të mos përdorin manipulime, dezinformata, informacione të pasakta dhe informacione keqdashëse, përhapjen e gënjeshtrave, sulm ndaj personalitetit, gjë që mund të rezultojë në rënie të besimit në procesin zgjedhor dhe në institucione[57].

02

Politikanët kanë përgjegjësi të jenë transparentë në komunikimin me publikun, të informojnë publikun në kohë, në mënyrë të saktë dhe të qartë për punën e tyre dhe në këtë mënyrë të kontribuojnë në parandalimin e përhapjes së dezinformatave.

Narrativat e dëmshme që nuk kanë transparencë dhe prova për të mbështetur pretendimet kufizojnë debatin publik konstruktiv. Retorika toksike mbivendos çështjet kryesore dhe e bën të pamundur hapjen e një dialogu në shoqëri se si të gjenden përgjigje për çështjet kryesore me interes publik.

Në këtë drejtim, aktorët politikë kanë detyrimin të respektojnë parimin e transparencës[58]. Politikanët kanë një përgjegjësi të lartë ndaj shoqërisë për shkak të funksioneve që kryejnë me besim të dhënë nga qytetarët dhe janë të detyruar të mbajnë një nivel të lartë transparence para publikut dhe mediave për çështje me interes publik. Transparenca konsiderohet si një nga parakushtet e rëndësishme në luftën kundër korrupsionit. Subjektet politike janë të detyruara në punën e tyre të ushtrojnë transparencë aktive dhe të publikojnë materiale të ndryshme që janë me interes për publikun.

[57] Instituti për Studime të Komunikimit. (2023). Standardet dhe parimet për komunikimin politik. ШТЕТ-НА. Marrë më 10 shkurt 2025, nga https://respublica.edu.mk/istrazhuvanje-shtetna/shtetni-narativi-i-indikatori/standardi-i-nachela-za-politichkata-komunikacija/

[58] Instituti për Studime të Komunikimit. (2023). Standardet dhe parimet për komunikimin politik. ШТЕТ-НА. Marrë më 10 shkurt 2025, nga https://respublica.edu.mk/istrazhuvanje-shtetna/shtetni-narativi-i-indikatori/standardi-i-nachela-za-politichkata-komunikacija/

Përdorimi i narrativeve të dëmshme, veçanërisht në kushtet kur bëhen pretendime për veprime të paligjshme dhe korruptive, pa paraqitur fakte dhe të dhëna ose pa paraqitur kallëzime penale në institucionet kompetente, e bëjnë komunikimin politik sipërfaqësor dhe sensacionalist, në vend se substancial. Prandaj, aktorët politikë duhet të kontribuojnë në promovimin e cilësisë së diskursit publik në një shoqëri demokratike dhe t'u mundësojnë votuesve të kenë qasje në informacion për çështjet kryesore me interes publik.

03

Politikanët kanë përgjegjësi përmes komunikimit me publikun të respektojnë dhe praktikojnë lirinë e shprehjes si një e drejtë dhe detyrim.

Kur politikanët përdorin narrativa të dëmshme për të shpërqendruar publikun, ata shmangin përgjigjet e pyetjeve reale me interes publik. Ndërsa kur ata janë përgjegjës ndaj publikut, përkatësisht komunikojnë me ndershmëri dhe integritet, mund të krijojnë një imazh para publikut si aktorë politikë të besueshëm që do të fitojnë besimin e publikut.

Politikanët duhet të respektojnë dhe praktikojnë veçanërisht lirinë e shprehjes pa shkelur të drejtat e të tjerëve, sepse mënyra se si komunikojnë në publik krijon bazën se çfarë lloj kulture politike do të krijohet në shoqëri. Politikanët duhet të jenë të hapur ndaj kritikave nga publiku, si dhe kritikave nga kundërshtarët politikë, por në të njëjtën kohë të komunikojnë me përgjegjësi kur kthehen në sulme ose paraqesin informacione për kundërshtarët e tyre në mënyrë që të jenë të saktë, të mbështetur nga fakte dhe argumente, pa cenuar dinjitetin dhe integritetin e personit tjetër.

Gjithashtu, aktorët politikë janë të detyruar të lejojnë publikun të ketë qasje në dokumente dhe të dhëna të rëndësishme, të tilla si statuti, struktura e partisë, mënyra e vendimmarrjes, raportet financiare dhe dokumentet e tjera përkatëse në lidhje me punën, duke demonstruar kështu përgjegjësi ndaj publikut për punën e tyre.

04

Funksionarët e zgjedhur dhe të emëruar, si dhe funksionarët e partisë, kanë detyrim në komunikim me publikun dhe mediat të praktikojnë komunikimin etik.

Politikanët kanë përgjegjësi në komunikimin e tyre me publikun të respektojnë parimin e komunikimit etik[59]. Partitë politike inkurajohen të miratojnë kode të sjelljes të cilat, ndër të tjera, i detyrojnë anëtarët, funksionarët, kandidatët dhe personat e zgjedhur dhe të emëruar të merren me fjalime që nxisin intolerancën, diskriminimin ose urrejtjen. Atyre u kërkohet gjithashtu të trajtojnë pjesëmarrësit me respekt në konferencat për shtyp, të praktikojnë trajtim të barabartë

[59] Instituti për Studime të Komunikimit. (2023). Standardet dhe parimet për komunikimin politik. ШТЕТ-НА. Marrë më 10 shkurt 2025, nga https://respublica.edu.mk/istrazhuvanje-shtetna/shtetni-narativi-i-indikatori/standardi-i-nachela-za-politichkata-komunikacija/

gjatë shtrimit të pyetjeve dhe të përmbahen nga etiketimi i punonjësve mediatik dhe aktivistëve të të drejtave të njeriut[60].

Kur veprojnë në cilësinë e përfaqësuesve të qeverisë, aktorët politikë janë të detyruar të respektojnë parimin e profesionalizmit dhe paanshmërisë në komunikim.[61] Politikanët që janë funksionarë të zgjedhur dhe të emëruar, përveç që kanë qasje në kanalet partiake të komunikimit, gjithashtu kanë qasje në kanalet zyrtare të komunikimit të institucioneve që ata menaxhojnë. Në këtë drejtim, duhet të përdorin kanalet e komunikimit të qeverisë për të informuar për politikat, vendimet dhe masat e qeverisë, në mënyrë që të sigurojnë një dallim të qartë midis punës së institucioneve dhe partive politike, përkatësisht të mos keqpërdorin kanalet e komunikimit të qeverisë për të promovuar qëllimet e partisë. Përveç kësaj, funksionarët e zgjedhur dhe të emëruar gjithashtu kanë qasje tek nëpunësit publikë përgjegjës për komunikimin në ato institucione. Kështu, nëpunësit duhet të jenë të paanshëm, të ruajnë objektivitetin dhe të vënë obligimet e shërbimit para interesave personale.

05

Aktorët politikë duhet të përdorin mediat sociale si një mjet për debat politik që do të karakterizohet me ndershmëri, punë të kryer në kohën e duhur, koncizitet dhe kreativitet, në vend të përhapjes së narrativave të dëmshme.

Mediat sociale janë një mjet efektiv për komunikim politik dhe mund të përdoren në mënyrë efektive nga aktorët politikë për të komunikuar drejtpërdrejt me një larmi audiencash. Por mediat sociale mund të kthehen gjithashtu në një arenë për përhapjen e narrativave të dëmshme, ofendimeve dhe sulmeve kundër kundërshtarëve politikë, madje edhe komuniteteve të caktuara në shoqëri, duke pasur parasysh numrin masiv të përdoruesve. Në këtë kuptim, politikanët duhet të praktikojnë komunikim të sjellshëm, qytetar, edhe kur përballen me kritika, për të shmangur fjalën nxitëse, veçanërisht pasi kanë mbështetës që lehtë mund të mashtrohen në retorikë toksike të komunikimit.

Politikanët gjithashtu duhet të përdorin mediat sociale për të marrë opinionin e publikut, jo vetëm për të promovuar informacionin në lidhje me punën e tyre dhe pikëpamjet e tyre. Ata mund t'i përdorin këto platforma për t'u angazhuar me votuesit e tyre, për të kërkuar fidbek dhe për të kuptuar perspektiva të ndryshme, duke demonstruar kështu një angazhim për të punuar për qytetarët, besimin e të cilëve e kërkojnë si votues në proceset zgjedhore.

[60] OSBE. (2021). Deklarata e Përbashkët për Politikanët dhe Zyrtarët Publikë dhe Lirinë e Shprehjes. Marrë më 10 janar 2025, nga https://www.osce.org/files/f/documents/9/4/501697_0.pdf

[61] Instituti për Studime të Komunikimit. (2023). Standardet dhe parimet për komunikimin politik. ШТЕТ-НА. Marrë më 10 shkurt 2025, nga https://respublica.edu.mk/istrazhuvanje-shtetna/shtetni-narativi-i-indikatori/standardi-i-nachela-za-politichkata-komunikacija/

06

Aktorët politikë nuk duhet të përdorin proceset zgjedhore si një mjet për sulme të personalitetit.

Sulmet e personalitetit më së shpeshti përmbajnë fyerje ndaj një personi të caktuar, sulm ndaj karakterit ose demonizim të një kundërshtari politik në një fushatë zgjedhore, në vend që të përqendrohen në një çështje të veçantë, përkatësisht një qëndrim ose politikë të mbrojtur nga kundërshtarët. Në një epokë të post të vërtetës ku komunikimi është i ngarkuar ndjeshëm me emocione, është shumë e lehtë për aktorët politikë të marrin vëmendjen e publikut nëse përdorin fyerje në baza personale ose nëse paraqesin anë negative ndaj personalitetit të kundërshtarit politik, sesa të paraqesin mendime të mbështetura nga fakte dhe argumente.

Kur politikanët përdorin taktika të tilla, ata bëjnë një shpërqendrim nga çështjet kryesore që përhapin narrativa të dëmshme dhe parandalojnë diskursin publik cilësor. Nëse një diskurs i tillë, në vend të dënimit, ose tolerohet ose kthehet në të njëjtën masë nga kundërshtarët, krijohet një atmosferë toksike, ku qytetarët si votues nuk mësojnë për ofertën politike në procesin zgjedhor, por janë dëshmitarë të armiqësive personale të politikanëve. Në këtë mënyrë, ekziston rreziku që qytetarët të dekurajohen nga pjesëmarrja politike, që besimi tek politikanët të bjerë dhe që procesi zgjedhor të shihet si një konkurrencë sipërfaqësore e personaliteteve, dhe jo si një ofertë e politikave dhe vendimeve.

Aktorët politikë kanë përgjegjësi të mos përdorin sulme ndaj personit, të mos krijojnë atmosferë toksike dhe të respektojnë parimin e komunikimit etik dhe parimin e mospërhapjes së gjuhës së urrejtjes dhe gjuhës diskriminuese[62].

Aktorët politikë janë aktorë kryesorë në jetën shoqërore që ndikojnë një numër të madh të qytetarëve me sjelljen e tyre dhe për këtë arsye është në interes të së mirës publike që politikanët të mos kontribuojnë në një debat politik toksik dhe të polarizuar, në sjelljen negative të figurave publike, por në një debat konstruktiv. Përveç kësaj, politikanët që përdorin sulme ndaj personit mund të dëmtojnë besueshmërinë e tyre si udhëheqës nga të cilët qytetarët presin zgjidhje në interes të shtetit dhe kështu qytetarët si votues mund të zvogëlojnë besimin e tyre tek politikanët.

07

Aktorët politikë gjatë cikleve zgjedhore duhet të përmbahen nga komunikimi që ndez etnocentrizmin, nacionalizmin dhe patriotizmin ekstrem.

Ciklet zgjedhore zakonisht janë një periudhë e rritjes së ngarkesës emocionale në komunikimin publik nga pothuajse të gjithë aktorët politikë të përfshirë në proces. Në Republikën e Maqedonisë

[62] Instituti për Studime të Komunikimit. (2023). Standardet dhe parimet për komunikimin politik. ШТЕТ-НА. Marrë më 10 shkurt 2025, nga https://respublica.edu.mk/istrazhuvanje-shtetna/shtetni-narativi-i-indikatori/standardi-i-nachela-za-politichkata-komunikacija/

së Veriut, përvoja tregon se gjatë zgjedhjeve (d.m.th. periudha parazgjedhore, fushata zgjedhore), retorika e përdorur nga politikanët shpesh mund të pasurohet nga etnocentrizmi dhe nacionalizmi, duke kontribuar kështu në një debat të nxehtë dhe të polarizuar politik.

Diskutimi në të cilin haset etnocentrizmi, nacionalizmi ose patriotizmi ekstrem mund të çojë në ndarje midis komuniteteve të ndryshme etnike, por edhe midis grupeve të ndryshme politike, dhe nganjëherë brenda një komuniteti etnik. Thirrjet për "kthim", "mbrojtje", "ruajtje" të strukturës kombëtare, unitet, duke akuzuar kundërshtarët politikë se "u shërbejnë" interesave të të tjerëve ose lavdërojnë kombin ose udhëheqësin e tyre politik si udhëheqës të një komuniteti etnik mund të jenë fjalime nxitëse që do të krijojnë armiqësi, mosmarrëveshje dhe intolerancë midis komuniteteve të ndryshme.

Proceset zgjedhore janë një periudhë e ndjeshme kur aktorët politikë janë gjithashtu nën vëzhgim nga publiku dhe veprimet dhe deklaratat e tyre ndiqen me interes më të madh. Nëse ata shpesh përdorin diskurs etnocentrik dhe nacionalist në ciklin zgjedhor, ata mund të fitojnë popullaritet që do të jetë afatshkurtër, por nëse si zyrtarë të zgjedhur e praktikojnë atë diskurs, ata mund të kontribuojnë në ndarjen në shoqëri, veçanërisht në një shoqëri multikulturore dhe multietnike.

Aktorët politikë janë të dëshirueshëm për të komunikuar ofertën e tyre politike, pikëpamjet e tyre për çështje me interes publik dhe përmirësimin e situatës në shoqëri, vendimet që do të marrin për një jetë më të mirë të qytetarëve. Është e nevojshme të përmbahemi nga një politikë identitare që do të shkaktojë ndarje dhe tjetërsim të grupeve të ndryshme, në vend të integrimit për të cilin duhet të synojë politika e përgjegjshme dhe e cila duhet të përqendrohet në çështje të tilla si inovacioni, përfshirja ose zhvillimi ekonomik në një shoqëri në të cilën vlerësohet paqja, demokracia dhe të drejtat e njeriut.

REKOMANDIME PËR MEDIAT DHE GAZETARËT

01

Gazetari nuk duhet të krijojë ose transmetojë narrativa të dëmshme

Gazetarët kanë një përgjegjësi ndaj publikut që përfshin detyrimin për të shmangur krijimin e narrativave të dëmshme, por edhe përhapjen e narrativave të dëmshme të prodhuara nga aktorët politikë.

Një praktikë e tillë ka pasoja serioze në kulturën politike dhe në mënyrën në të cilën formohet dhe zhvillohet diskursi publik. Një diskurs publik i dominuar nga narrativa të dëmshme ka pasoja afatgjata në demokraci dhe normalizimi gradual i narrativave të dëmshme në politikë lë gjurmë në proceset demokratike dhe normalizon fyerjet, intolerancën, gjuhën e urrejtjes, gënjeshtrat, manipulimet dhe informacionet keqdashëse.

Gazetarët duhet të kundërshtojnë narrativat e dëmshme përmes gazetarisë së përgjegjshme që vë interesin publik në radhë të parë. Kjo nënkupton shmangien e të gjitha llojeve të fyerjeve, dezinformatave, fjalëve të vrazhda, populizmit, nacionalizmit etj., por gjithashtu nënkupton rishqyrtimin kritik të deklaratave të aktorëve politikë dhe refuzimin për të transmetuar përmbajtje që përmbajnë narrativa të dëmshme dhe inkurajon intolerancën dhe përçarjet.

02

Gazetari ka për detyrë jo vetëm të përcjellë deklaratat e aktorëve politikë, por edhe t'i kontrollojë, analizojë dhe shpjegojë ato në kontekstin e dhënë, në mënyrë që të sjellë të vërtetën më pranë qytetarit.

Gazetarët nuk duhet të jenë transmetues pasivë të informacioneve, por ndërmjetës aktivë që analizojnë dhe rishqyrtojnë në mënyrë kritike deklaratat e aktorëve politikë. Kështu, gazetarët duhet të udhëhiqen nga Kodi i Gazetarëve të Maqedonisë, i cili që në nenin e parë thekson rëndësinë e kontrollit dhe konfirmimit të informacionit "[...] Gazetari duhet të publikojë informacione të sakta, të verifikuara dhe të mos fshehë të dhëna thelbësore ose të falsifikojë dokumente. Nëse informacioni nuk mund të konfirmohet, ose bëhet fjalë për supozim, përkatësisht spekulim, kjo duhet thënë dhe publikuar. Saktësia e informacionit duhet të kontrollohet sa të jetë e mundur.[63]"

[63] Shoqata e Gazetarëve të Maqedonisë. (2001). Kodi i Gazetarëve të Maqedonisë. Marrë më 18 nëntor 2024, nga https://znm.org.mk/kodeks-na-novinarite-na-makedonija/

Për më tepër, Udhëzimet për Raportimin Etik të Mediave Online gjithashtu theksojnë se "mediat në internet, kur transmetojnë pretendime të subjekteve politike ose burime të tjera, do të përpiqen sa herë që të jetë e mundur që t'i verifikojnë ato pretendime, përkatësisht të mos jenë thjesht transmetues të 'fakteve të servirura' nga dikush tjetër. Në këtë mënyrë, ata do t'i mundësojnë audiencës të bëjë dallimin midis fakteve dhe spekulimeve ose keqinformimit, veçanërisht kur bëhet fjalë për ngjarje dhe tema të rëndësishme dhe aktuale."[64]

03

Gazetari duhet të sigurojë distancë profesionale nga subjektet politike.

Raportimi nga proceset politike, dhe veçanërisht nga zgjedhjet, duhet të jetë i paanshëm dhe i ekuilibruar, ndërsa "gazetari duhet të sigurojë distancë profesionale nga subjektet politike[65]." Ky detyrim nuk është vetëm një çështje e përgjegjësisë etike, por edhe një parakusht kryesor për ndërtimin e besimit të publikut.

Roli i një gazetari profesionist është të bëjë pyetjet e rëndësishme dhe të verifikojë informacionin dhe pretendimet. Gazetari nuk duhet të jetë ndërmjetës i propagandës politike, por një vëzhgues kritik i cili do të sigurojë që publiku të ketë një pamje të qartë dhe të saktë të ngjarjeve.

Është e rëndësishme të theksohet se detyra e gazetarit nuk është të ndërtojë kundërpozicione ose të hyjë në polemika publike, por të rishqyrtojë dhe kontekstualizojë pretendimet e të gjithë atyre që janë pjesë e dialogut publik. Kjo qasje mbron interesin publik dhe kontribuon në vendimmarrje të informuar dhe racionale nga qytetarët.

Qasja kritike ndaj të gjitha fenomeneve dhe aktorëve politikë në shoqëri është themeli i gazetarisë së paanshme dhe të ekuilibruar. Vetëm përmes një angazhimi të vazhdueshëm ndaj objektivitetit dhe integritetit, gazetarët mund të ruajnë rolin e tyre si kujdestarë të demokracisë.

04

Gazetari duhet të shmangë sensacionalizmin dhe ekskluzivitetin e rremë gjatë raportimit.

Gazetarët duhet të jenë të vetëdijshëm se zgjedhja e fjalëve, terminologjia dhe inkuadrimi i ngjarjeve ndikon në situatën në shoqëri dhe reflektohet tek qytetarët. Kjo është veçanërisht e rëndësishme kur raportohet për tema të ndjeshme, por edhe kur transmetoni deklarata politike që synojnë të shkaktojnë frikë dhe panik, dhe kështu të ndikojnë në besimin e

[64] Këshilli për etikë në media në Maqedoni. (2021). Udhëzime për raportimin etik të mediave online - (Zbatimi i Kodit të Gazetarëve në sferën online). Nga 29 nëntor 2024

[65] Shoqata e Gazetarëve të Maqedonisë. (2001). Kodi i Gazetarëve të Maqedonisë. Marrë më 18 nëntor 2024, nga https://znm.org.mk/kodeks-na-novinarite-na-makedonija/

qytetarëve në institucione. "Gazetarët, përmes shkëmbimit të informacionit ose mendimeve, nuk do të kontribuojnë në përhapjen e urrejtjes ose paragjykimit dhe do të bëjnë gjithçka në fuqinë e tyre për të shmangur përhapjen e diskriminimit për shkak të origjinës gjeografike, sociale ose etnike, racës, gjinisë, orientimit seksual, gjuhës, fesë, aftësisë së kufizuar, arsyeve politike dhe të tjera.[66]"

Gazetarët kanë një rol të dyfishtë Përveç detyrimit për të shmangur përdorimin e retorikës ndezëse dhe sensacionalizmit në raportimin e tyre, ata gjithashtu duhet të analizojnë me kujdes deklaratat e aktorëve politikë dhe të kujdesen që transmetimi i tyre të mos kontribuojë në nxitjen e tensioneve, frikës ose ndarjeve në shoqëri. Kjo nënkupton kontrollin e kujdesshëm të kontekstit, heqjen e ekzagjerimeve dhe përqendrimin në thelbin e informacionit, në vend të dimensionit emocional ose konfrontues. Kështu, media ka rolin e një faktori të stabilitetit dhe objektivitetit, dhe jo të një katalizatori të ndarjeve dhe konflikteve.

05

Gazetari nuk duhet të përdorë fjalime të pahijshme, fyerje dhe vulgarizma

Gazetari është i obliguar të kultivojë kulturë të fjalës dhe të etikës. Komunikimi i pa hijshëm me publikun nuk mund të lidhet me profesionin gazetaresk.[67]" Ky nen plotësohet në Udhëzimet për Raportim Etik të Mediave Online, sipas të cilave gazetarët duhet të shmangin përdorimin e gjuhës së pahijshme ose vulgare (sharje, fjalë fyese, shprehje nënçmuese). Përdorimi i gjuhës vulgare ose të pahijshme, thuhet në Udhëzimet, duhet të justifikohet nga aspekti editorial për sa i përket interesit publik dhe pritjeve të audiencës, pavarësisht nga zhanri gazetaresk në të cilin përdoret.[68]

06

Gazetari nuk duhet të përdorë *fjalime nxitëse që synojnë grupe dhe komunitete të ndryshme etnike, fetare, seksuale*

Në Kodin e Gazetarëve të Maqedonisë në nenin 10 thuhet shumë qartë se gazetari "nuk do të flasë me gjuhë të urrejtjes dhe nuk do të nxisë dhunë dhe diskriminim mbi asnjë bazë (orientim kombëtar, fetar, racor, gjinor, shoqëror, gjuhësor, seksual, politik...)[69]".

[66] International Federation of Journalists (IFJ). (n.d.). Global Charter of Ethics for Journalists. Marrë më 18 nëntor 2024, nga https://www.ifj.org/fileadmin/user_upload/Global_Charter_of_Ethics_EN.pdf

[67] Shoqata e Gazetarëve të Maqedonisë. (2001). Kodi i Gazetarëve të Maqedonisë. Marrë më 18 nëntor 2024, nga https://znm.org.mk/kodeks-na-novinarite-na-makedonija/

[68] Këshilli për etikë në media në Maqedoni. (2021). Udhëzime për raportimin etik të mediave online - (Zbatimi i Kodit të Gazetarëve në sferën online). Nga 29 nëntor 2024

[69] Shoqata e Gazetarëve të Maqedonisë. (2001). Kodi i Gazetarëve të Maqedonisë. Marrë më 18 nëntor 2024, nga https://znm.org.mk/kodeks-na-novinarite-na-makedonija/

Përveç kësaj, është shumë e rëndësishme që gazetarët të njohin, analizojnë dhe dënojnë një fjalim të tillë kur vjen nga aktorët politikë. Fjalimi provokues që synon komunitete ose grupe të caktuara, të cilat zakonisht nuk janë pjesë e shumicës, prodhon hapur një diskurs të intolerancës/stigmatizimit dhe mund të nxisë lehtësisht mobilizim të dhunshëm.

07

Gazetari duhet të bëjë një dallim të qartë midis fakteve dhe mendimeve

Sidomos gjatë raportimit të zgjedhjeve, gazetari duhet të bëjë një dallim të qartë midis fakteve dhe opinioneve. "Udhëheqësit e emisioneve dhe gazetarët nuk duhet të shprehin pikëpamjet dhe opinionet e tyre politike në lajme. Mediat mund të citojnë burime të ndryshme të informimit dhe më pas të verifikojnë faktet e asaj që është thënë dhe të ekspozojnë pretendime të rreme duke cituar argumente. Kjo do të thotë se paragjykimi në favor ose kundër ndonjë pale duhet të shmanget.[70]"

Ky parim është parim i raportimit profesional dhe gjithëpërfshirës me anë të të cilit ofrohet një perspektivë e gjerë e qytetarit dhe ofrohen kushte të drejta për të gjithë aktorët politikë për të përcjellë pikëpamjet e tyre.

[70]Tuneva, M., Çadikovski, M., Bislimi, N., Janevska, E. (2020). Manual për raportimin etik të zgjedhjeve. Shkup: Shoqata e Gazetarëve të Maqedonisë. Marrë më 29 nëntor 2024, nga https://znm.org.mk/wp-content/uploads/2021/04/prirachnik-za-etichko-izvestuvane-od-izbori-vo-severna-makedonija.pdf

LITERATURA:

1. Aalberg, T., Esser, F., Reinemann, C., Strömbäck, J., & de Vreese, C. (Eds.). (2016). *Populist political communication in Europe*. Routledge. https://doi.org/10.4324/9781315623016
2. Amnesty International. (2017). *Politics of Demonization: Breeding Division and Fear*. https://www.amnesty.org/en/latest/press-release/2017/02/amnesty-international-annual-report-201617/
3. Arnaudo, D., Bradshaw, S., Ooi, H. H., Schwalbe, K., Studdart, A., Zakem, V., & Zink, A. (2020). *Combating information manipulation: A playbook for elections and beyond*. National Democratic Institute. https://www.ndi.org/sites/default/files/InfoManip%20Playbook%20updated%20FINAL.pdf
4. Council of Europe. (1997). *Recommendation CM/Rec(97)20 of the Committee of Ministers to member States on combating hate speech*. https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/committee-of-ministers-adopted-texts/-/asset_publisher/aDXmrol0vvsU/content/recommendation-no-r-97-20-of-the-committee-of-ministers-to-member-states-on-hate-speech-
5. Council of Europe. (2019). *Elements for a Council of Europe Definition of Sexism*. https://rm.coe.int/168093b676
6. European Commission. (2024). *Report on the rule of law in North Macedonia 2024*. https://commission.europa.eu/document/download/e7197a43-7f00-4eac-b02d-818ac71345f0_en?filename=61_1_58090_coun_chap_northmacedonia_nm.pdf
7. European Court of Human Rights. (2020). *Freedom of Expression and Hate Speech*. https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Hate_speech_ENG.pdf
8. Bressanelli, E., Inglese, G., Di Palma, A., Marini, S., & Repetto, E. (2020). *Institutions and foreign interferences* [Study]. European Parliament. https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/655290/IPOL_STU(2020)655290_EN.pdf
9. Гоцевски, Д., & Илиевска, Ф. (2015). *Dekonstruktimi i konceptit të interesit publik në Republikën e Maqedonisë: (keq)përdorimi në emër të qytetarëve*. Shkup: Instituti për Studime të Komunikimit.
10. Han, B.-C. (2022). *Infocracy*. Polity.
11. Instituti për Studime të Komunikimit. (2023). *Fjalor digjital për edukim mediatik*. https://recnik.medium.edu.mk/
12. International Federation of Journalists (IFJ). (n.d.). *Global Charter of Ethics for Journalists*. https://www.ifj.org/fileadmin/user_upload/Global_Charter_of_Ethics_EN.pdf

13. Jagers, J., & Walgrave, S. (2016). *Populism as political communication style: An empirical study of political parties' discourse in Belgium.* In T. Aalberg, F. Esser, C. Reinemann, J. Strömbäck, & C. H. de Vreese (Eds.), *Populist political communication in Europe* (p. 13). Routledge. https://doi.org/10.4324/9781315623016

14. Jamieson, K. H. (2016). *Fear: A Powerful Motivator in Elections.* Oxford University Press.

15. Jaradat, I., Zhang, H., & Li, C. (2024). *On Detecting Cherry-picking in News Coverage Using Large Language Models.* arXiv. https://arxiv.org/abs/2401.05650

16. Kant, I. (1993). *The Metaphysics of Morals.* Izdavačka knižarnica Zorana Stojanovića.

17. Knight Foundation. (2018). *Indicators of news media trust*. https://knightfoundation.org/reports/indicators-of-news-media-trust/

18. Levin, S. A., Milner, H. V., & Perrings, C. (2021). *The Dynamics of Political Polarization. Proceedings of the National Academy of Sciences, 118*(50), e2116950118. https://doi.org/10.1073/pnas.2116950118

19. Lewandowsky, S., Ecker, U. K. H., & Cook, J. (2017). *The Conspiracy Theory Handbook*. https://www.climatechangecommunication.org/conspiracy-theory-handbook

20. Machiavelli, N. (2005). *The Prince* (P. Bondanella, Trans.). Oxford University Press.

21. Radiotelevizioni i Maqedonisë (n.d.). *MRT Parimet etike dhe profesionale për mbulimin mediatik të proceseve zgjedhore.* https://semm.mk/wp-content/uploads/2014/10/Eticki-kodeks-na-MTV1.pdf

22. McNair, B. (2017). *An introduction to political communication* (6th ed.). Routledge. https://doi.org/10.4324/9781315750293

23. Mihajlova, E., Bačovska, J., & Šekerđiev, T. (2013). *Sloboda na izrazuvanje i govor na omraza*. OSCE.

24. Mols, F., & Jetten, J. (2016). *The Power of Ideas: A Political Social-Psychological Theory of Democracy, Political Development and Political Communication.* Cambridge University Press.

25. Mudde, C. (2017). *What is Populism?* University of Pennsylvania Press.

26. OECD. (2017). *Trust and Public Policy: How Better Governance Can Help Rebuild Public Trust.* OECD Publishing. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2017/03/trust-and-public-policy_g1g74ea6/9789264268920-en.pdf

27. Sumner, W. G. (1906). *Folkways: A Study of the Sociological Importance of Usages, Manners, Customs, Mores, and Morals.* Ginn and Co.

28. Svensen, L. H. (2024). *Filozofija laži.* Gjeopolitika.

29. Këshilli për etikë në media në Maqedoni. (2021). *Udhëzime për raportim etik të online mediave*.

30. Tuneva, M., Çadikovski, M., Bislimi, N., Janevska, E. (2020). *Manual për raportimin etik të zgjedhjeve.* https://znm.org.mk/wp-content/uploads/2021/04/prirachnik-za-etichko-izvestuvane-od-izbori-vo-severna-makedonija.pdf

31. UNESCO (2018). *Journalism, 'Fake News' & Disinformation.* https://en.unesco.org/fightfakenews

32. United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). (2020). Guidance on racism and xenophobia. https://www.unhcr.org/media/unhcr-guidance-racism-and-xenophobia

33. United Nations Special Rapporteur on Contemporary Forms of Racism, Racial Discrimination, Xenophobia and Related Intolerance. (2016). *Report to the UN Human Rights Council on xenophobia (A/HRC/32/50, 13 May 2016)*. https://undocs.org/A/HRC/32/50

34. University of South Florida. (n.d.). *What is foreign influence?* Compliance & Ethics. https://www.usf.edu/compliance-ethics/foreign-influence/resources/what-is-fi.aspx

35. Wardle, C., & Derakhshan, H. (2017). *Information Disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policymaking*. Council of Europ.

36. Shoqata e Gazetarëve të Maqedonisë. (2001). *Kodi i Gazetarëve të Maqedonisë*. Marrë më 18 nëntor 2024, nga https://znm.org.mk/kodeks-na-novinarite-na-makedonija/

37. Hardy, B. (1968). Towards a poetics of fiction: An approach through narrative. Novel: A Forum on Fiction, 2(1), 5–14.

Институт за комуникациски студии

НЕ ВЕРУВАЈ ПРОВЕРУВАЈ! #користифакти

www.iks.edu.mk
info@iks.edu.mk

British Embassy Skopje

UK International Development
Partnership | Progress | Prosperity

Ky hulumtim është realizuar në kuadër të projektit “Përdorimi i gazetarisë së bazuar në fakte për ngritjen e ndërgjegjësimit dhe kundërshtimin e dezinformacioneve në hapësirën mediatike në Maqedoninë e Veriut” financuar nga Qeveria e Mbretërisë së Bashkuar, me mbështetjen e Ambasadës Britanike në Shkup. Mendimet dhe pikëpamjet e shprehura në këtë përmbajtja nuk i pasqyrojnë domosdoshmërisht mendimet dhe qëndrimet e Qeverisë britanike.

Институт за комуникациски студии

НЕ ВЕРУВАЈ ПРОВЕРУВАЈ! #користифакти